

Vägivald lähisuhtes: selle põhjused ja võimalikud lahendused

Airi-Alina Allaste

Vaike Võõbus

Sissejuhatus

Lähisuhetes esineva vaimse, füüsilise või seksuaalse vägivallaga seotud teemad on Eestis siiani tabuks, samas lubab olemasolev teave järeldada, et tegu on võrdlemisi laiaulatusliku nähtusega. Lähisuhtevägivalda ennetamise ja selle leviku piiramise seisukohast on tähtis mitmekülgse teadusliku info kogumine ning analüüsimine.

Uurimuse eesmärgiks oli eelkõige keskendumine nende inimeste vaatenurgale, kes möönavad oma vägivaldsust lähisuhetes, ning teema avamine antud perspektiivist. Eestis vastavaid uurimusi tehtud pole ja kirjanduse põhjal võib öelda, et ohvritele keskendunud teadustöödega võrreldes on kvalitatiivseid uurimusi, kus sihtrühm hõlmaks pigem vägivallatsejaid kui ohvreid, ka mujal maailmas läbi viidud oluliselt vähem.

Kuigi antud uurimuse otseseks tellijaks ei ole Sotsiaalministeerium, on Sotsiaalministeeriumi ametnikud olnud idee käivitajaks ning aidanud aktiivselt kaasa uurimisplaani koostamisele. Samuti on nende poolt antud kontaktteave olnud abiks informantide leidmisel.

Suurema osa intervjuudest viis läbi Airi-Alina Allaste. Liis Veersalu, Miina Taevre ja Elo Luik viisid läbi ja transkribeerisid kolm intervjuud (igauks ühe). Intervjuude transkribeerimisel olid abiks Vaike Võõbus ja Lisa Kärp ning venekeelsed intervjuud transkribeeris ja tõlkis eesti keelde Jekaterina Babichenko. Ekspertintervjuude analüüsi ja põhiintervjuude analüüsi välise abi teemal teostas Vaike Võõbus. Muude analüüside läbiviijaks ja lõppraporti koostajaks on Airi-Alina Allaste.

Antud raport koosneb kümnest peatükist. Kuivõrd lähisuhtevägivalda käsitlevat kirjandust on eesti keelde väga vähe tõlgitud ja teema on paljudele tundmatu, algab raport ülevaatega erinevatest teoreetilistest perspektiividest lähisuhtevägivalda käsitlemisel. Selle peatüki eesmärk on eelkõige teavitada lugejat analüüsiperspektiivide paljususest, konkreetne empiiriline uurimus lähtub konstruktivistliku põhistatud teooria perspektiivist

ning varasemaid teooriaid võetakse analüüsil arvesse nii palju kui nad haakuvad empiirilise materjalist esile kerkivaga. Teine osa esitab lühikokkuvõtte Eestis selles valdkonnas tehtud uurimustest. Kuivõrd vägivaldteemad on omavahel paljuski seotud, on seal lisaks ülevaatele lähisuhtevägivallast juttu ka laste väärkohtlemist käsitlevatest uurimustest. Kolmas peatükk selgitab empiirilise uurimuse lähtekohti, intervjueeritavate leidmist ning andmete kogumise ja analüüsi meetodeid. Neljandast peatükist alates on tegu empiirilise materjali analüüsiga. Kuivõrd käitumist mõjutavad inimeste arusaamad ja hoiakud, algab empiirilise materjali tutvustus vägivalla, sealhulgas lähisuhtevägivalla mõiste määratlemisega intervjueeritavate vaatepunktist. Viies peatükk annab ülevaate lähisuhtevägivalla levikust Eestis ekspertide hinnangul. Kuues keskendub intervjueeritavate lapsepõlvkogemustele ja neile antavatele tähendustele. Seitsmes toob välja lähisuhtevägivalla erinevad põhjused. Kaheksas peatükk kirjeldab konkreetseid konfliktiolukordi ja leppimist ning analüüsib inimeste poolt oma käitumisele antavaid tähendusi. Üheksas peatükk käsitleb abiotsimisvajadust ja sellega seonduvaid kogemusi ning erinevaid teenuseid Eestis ja hõlmab ka hinnanguid nendele teenustele. Kümnes peatükk on kokkuvõtte koos mõningate praktiliste soovitusetega.

1. Teoreetilised lähtekohad vägivalda mõtestamisel

Ühiskonnafilosoofilises lähenemises ei käsitleta sotsiaalset elu põhimõtteliselt vägivaldsena – rõhutatakse, et ühiskond kujutab endast sisuliselt alternatiivi vägivaldale. Antud idee juured on nn. 'ühiskondliku lepingu' teoorias, mille kohaselt igäüks annab kokkuleppeliselt ära osa oma vabadusest, kaitsmaks ennast teiste vabaduse eest. Niisuguse lähenemise aluseks on omakorda ettekujutus, et vägivaldsus on midagi loomalikku, mis tuleb tsivilisatsiooni poolt maha suruda. Seepärast on kõigi huvides vägivalda kontrollida – selle alusel kujunevad moraalinormid ja seadused. Ühiskonna kui terviku seisukohast on vägivaldne käitumine deviantne, normist kõrvalekalduv nähtus, mis kuulub karistamisele.

Mõningad kaasaegsed antropoloogiateooriad eitavad vägivalda loomalikku või paraloogilist olemust ja vaatlevad seda ühe võimaliku konfliktide lahendamise strateegiana. Konfliktiteooria käsitleb vägivalda kui viimast võimalust olukorra lahendamiseks. Kui mingit konflikti (peamiselt konkurents erinevate isikute, rühmade või liikide vahel piiratud ressursside pärast) ei ole võimalik lahendada või lõpetada, muutuvad pinged sedavõrd teravaks, et tekkinud olukorra ainsaks muutmisvõimaluseks on vägivalda rakendamine. Vägivald võib muutuda aktsepteeritavaks, kui on jõutud järeldusele, et ühestki proovitud rahumeelsest lahendusest pole abi olnud ja vägivald on viimaseks lootuseks.

Vägivalda on raske defineerida – kuivõrd tegu on ajalooliselt, kultuuriliselt ja sotsiaalselt konstrueeritud mõistega, muutub selle tähendus ajas. Üks oluline komponent, mis määratluses üldjuhul sisaldub, on seos vägivalda, ähvarduse või potentsiaalse vägivaldaga. Jeff Hearn'i (1998) järgi on vägivald äratuntav järgnevate elementide järgi: jõu (olgu füüsilise või mitte) kasutamine; teisele kahju tekitamine on kavatsuslik; ohver tajub tegevust enese vastu suunatud vägivalduna; kolmas osapool, näiteks korrakaitseorganid, tuvastavad ründaja käitumises vägivalduse.

Lähisuhtevägivald on vägivald, mis leiab aset eraelus, enamasti inimeste vahel, kes on omavahel lähisuhtes, veresuguluses või seaduslikult seotud. Selle teemaga on seotud palju erinevaid termineid ja definitsioone – inglisekeelses kirjanduses tähistavad nimetused lähisuhtevägivald (interpersonal violence) ja perevägivald (family violence) mõnevõrra erinevaid koolkondlikke lähenemisi. Antud raportis selliseid eristusi otseselt ei tehta ja mõisteid kasutatakse samaväärsetena. Kuigi lähisuhtevägivald on laiem mõiste kui vaid partneri vastu suunatud vägivald, viitab see seostatuna empiirilise materjaliga antud raportis vastavalt uurimisprobleemile vaid partnerite vahelisele vägivallale.

Vägivald lähisuhtes on aastakümneid olnud omaette uurimisteenaks, millele saab läheneda väga erinevatest teoreetilistest vaatepunktidest. Suurem osa teooriatest on keskendunud naiste vastu suunatud vägivalla käsitlemisele ning naiste vägivaldsuse uurimise näol on tegu võrdlemisi uue lähenemisega. Alljärgnevalt esitan lühikese ülevaate teoreetilistest koolkondadest, mida on kasutatud vägivalla selgitamisel, mis leiab aset paarisuhtes.

Sotsiobioloogilised teooriad põhjendavad meeste vägivaldsust nende bioloogilise erinevusega naistest. Antud vaatepunktist lähtuvalt on lähisuhtes esmatähtis geenide toime, meeste vägivaldada naiste vastu on selgitatud nende aju struktuuri ja hormoonide kaudu. Nendegi teooriate korral rõhutatakse sotsiaalsete tegurite olulisust. Kõnealuse vaatepunkti ilmseks miinuseks võib lugeda asjaolu, et see ei võimalda selgitada, miks kõik mehed ei ole vägivaldsed (vahendatud Dutton 2006).

Elustiiliteooriad on samuti leidnud rakendust lähisuhtevägivalla selgitamisel, kusjuures erilist tähtsust omistatakse alkoholile. Alkoholi tarbimine ja vägivaldne käitumine on mitmeti seotud. Vägivallatsejad, eelkõige mehed vabandavad sellega oma käitumist. Varasemad uurimused näitavad, et mehed toovad oma käitumise põhjenduseks sageli enesevalitsuse kadumise, mis on alkoholi või narkootikumide tarvitamise tulemus. Kui nad suudavad hoiduda sõltuvusest, ei esine ka vägivaldada. Ohvrid, kelleks enamasti on naised, kalduvad oma mehe käitumist samuti alkoholi tarbimisega põhjendama. Alkohol võib toimida sotsiaalsete normide lõhkujana, viies kergemini sotsiaalselt

mitteaktsepteeritud käitumiseni; alkoholi tarvitamine võib suurendada möödarääkimis- ja tülitsemisvõimalusi partnerite vahel ning suunata konflikti lahendamisele vägivaldselt teel (Totten 2001).

Psühholoogilised teooriad seostavad vägivalda isikuomadustega ning käsitlevad vägivaldset käitumist suuremal või vähemal määral patoloogiana. Paljudel juhtudel seostatakse vägivaldsust kliiniliste kõrvalekalletega. Alati ei pruugi inimene meditsiinilises mõttes otseselt 'haige' olla, kuid igal juhul vaadeldakse vägivaldsust isiksuse häirena. Antud vaatepunktist lähtuvalt soodustavad vägivalda isiksuse ebaküpsus, isiksushäired, kontrollimatu impulsivsus, madal frustratsioonilävi, sõltuvus, depressioon, üleelatud traumad, hirm läheduse või mahajätmise ees, armukadedus ja psühhiaatrilised probleemid (Thore-Finch 1992).

Vägivalda võib soodustada vanemate kaotus või vanemlikust hoolitsusest ilmajäämine. Oma raamatus „Kiindumus ja kaotus“ käsitleb Bowlby kaotust kui traumat ning võrdleb leinaprotsessi haava või põletuse paranemisprotsessiga. Selle tulemusena võib indiviid stressiolukordade suhtes tavapärasest tundlikum olla. Kaotuse kui ilmajäämise ja trauma tagajärgi võib otseselt seostada tavatult agressiivse käitumisega ning vägivallaga kiindumussuhetes. Bowlby väitel võib suurt osa perevägivalda mõista aktsepteeritud käitumise vääristunud ja liialdatud versioonina. See tähendab, et inimene võib muutuda agressiivseks kiindumust väljendades või enda arvates teise eest hoolitsedes (Bowlby 1981).

Samas on teada palju uurimusi, mille tulemuste kohaselt on vaid väike osa vägivaldseid mehi psüühiliste või psühhiaatriliste probleemidega. Psühhosotsiaalsed põhjendused jagunevad laias laastus kaheks. Ühelt poolt individuaalne lähenemine vägivallatsejatele, mis seostab nende käitumist sotsiaalse õppimise, soorollide ja situatsiooniliste teguritega (nt. Johnson 1996). Teisalt sotsioloogilisem lähenemine, mis keskendub vägivallaolukordade sotsiaalsele kontekstile.

Sotsiaalse õppimise teooriad selgitavad vägivaldset käitumist kui õpitud käitumist. Psühholoogilised teooriad (eriti Freudi töödest mõjutatud) käsitlevad vägivalda seesmise tungina, õppimisteooriad aga väljastpoolt omandatud oskusena. Mõlema suuna korral on ühiseks jooneks minevikusündmuste, eelkõige lapsepõlve, tähtsustamine. Mitmed uurimused on näidanud selget seost lapsepõlves kogetud või nähtud vägivalda ja hilisema vägivaldse käitumise vahel (nt. O'Keefe 1997). Fantuzzo ja Lindquist on oma põhjalikus ülevaates uurimustest, mis käsitlevad vanemate vägivaldsuse tunnistajateks olnud lapsi, jõudnud järeldusele, et vastava vägivalda pealtnägemine suurendab oluliselt tõenäosust, et taolised lapsed on vägivaldsed nii kodus, koolis kui ka kogukonnas. Selliseid lapsi iseloomustavad käitumisprobleemid ning sotsiaalsete oskuste madal tase (Fantuzzo ja Lindquist 1989). Samalaadsed soopõhised uurimused väidavad, et naisevastast vägivalda pealtnäinud poisid muutuvad ise vägivaldseks ning tüdrukutel on hiljem suurem tõenäosus sattuda ohvri rolli (O'Keefe 1997). Kõige olulisem on asjaolu, et juba lapsena õpitakse nägema vägivalda aktsepteeritava konfliktide lahendamise viisina.

Vägivald on muutunud nähtavaks ja tajutavaks ka tänu üldisele meediale – uudiseid konstrueeritakse sageli kõikjal maailmas asetleidvate vägivallategude ümber. Filmid, arvutimängud, pornograafia ja sport aitavad mõningate autorite arvates kaasa vägivalda 'igapäevastumisele'. Mida sarnasemaks muutub indiviidi elu meedias vägivalda abil lahendatavatele olukordadele, seda suurem on tõenäosus, et individ ka ise vägivalda kasuks otsustab (Johnson 1996).

Murray Strauss on väitnud, et ehkki süstemaatilist jõhkrat füüsilist vägivalda esineb vaid väikses osas perekondades, on vägivald tegelikult üsna levinud. Näiteks õpetab laste regulaarne karistamine järgmist: armastus ja vägivald on seotud, pereliikmete löömine õigustatud, jõu kasutamine aktsepteeritud ning oma stressi teiste peal välja elamine legitimeeritud (Strauss 1990). Vägivalda õpitakse nägema kui tõhusat vahendit – seda eriti juhtudel, kui vägivallatseja saab, mida oli ihaldanud ning vägivalda kasutamisele ei järgne sanktsioone (Johnson 1996).

Struktuurilisi tegureid aluseks võttes on sageli väidetud, et vaesus, tööpuudus või madalalalgaline ja madala staatusega töö on vägivaldse käitumise tõenäosust suurendavateks teguriteks. Vägivald muutub rasketes tingimustes üheks toimetulekustrateegiaks – seda paljudes eluvaldkondades, kaasa arvatud lähisuhtes. Masendunud inimesed elavad end välja või püüavad endale õigust nõuda vägivalla kaudu. Kuivõrd taolist käitumist esineb kogukonnas küllaga, õpitakse sellega harjuma. Struktuuriliselt puudub antud probleem kõige enam vaesuses ja tööpuuduses elavaid isikuid. Leidub ka autoreid, kes on lähisuhtevägivalla suhtes eriarvamusel – nende väitel on seos madala sotsiaalmajandusliku staatuse ja vägivalla vahel tugev ennekõike sellepärast, et vaestel on rikkamatega võrreldes oluliselt väiksemad võimalused koduvägivalla varjamiseks (vahendatud Totten 2001).

Sotsiaalse kontrolli teooriad eeldavad, et ainsaks vägivalla ohjeldamisviisiks on olukorra loomine, kus vägivalla kasutamisele järgneks alati mõjuv karistus. Ei jääda lootma inimeste moraalile, vaid eeldatakse, et kui vägivalla eest sanktsioone ei järgneks, siis seda ka kasutatakse. Meeste korral on vägivaldne käitumine mingil määral aktsepteeritud ja lähisuhete raames võrdlemisi lihtsalt teostatav. Naistevastast vägivalda soodustab perekonna suhteline isolatsioon ja mehe õigustatuks peetav domineerimine – sellises olukorras on kerge vägivaldne olla, sest sageli ei järgne vägivallale mingeid sanktsioone. Küll aga võib vägivalla kasutamine anda mehele kontrolli oma naise ja laste üle, mis tagab talle oma tegemistes täieliku vabaduse teiste arvel. Selle lähenemise kohaselt toetavad vägivaldsust ühiskonnas levinud maskuliinsuskuvandid, mis õigustavad meeste domineerimist ning kontrolli (Gelles ja Strauss 1988).

Reaktsiooniteooriad käsitlevad vägivalda kui reaktsiooni välistele tingimustele. Seda nähakse vastusena psühholoogilisele frustratsioonile, 'emotsionaalsele kirjaoskamatussele', isiklikule või ühiskonna tekitatud stressile. Kõnealuste teooriate kohaselt muutuvad inimesed vägivaldseks mitte sellepärast, et nad oleksid õppinud nõnda käituma, vaid ennekõike sellepärast, et kui nende kavatsused peaksid takistatuks osutama, on muud võimalused olukorra lahendamiseks kas kättesaamatud või ebaefektiivsed (Hearn 1991). Taolised lähenemised käsitlevad ka alkoholi seost

perevägivallaga. Mõned autorid (Horsfall 1991) on kritiseerinud vägivalla käsitlemist alkoholitarvitamise reaktsioonina ja väidavad, et pigem on nii alkohol kui ka vägivald reaktsiooniks piiratud võimalustele. Kui mehel puuduvad võimalused karjääri tegemiseks või mehelike huvialadega tegelemiseks, jääb ainsaks võimaluseks 'mees olla' teiste meeste seltskonnas alkoholi tarbimine ning kodus naise üle vahendeid valimata võimu kindlustamine.

Perevägivalla teooriad, mida on nimetatud ka **stressiteooriateks**, käsitlevad partneritevahelist vägivaldat kui konflikti, mis tekib pereelu stressist ja võib eskaleeruda vägivallaks (Starus, Gelles & Steinmetz 1980). Väidetakse, et lähisuhtevägivald on põhjustatud perekonnasüsteemist kui sellisest – perekond koosneb eraldiseisvatest üksustest, mis on üksteise poolt mõjutatavad. Peamised näitajad, mis suurendavad või vähendavad vägivaldse käitumise ohtu, on pereliikmete koosveedetud aeg, emotsionaalne lähedus, vastuolud isiklike soovide ja pere vajaduste vahel ning mõne pereliikme suhteline kontroll teiste üle (Gelles 1979). Riskiteguriteks loetakse väikest sissetulekut või tööpuudust ja laste suurt arvu peres. Antud teooria kohaselt on konfliktis pereelu osa; Ameerika kultuuris on mingil määral aktsepteeritud, et perekonfliktid võivad vahel vägivallani viia (Gelles ja Strauss 1988). Taolist lähenemist on feministliku suuna esindajad palju kritiseerinud, kuivõrd see loob lihtsa võimaluse ohvrite süüdistamiseks. Pealegi ei võta see teoreetiline lähenemine feministide hinnangul arvesse sugude erinevust ning ebavõrdsust perekonnas.

Soorolli- ja sotsialiseerumisteooriad väidavad, et patriarhaalses ühiskonnas on maskuliinsus seotud domineerimise, võimu ja vägivallaga ning feminiinsus passiivsuse, sõltuvuse ja vägivallast hoidumisega. Sotsialiseerumise all mõistetakse noore kujunemist ühiskonna liikmeks – seda võib käsitleda kui keskkonna ja indiviidi vahelist protsessi, mille käigus individ omandab teadmiste, normide ning väärtuste süsteemi, mis võimaldab tal ühiskonna tegemistes osaleda. Tüdrukuid õpetatakse suhteid säilitama ja teisi teenima, samas kui poisid kasvavad teadmisega oma privilegieeritusest vaid sellepärast, et nad on mehed (Johnson 1996). Niisugused hoiakud omandatakse täiskasvanuks saamise käigus ja seda toetavad mitmed institutsioonid – perekond,

meedia, sõjavägi, sport jne. Taolised rollid aitavad mõista, miks naistevastane vägivald mõningate meeste jaoks aktsepteeritav on.

Feministlikud teooriad arendavad eeltoodud lähenemist edasi, tuues esile meeste ajaloolise privileeerituse ja rõhutades, et sooline sotsialiseerumine toimub seaduste ning normide kontekstis, mille on loonud ja kindlustanud mehed. Naistevastane vägivald on loogiline jätk meeste poolt loodud sotsiaalsete suhete funktsioneerimisele. Lisaks patriarhaalsele ühiskonnakorrale on oluline ka ideoloogia, millega meeste ülevõimu legitimeeritakse. Meestel on sageli sotsiaalses hierarhias positsioon, mis toetab nende privileeeritust ning ideoloogia õigustab soolist ebavõrdsust põlistavaid sotsiaalseid struktuure (Dobash ja Dobash 1979). Traditsioonilist tööjaotust perekonnas võib tõlgendada kui mudelit, mis peegeldab naise seisundit ühiskonnas, kus naistele on kuulunud pigem madalalpalgalised ja vähemväärtustatud tööd (Smith 1990). Radikaalsed feministid tõlgendavad naistevastast vägivalda kui meeste poolt tajutavat ohtu oma domineerivale positsioonile (Daly 1978). Väidetavalt on meestel, kes usuvad patriarhaalse perekonna ainuõigsust, rohkem kalduvusi naistevastaseks vägivallaks. Halvimaks kombinatsiooniks võib osutada majanduslik marginaliseerumine koos patriarhaalsete vaadetega – madala sissetuleku ja haridustasemega mehed, kellel puudub materiaalne üleolek, mis neile nende arusaamade kohaselt kuuluma peaks, on kõige tõenäolisemateks vägivallatsete jaoks (Messerschmidt 1993).

Kokkuvõtvalt võiks öelda, et feministide arvates annavad maskuliinsuse ja feminiinsusega seotud sotsiaalsed ootused suhetele nende kuju. Suhtumine armastusse ja suguakti, võime ja tahe intiimselt suhelda, seotus lastega ning valmidus nõusid pesta on kõik mõjutatud soost. Samas ei ole feministid nõus sellega, et vastavad rollid on kaasasündinud või funktsionaalsed, vaid väidavad, et need on sotsiaalselt konstrueeritud ja loovad ning säilitavad meeste võimu perekonnas ja ühiskonnas. Koduvägivald ei ole seega mingil juhul ainult individuaalne, vaid ka sotsiaalne ning poliitiline probleem. Feministid käsitlevad vägivalda kui sotsiaalse kontrolli vahendit naise üle, mis on samas personaalne ja institutsionaalne, sümbolne ning materiaalne.

Maskuliinsuse konstrueerimisteooriate seisukohast ei ole soorolliteooriad ja feministlikud teooriad ammendavad, sest igasuguse selgitusega jääb see, miks kõik mehed vägivaldseks ei muutu, samuti väga erinevad käitumismudelid vägivaldsuse korral. Rõhutatakse, et maskuliinsust konstrueeritakse ja rekonstrueeritakse pidevalt erinevates sotsiaalsetes situatsioonides, mitte ei omandata lõplikku identiteeti lapsepõlves ning nooruses. Nii ei saa meeste käitumise selgitamisel aluseks võtta ainuüksi patriarhaalse ühiskonna praktikaid, vaid tuleks arvestada ka paljude muude suhete ning olukordadega, mis maskuliinsuse määratlemist mõjutada võivad (Coleman 1990).

Intiimne terrorism ja situatsiooniline koduvägivald on tüpoloogia, mille on välja arendanud Michael P. Johnson, ühendades perevägivalda teooria feministliku teooriaga. Ta eristab ühelt poolt intiimset terrorismi, mis tugineb feministlikele teooriatele ning kirjeldab olukoda, kus mees üritab hoida oma partnerit totaalise kontrolli all, kasutades selleks erinevaid võimu ja kontrolli taktikaid, muuhulgas vägivalda. Lisaks otsesele füüsilisele vägivallale on niisuguses suhtes tavalised emotsionaalne kuritarvitamine, isolatsioon, mehe privileegide rõhutamine ja kasutamine, majanduslik kontroll, ähvardused ning süüdistused. Intiimse terrorismi korral on oluline, et ka mittevägivaldsed taktikad omandavad vägivaldse iseloomu – terrori all kannatav naine võib jõuda selleni, et juba mehe teatud pilk tekitab temas hirmu ja sunnib end talle kuuletuma. Situatsiooniline koduvägivald on lähisuhtevägivald, mis ei haaku ülaltoodud mudeliga. Oluline pole see, kui tõsised või sagedased on vägivallaaktid – need võivad mõlema mudeli korral varieeruda süütutest tõukamistest eluohtlike rünnakuteni. Peamine erinevus on süstemaatilise kontrolli puudumine suhtes, kus tuleb ette olukorrapõhist koduvägivalda – tegemist on nimelt situatsioonilise konfliktiga, mis eskaleerub vägivallaks. Intiimse terrorismi korral võib konkreetseid vägivallaakte olla ka harvem, kuid need põhjustavad partneris piisavalt hirmu, et tagada terroriseerivale poolele võim ja oma tahtmiste pealesurumine (Johnson 1995).

Naiste vägivald lähisuhtes on, nagu mainitud, uus uurimisteema. Kuigi paljudes käsitlustes võrdsustatakse lähisuhtevägivalda naistevastase vägivallaga, leidub ka

autoreid, kes on hakanud rohkem esile tooma naiste vägivaldsust ning põhjusi, miks naisi lähisuhtevägivallast rääkides tavaliselt vägivaldsena ei kujutata.

Donald Gutton väidab, et lähisuhtevägivalla mõtestamisel prevaleerivad feministlikud teooriad, mis jätavad kõrvale vaatenurgad, mis nende paradigmasse ei mahu. Ta toob näiteid 1975. a USA riikliku uuringu tulemustest, millest tema väitel selgus, et naised on sama vägivaldsed kui mehed. Kuivõrd tulemused olid vastuolus feministliku teooriaga, jäeti need tema sõnul avaldamata, neid ignoreeriti või tõlgendati teisiti. Naiste vägivalda on näidatud enesekaitsena, vähemtõsise või erineva nähtusena. Tegelikkuses on naiste vägivaldsusnäitajad tema arvates meeste omadega võrdsed või ületavad neid, hõlmates ka vägivalda mittevägivaldsete meeste vastu. Naiste vägivaldsust ei tekita partneri vägivaldsus, tegemist on täiesti iseseisva nähtusega, samas kui meeste vägivaldsuse võib esile kutsuda nimelt eelnev vägivalla kasutamine naispartnerite poolt. Ta jääb kindlaks oma seisukohale ja väidab, et erinevad longituuduuringud näitavad, et agressiivsust ei tuleks selgitada soo, vaid teatud soost sõltumatute iseloomuomaduste või hälvete kaudu (Dutton 2006).

Palin-Davies toob samuti välja, et vägivalla määr ei ole sooti väga erinev. Avalikus diskussioonis aga naist tavaliselt vägivaldsena ei kujutata ning neid, kes on vägivaldsusega silma jäänud, pigem demoniseeritakse ja esitletakse erandina. Ta rõhutab samuti, et vägivald oleneb pigem isiksusetüübist, üleskasvamiskeskonnast ja sotsiaalsest keskkonnast. Mehed annavad enda vastu suunatud vägivallast harvem teada ega määratle end nõnda kergelt ohvritena. Ta leiab, et meeste eiramine ohvritena ja naiste eiramine ründajatena toob kahju mõlemale sugupoolele (Palin-Davies 2006).

Strauss jt. poolt läbiviidud vaatluspõhise koduvägivallauuringu, mis hõlmas 2000 majapidamist üle kogu USA, tulemused näitasid, et nii pekmine kui ka kerge vägivald (nt. kõrvakiil) olid enam-vähem võrdväärselt levinud ja agressiivsust näitasid üles nii mehed kui ka naised. Uurijad jäid siiski seisukohale, et suuremat tähelepanu tuleks pöörata naistevastasele vägivallale, sest meeste ohtliku vägivaldse käitumise aste oli kõrgem, vägivalla korduv kasutamine oli meeste seas levinum, meeste korral oli

tõenäosus vägivalda objekti vigastada suurem, naised olid majandusliku olukorra tõttu sagedamini oma abielus lõksus ning paljude vägivaldsete naiste korral käsitleti vägivalda peamiselt enesekaitsena (Strauss 1990).

Nagu on mainitud sissejuhatuses, on selle peatüki eesmärk eelkõige teavitada lugejat erinevatest perspektiividest lähisuhte vägivalda analüüsil. Antud ülevaade ei pretendeeni siiski olema ammendav (kindlasti on võimalik leida veel teoreetilise lähtikohti, mis võiks aidata vägivaldse käitumise analüüsil) aga püüab välja tuua olulisemaid suundi. Eesmärgiks ei ole kõigi teooriate testimine, samuti ei ole püstitatud hüpoteese ega uurimusprobleemi ühestki konkreetsest teooriat lähtuvalt. Empiiriline uurimus lähtub põhistatud teooria põhimõtetest ja uurija on püüdnud läheneda teemale võimalikult neutraalselt. Antud peatükis esitud teoreetilisi vaatenurki on seostatud empiirilise materjaliga vastavalt esile kerkinud teemadele.

2. Lähisuhtevägivald. Eesti uuringud

Eestis on lähisuhtevägivald fookusesse tõusnud viimase aastakümne jooksul. Veel suhteliselt hiljuti suhtuti perevägivalda kui pere siseasja, kuhu välised instantsid sekkuma ei peaks. Praeguseks on üldine suhtumine muutunud – on hakatud teadvustama perevägivalda kui sotsiaalse probleemi tõsidust.

Lähisuhtevägivald. Kvantitatiivsed uuringud

Esimene lähisuhtevägivaldale keskendunud uuring viidi Eestis läbi 2001. aastal (Pettai: 2001) Uuring hõlmas nii elanikkonna küsitl st kui ka kvalitatiivseid intervjuusid vägivaldaga kokkupuutunud inimeste ning ekspertidega. Kvantitatiivne uuring näitas, et iga viies naine oli uuringule eelnenud aasta jooksul kannatanud füüsilise, vaimse või seksuaalse vägivalda all (Kase: 2001)¹. Seni oli Eestis puudunud adekvaatne statistika perevägivalda leviku kohta, kuna politseistatistika liigitas perevägivaldajuhtumid isikuvastaste kuritegude hulka, registreerimata neid eraldiseisva kuriteoliigina.

2003. aastal viidi läbi uuring „Vägivald ja naiste tervis“. Küsitleti nii elanikkonda² kui ka meedikuid. Kvantitatiivsest uuringust ilmnnes, et kõigist naistest oli aasta jooksul vägivalda kogunud viiendik, mis kordas 2001. aastal läbiviidud uuringu tulemusi. See, et ohvrid pidasid iga kuuendat vägivalda tagajärjel saadud vigastust raskeks või koguni eluohtlikuks, kinnitas perevägivalda kui vägivaldaliigi tõsidust. Vaatamata vigastuste raskusastmele sai arstiabi vaid kolmandik ohvritest. Arstiabi saanud naistest pöördus ise arsti poole üksnes 2/3. Lisaks esinesid paljudel ohvritel vägivalda tagajärjel pikaajalised tervisehäired või stress ja pidev pingeseisund. Uuringust ilmnnes, et kõige enam ohustas

¹ Küsitleti Eesti täiskasvanud elanikkonda, kokku 1007 inimest vanuses 15-74.

² Küsitleti Eesti täiskasvanud elanikkonda, kokku 1008 inimest vanuses 15-74.

vägivald 21-30 aasta vanuseid vabaabielus naisi, kelle korral 2/3 vägivallajuhtumitest pandi toime kodus abikaasa või elukaaslase poolt (Pettai&Proos: 2003).

2005. aastal töötas Eesti Avatud Ühiskonna Instituut koos Lääne Politseiprefektuuri ja Eesti Sotsiaalprogrammide Keskusega välja uudse perevägivallaalase teabe kogumissüsteemi, mis käivitus 2004. aasta kevadel. Mainitud süsteem andis ülevaate politsei vaatevälja jõudnud perevägivallajuhtumitest. Ilmnes, et politseini jõudnud perevägivallajuhtumite korral olid kõige sagedamini ohvriteks naised³. Vägivalla ohvriks langenud naiste keskmine vanus oli kõrgem kui varasemate perevägivallauuringute korral, mis viitab sellele, et ohvrid kutsuvad politsei enamasti välja alles siis, kui vägivald on mõnda aega kestnud. Politseistatistikast lähtuvalt on vägivaldses peres enamasti vähemalt üks perekonnaliige töötu – kas abikaasast materiaalselt sõltuv ohver või alkoholilembene töötu vägivallatseja. Oluliseks vägivalla riskiteguriks osutus alkohol, mis võib viidata ka sellele, et kained vägivallatsejad satuvad politsei vaatevälja harvemini (Kase&Pettai: 2005).

Kolmandik ohvritest ja iga kümnes vägivallatseja tunnistas, et tunneb vajadust spetsialistiga nõu pidada, mis räägib selget keelt tugivõrgustiku vajalikkusest. Perevägivalla ohvritel tekkis vastav soov eelkõige pärast esimesi vägivallakogemusi. Tugivõrgustikust võiks abi olla vägivallajuhtumite kordumise ennetamisel – uuringu kohaselt muutus kord alanud vägivald aja jooksul pea kõigis vägivallaprobleemidega peredes sagedasemaks. Perevägivallajuhtumite korral oli valdavalt tegu füüsilise või seksuaalse vägivallaga, verbaalse vägivalla juhtumid moodustasid kõigist vägivallajuhtumitest vaid viiendiku. Ligikaudu neljandikuga perevägivallajuhtumitest kaasnes ohvri ähvardamine surmaga ning sama suur osa juhtumitest lõppes ohvri jaoks kergemate või raskemate kehavigastustega (Kase&Pettai: 2005).

Enamasti mõjus politsei väljakutsumine vägivallatsejale distsiplineerivalt. Pooled perevägivalla juhtumitest lõppesid osapoolte leppimisega ning vaid kümnendik ohvritest lahkus pärast vägivallaintsidenti turvalisemasse kohta. Ligi pooled vägivallatsejatest viidi

³ 9 naisohvrit 1 meessoost perevägivalla ohvri kohta.

sündmuskohalt politseisse või kainenema (Kase&Pettai: 2005). Samas on tegu ühekordse lahendusega, mis ei saa asendada professionaalset abi.

2006. aastal viidi läbi uuring „Sünnitaja käitumine ja koduvägivald Eestis”⁴, millest ilmnes, et ligikaudu kümnendik äsjasünnitanud naistest kannatas viimase raseduse ajal oma praeguse elukaaslase vägivalda all. Eelmise partneri poolt naise raseduse ajal toime pandud vägivalda julgeti tunnistada rohkem – uut elukaaslast omavatest naistest kolmandik oli raseduse ajal kogunud eelmise partneri poolt vaimset vägivalda, viiendik füüsilist ja 6% seksuaalset vägivalda. Uuring näitas, et raseduse ajal koduvägivald suurenes, eriti intensiivistus füüsiline vägivald. Perevägivalda esinemine vähendas naise soovi rohkem lapsi saada ning suurendas tõenäosust, et naine otsustab aborti kasuks. Seega ohustab lähisuhtevägivald veel sündimata last nii otseselt (emale tekitatud füüsilised vigastused) kui ka kaudselt (ema otsus aborti teha) (Kase&Pettai: 2006).

Lähisuhtevägivald. Kvalitatiivsed uuringud

Nagu eespool mainitud, sisaldas 2001. aastal läbi viidud esimene lähisuhtevägivallauuring nii elanikkonna küsitlust kui ka kvalitatiivseid intervjuusid 26 lähisuhtevägivallaga kokkupuutunud inimese ja 16 igapäevatoos vägivallaohvritega kokkupuutuva eksperdiga. Nimetatud intervjuude materjalide põhjal ilmus samal aastal raamat „Vaikijate hääled” (Kase: 2001). Raamat sisaldab vägivallaohvrite ja vägivallatsejate kogemusi, ekspertide kommentaare ning artikleid juhtivatelt ühiskonnateadlastelt Eestist ja mujalt.

Eesmärgiga kaardistada Eesti meditsiinisüsteemi valmisolekut vägivallaohvrite abistamiseks küsitleti 2003. aasta uuringus “Vägivald ja naiste tervis” lisaks elanikkonnale ka meedikuid⁵. Üle poolte medikutest olid oma igapäevatoos kokku

⁴ Küsitleti 553 äsjasünnitanud naist Pärnu, Viljandi, Rakvere ja Kohtla-Järve haiglates. Ankeet koosnes kahest osast, millest esimese täitis äsjasünnitanud naine iseseisvalt, teise aga ämmaemand, kes sünnitaja tervisekaardile tuginedes pani kirja andmed sünnitaja tervisliku seisundi, raseduse, sünnituse kulgemise ja sündinud lapse tervisliku seisundi kohta.

⁵ Küsitleti 163 meedikut, sh. ämmaemandad, günekoloogid, perearstid, meditsiiniõed, traumatoloogid.

puutunud naistega, kes kannatasid kodus korduva vägivalda all. Perevägivalda poolt ohustatuimaks sihtrühmaks pidasid meedikud noori naisi vanuses kuni 30 aastat, mis kinnitas rahvastikuküsitluse tulemusi. Uuringust selgus, et valdavalt on medikute silmis vägivaldajuhtumites süüdi ka ohver. Vaid iga teine medik pidas vägivalda ohvrile tehtud ülekohtuks. Ligi $\frac{3}{4}$ medikutest oli huvitatud koolitusest naistevastase vägivalda küsimustes, mis näitab, et probleemi peetakse piisavalt oluliseks, et sellele tähelepanu pöörata. Toonitati ka spetsiaalse võrgustiku loomise vajadust vägivaldaohvrite abistamiseks (Kase&Pettai: 2003).

Lisaks medikute seas läbi viidud uuringule intervjuerisid EAÜI uurijad 2002. aastal Tallinna Politseiprefektuuri töötajaid ja 2004. aastal sotsiaaltöötajaid. Tervelt $\frac{2}{3}$ ekspertküsitlustes osalenutest olid oma töös kokku puutunud naistevastase vägivaldaga ja pidasid seda tõsiseks probleemiks. Perevägivalda ohvriks peeti põhiliselt naisi, kuid ka lapsi (Pettai: 2005).

Lastevastane vägivald

Lisaks partneritevahelisele vägivaldale on Eestis viidud läbi uurimusi ka laste vastu suunatud perevägivalda kohta.

2002. aastal viidi läbi kvantitatiivne uuring “Teismeliste väärkohtlemine Eestis: riskitegurid ja tagajärjed.”⁶ Uuringu eesmärgiks oli laste suhtes toimepandud väärkohtlemise ulatuse ja iseloomu väljaselgitamine. Uuring näitas, et laste väärkohtlemine on Eesti peredes üpris tavaline nähtus. Vaid kümnendik poisslastest ja 5% tütarlastest polnud kordagi väärkohtlemist kogunud. Kõige levinumateks väärkohtlemise vormideks olid emotsionaalne ning seksuaalne väärkohtlemine. Kõige enam kannatasid väärkohtlemise all tüdrukud, kes olid väärkoheldud poistest enam kokku puutunud nii emotsionaalse, seksuaalse kui ka füüsilise väärkohtlemisega. Selgus, et väärkohtlemine mõjub halvasti lapse tundeelule ja vähendab tema toimetulekuvõimet

⁶ Küsitleti 874 isikut vanuses 13-18 aastat.

koolis. Väärkohtlemise kui õpitud käitumisviisi edasikandumist ühelt põlvkonnalt teisele kinnitas fakt, et enamus vastajaid lubasid oma tulevast last karistada vastavalt enda karistamise kogemusele (kas verbaalselt või füüsiliselt) (Soo&Soo: 2002).

2003. aastal viidi Eesti üldharidus- ja kutsekoolinoorte seas läbi kvantitatiivne uuring “Seksuaalse väärkohtlemise kogemused ja hoiakud Eesti noorte hulgas”.⁷ Uurimuse eesmärk oli selgitada suhtumist seksuaalsesse väärkohtlemisse, analüüsida noorte väärtushinnanguid ja hinnata laste seksuaalse ärakasutamise ulatust Eestis. Uuringu tulemused näitasid, et ligi kolmandik vastanutest oli kogenud vähemalt ühte seksuaalse väärkohtlemise ilmingut ning 6% oli ise kedagi seksuaalselt väärkohelnud. Seksuaalse väärkohtlemise ohvriteks olid taaskord oluliselt sagedamini pigem neiud (44%) kui noormehed (15%). Seevastu olid noormehed (9%) tütarlastega võrreldes kolm korda sagedamini olnud ise väärkohtlejaks. Siinkohal tuleb silmas pidada, et tegu on noorte endi hinnangutega oma elus kogetud olukordade kohta, seega sõltuvad tulemused sellest, mida noored ise tõlgendasid väärkohtlemisena (Soo&Kutsar: 2004).

See, et alla poole väärkohtlejatest on ka ise väärkohtlemise ohvrid olnud, tõestab, et seksuaalse väärkohtlemise kogemus suurendab tõenäosust, et ohver hakkab ka ise hiljem teiste suhtes seksuaalselt agressiivselt käituma. Enamasti langeti seksuaalse väärkohtlemise ohvriks noorukieas (14-17 aastasel), mil väärkohtlejaks oli tavaliselt vastajale tuttav või võõras isik. Lapseeas asetleidnud väärkohtlemise pani enamasti toime pereliige või sugulane. Kõige sagedamini oli väärkohtlejaks olnud 17-23 aastane meessoost isik. Ilmnes, et nii seksuaalse väärkohtlemise ohvrid kui ka toimepanijad olid alustanud seksuaalelu varem ning neil oli olnud rohkem seksuaalpartnereid kui vastajatel, kellel polnud väärkohtlemise kogemust. Samuti esines seksuaalse väärkohtlemisega kokkupuutunud noorte seas ülejäänud informantidega võrreldes enam hälbivat käitumist (mõnuainete pruukimine, kriminaalne tegevus) ja probleeme koolikeskkonnas. Seksuaalse väärkohtlemise kogemustega noored kogesid rohkem negatiivseid tundeid ja nende suhted vanematega olid vähem usalduslikud kui ülejäänud

⁷ Küsitleti 1943 16-19 aastast üldharidus- ja kutsekoolide õpilast

vastajatel, seega omab väärkohtlemine lapse jaoks pikaajalisi negatiivseid tagajärgi (Soo&Kutsar: 2004).

2005. aastal viidi läbi kvalitatiivne uuring “Vägivald ja väärkohtlemine: laste perspektiiv”.⁸ Põhikooli lõpuklassides õppivate noorte seas läbiviidud fookusrühmaintervjuude eesmärgiks oli ülevaate saamine selle kohta, kuidas lapsed ja noored ise vägivalda ning väärkohtlemist kirjeldavad ja tõlgendavad. Põhiliselt keskendusid fookusrühmades osalenud noored koolivägivallale, kuid mainisid oma tuttavatega seoses ka koduvägivalla juhtumeid. Kuigi laste silmis puudusid selged piirid füüsilise ja vaimse vägivalla vahel, pidasid lapsed füüsilist vägivalda pigem poiste ning vaimset vägivalda tüdrukute pärusmaaks. Füüsiliseks vägivallaks peeti eelkõige peksmist ja kaklemist, vaimseks vägivallaks ignoreerimist, tõrjumist ning mõnitamist. Vägivalla põhjuseks pidasid lapsed eelkõige vägivallatseja soovi oma staatust (positsiooni) kinnitada ja tõsta (Strömpl, Selg, Šahverdov, Tammaru: 2005).

Kokkuvõtvalt Eesti uuringutest

Lähisuhtevägivalla näol on tegu teemaga, mis on meie ühiskonnas pikka aega tabuks olnud. Nüüd, kus lähisuhtevägivallast räägitakse avalikult kogu maailmas, on ka Eestis asunud uurima selle nähtuse olemust, põhjusi ja mõju. Juba esimese, 2001. aastal läbiviidud uuringu tulemused näitasid, et Eestis kannatab perevägivalla all iga viies naine. Hilisemadki uuringud on seda numbrit kinnitanud.

Perevägivald on harva ühekordne akt, tavaliselt muutub see vägivallatseja jaoks aja jooksul normaalse käitumise osaks. Politseini jõuab kõigist vägivallategudest vaid murdosa, seega on probleemiga tegelemine ja professionaalse tugivõrgustiku loomine äärmiselt tähtis. Vajadus niisuguse võrgustiku järele on uuringutes korduvalt kinnitust leidnud. Laste- ja noorsoouuringud näitavad, et suhtumine perevägivalda kui

⁸ Fookusrühma meetodit kasutades intervjuueeriti põhikooli kolme viimase klassi 13-15 aasta vanuseid õpilasi.

perisesesse probleemi ei ole õigustatud. Vägiwald ei ohusta peres üksnes täiskasvanuid, vaid ka lapsi – seda nii otsese vägivalla näol kui ka käitumismudelina, mille laps kodust kaasa saab ja oma tulevasesse suhtesse üle kannab.

3. Uurimuse andmed ja meetodid

Uurimusprobleem ja meetodi valik

Informatsioon lähisuhtevägivallast on Eestis siiani lünklik – nagu eeltoodust selgus, olid senised antud valdkonnas läbiviidud uurimused keskendunud ohvrile. Peaegu täiesti puudusid andmed lähisuhtevägivalla teise poole, vägivallatseja kohta. Antud uurimuse sihtrühmaks on mehed ja naised, kes on ise oma lähisuhtes vägivaldsed, ning uurimuse keskmeks vägivalla põhjused, selle mõju perele, samuti intervjueeritavate seisukohad võimalike lahenduste osas. Uuringu eesmärgiks on aidata kaasa lähisuhtevägivalla põhjuste ja tagajärgede paremale mõistmisele vägivaldsete inimeste vaatepunktist.

Uurimuse läbiviimisel on lähtutud konstruktivistlikust põhistatud teooriast (Charmaz 2006) – s.t. uurimusega alustati ilma konkreetse teoreetilise lähtekohata ning eesmärgiks oli võimalikult avatud suhtumine teemasse ja intervjueeritavatesse. Andmeid on kogutud ja analüüsitud kvalitatiivsete meetodite abil. Kvalitatiivsed meetodeid kasutatakse sotsioloogias siis, kui püütakse vastuseid leida küsimustele 'miks?' ja 'kuidas?' (Lagerspetz 1997). Avatud intervjuude kaudu saab jõuda vastaja väärtushinnangute ning motiivideni; erinevalt ankeetküsitlusest ei kirjuta avatud intervjuu ette uurija eeldusi. Uurijal on võimalik jääda avatuks uutele teemadele (Jary, Jary, 1999).

Kuna vägivaldne käitumine kujutab endast tegevust, mida vastajad meeeldi omaks ei võta, ei ole muude meetodite kasutamine selles valdkonnas võimalik. Avatud intervjuud loiid võimaluse isiklikuks lähenemiseks ja sügavama kontakti saavutamiseks. Intervjuu algas tavaliselt üldisematel, kodu ja lapsepõlvega seonduvatel teemadel, et intervjueeritav end 'lahti rääkida' saaks ning intervjuerijaga parem side tekiks (Denzin, Lincoln 1994). Sellele järgnesid uurimusprobleemile keskenduvad küsimused.

Valim

Intervjueeritavate leidmisel on kasutatud kättesaadavuse valimi põhimõtteid – intervjueeritavaid otsiti kõikvõimalikke kanaleid kasutades. Kuivõrd tegemist on raskesti ligipääsetava rühmaga, on esindusliku juhuvalimi leidmine võimatu ja valimi moodustamine eeltoodud viisil aktsepteeritud. Valimisse sattumise kriteeriumiks oli niisuguste lähisuhtekonfliktide olemasolu, mille osaks on mingil määral füüsiline vägivald ning ennast ei tajuta üksnes ohvrina, vaid tunnistatakse ka enese vägivaldsust. Esialgne plaan nägi ette 15-20 avatud intervjuu läbiviimist, kuid intervjueeritavate leidmine osutus oodatust keerulisemaks, mistõttu lõpptulemuseks jäi 13 intervjuud inimestega, kes omasid ise kogemusi vägivaldsest paarisuhtest. Neist intervjuudest kaks pole eriti informatiivsed. Kuigi mitmete intervjuude korral võib eeldada, et enda rolli vägivaldsetes aktides üritati pehmendada (täpsemalt allpool), siis nende kahe korral oli tegemist ilmselge salgamise, tõenäoliselt ka valetamisega. Mõlemad intervjueeritavad olid süüdi mõistetud vägivaldse kuriteo eest – naine tapmise ja mees (varasema) vägistamise ning oma partneri vastu vägivaldalla kasutamise pärast – ega olnud huvitatud avatud vestlusest, vaid püüdsid end võimalikult heas valguses näidata. Intervjueeritavate leidmisel olid abiks Sotsiaalministeeriumi ametnikud, kes vahendasid uuringuteemaga ametialaselt seotud inimeste kontaktandmeid. Politsei esindajast ja koolituste korraldajast intervjueeritavate leidmisel abi ei olnud, küll aga tutvustasid mitmeid intervjueeritavaid kriminaalhoolduse töötajad. Lisaks eelpoolmainitule oli intervjueeritavate leidmisel abi uurija isiklikest kontaktidest – intervjueeritavateks osutusid tuttavad ja tuttavate tuttavad. Valimit ei saa mingil juhul pidada esinduslikuks; kuivõrd naised nõustusid uurimusteemal rääkima meestega võrreldes meelsamini, võiks öelda, et naised on üle-esindatud – 13 intervjueeritust 7 olid naised.

Kuivõrd uurimuse läbiviimise käigus selgus, et tähtis oleks lisada ka antud teemaga igapäevaselt tegelevate asjatundjate seisukoht, viidi täiendavalt läbi intervjuud spetsialistidega – vägivallatsejatele ja vägivallaohvritele suunatud tugirühmade eestvedajaks oleva koolitaja, perevägivallajuhtumitega tegeleva politseitöötaja, kriminaalhooldusametniku ning psühholoogiga, kes organiseeris Tallinnas tugirühmi

vägivaldsete meeste vägivaldprobleemide lahendamiseks. Valdavalt viidatakse raportis ekspertintervjuudele üldnimetusega eksperdid ja süvaintervjuudele intervjueeritavad. Intervjueeritavate nimed on muudetud ja mõnel puhul ka vanused mõni aasta muudetud.

Intervjuude läbiviimine

Intervjuud viidi valdavalt läbi vaiksetes kohvikutes, paari eksperdi korral ka nende töökohas omaette ruumis. Intervjuu aluseks oli intervjuukavand, nii põhi-intervjueeritavate kui ka ekspertide korral. Kui esimeste puhul oli tegemist süvaintervjuuga, mille eesmärgiks oli saada intervjueeritavaga võimalikult hea kontakt ja palju infot tema kui inimese kohta, siis ekspertidega läbiviidud teema intervjuud puudutasid vaid intervjueeritava professionaalset tegevust ning tema arvamusi ja hinnanguid antud teemal. Intervjuukavandi märksõnad oli abivahendiks ja meeldetuletajaks, millistel teemadel peaks vestlema. Eesmärgiks oli luua võimalikult sundimatu vestlus, mitte küsimuste kramplik järgimine, ning valdavalt see ka õnnestus. Mõningate intervjuude läbiviimise järel muutusid pisut ka väljendid ja kasutatavad märksõnad. Rääkimine 'vägivallast' enesega seoses oli liialt negatiivse varjundiga ja tekitas intervjueeritavates tõrksust, mistõttu uurija püüdis samadele teemadele vastuseid otsides muid väljendeid kasutada. Vahetust vägivallast oma partneri vastu räägiti siiski väga vähe, olenemata kasutatud väljenditest. Arvatavasti pole tegu otseselt uurijale valetamisega, vaid pigem moonutatult mäletamisega. Kuivõrd tegemist on käitumisega, mida on raske enesele tunnistada, ning konfliktiga, kus teisel osapoolel alati rohkem süüd nähakse, kaasneb sellest rääkimisega pigem enda süü vähendamine ja partneri oma suurendamine.

Analüüs

Vägivallast rääkimisel ja teksti hilisemal analüüsimisel võib eristada väga mitmeid tasandeid. Jeff Hearn eristab esmalt biheivioristlikku perspektiivi ja selle kaht alajaotust – tekst annab edasi toimunud vägivalda või tekstile tuleks läheneda kui vägivalda esitlusviisile. Esimesel puhul eeldatakse ja otsitakse fakte toimunu kohta, teisel aga teksti autori (intervjueeritava) arvamusi sel teemal. Teiseks võimaluseks on tekstiline ja diskursiivne lähenemine, mis keskendub pigem tekstile, püüdes leida vägivalda tekstis eneses või vägivaldseid diskursuseid selles (Hearn 1998). Antud uurimuse korral ei ole tegemist sügavutimiseva tekstianalüüsiga, pigem on aluseks võetud biheivioristlik suund ning intervjuude analüüsil otsiti neist fakte toimunud sündmuste kohta ja intervjueeritavate seletusi neile.

Kõik intervjuud on sõna-sõnalt transkribeeritud ning venekeelsed intervjuud ka eesti keelde tõlgitud. Materjali kodeerimisel läheneti tekstile esmalt vabalt, olemaks esilekerkivate teemade jaoks avatud, ning seejärel keskenduti olulisematele teemadele ning nende alajaotustele. Nagu mainitud, puudus uurimuse alguses konkreetne teoreetiline lähtekoht ja eesmärgiks oli maksimaalne avatus. Viimane oli uurijale lihtsam sellepärast, et tegu oli tema esimese uurimusega antud valdkonnas. Teooriatega tutvumine leidis aset käsikäes materjali analüüsiga. Käesoleva raporti näol ei ole tegu uute teooriate loomiseks mõeldud süvaanalüüsiga, vaid uurimusmaterjali analüüsi käigus tekkinud ideede vahendamise ja mõningate teooriatega seostatult. Nagu eelpool mainitud, ei ole teoreetiline ülevaade vägivallateooriatest otseselt antud uurimuse teoreetiliste lähtekohtade selgitamine vaid ülevaade interpreteerimisvõimalustest. Kasutaud on vaid neid lähenemisi, mis uurimusest esile kerkinud teemadega otseselt haakusid ning selgituse väljatöötamisel kasulikuks osutusid. Andmed ei ole mingil juhul üldistatavad ning seletused kõikehõlmavad. Kvalitatiivse meetodi abil kogutud andmete üldistamisel ei toetuta statistilisele olulisusele, vaid uuritakse erinevate teemade suhet üksteisesse. Kirjeldused ja näited intervjuudest ei põhine üksikjuhtumitel, vaid kogu andmestikus leitud seaduspärasustel. Antud uurimusraporti eesmärgiks on eelkõige mõningate kogutud andmete analüüsiga seoses kerkinud teemade esitlemine ja uute nägemuste toomine lähisuhtevägivallaga seonduvasse diskussiooni.

4. Vägivalla üldised määratlused ja selgitused.

Lähisuhte vägivalla olemus

Kuidas määratleda vägivaldat?

Nagu eelpool mainitud, on vägivallale määratluste paljususele vaatamata omased mõningad ühised näitajad – jõu kasutamine, kahju tahtlik tekitamine ning äratundmine, et tegemist on vägivallaga (Hearn 1998). Intervjueeritavad rõhutasid vägivallast rääkides seda, et tegu on ennekõike teise inimese pahatahtliku mõjutamisega tema tahte vastaselt.

Ragne, 37: See on tegelikult nagu oma ülemvõimu kehtestamine. Eks igal inimesel tegelikult on võimuvajadus /.../ aga kui see hakkab võimu kehtestamine nagu iga hinna eest. See võib olla siis, eksju, nii füüsiline ülemvõim või on ta psühholoogiline. Aga sa pead nagu omama kellegi üle mingit võimu. Sa ei või lasta teisel inimesel olla enda kõrval, noh nagu ta on, või aktsepteerida teda sellisena nagu ta on. Sulle ei sobi ja siis sa tahad teda nagu muuta ja hoida teda oma võimu või kontrolli all ja.

Vägivalda nähti instrumentaalsena, vahendina enese tahte pealesurumiseks, ja oma (füüsilise) üleoleku realiseerimisena teise inimese allutamiseks.

Nele, 52: Üldiselt on see julmus, füüsiline oma üleoleku realiseerimine. /.../ See on sõna tõsisel mõttes nii, et inimene, kes teab, et ta on sust üle ja ta kasutab oma mingi meelsuse näitamiseks, mingi asja peale surumiseks, lihtsalt füüsilist jõudu.

Samuti nähakse vägivallas oskamatuset lahendada konflikte teistmoodi ja seostatakse seda meheliiku maailmavaatega – territooriumi jagamise ning enese pealesurumisega.

Krista, 36: Sulle tundub et sa sellise vägivallaga saad lahendada nagu konflikte või mingisugust oma õigust jalule seada. Hästi hea näide on praegu viimasel ajal see Liibanoni, Iisraeli-Liibanoni konflikt. Et nagu see agressioon põhjustab agressiooni, aga see kuidagi nagu... Minu, minu jaoks on seletatav mingi praeguse arengutasemega, või nii et muud moodi nad ei oska oma konflikte lahendada /.../ Et see on, see on minu jaoks nagu õudselt võõrastav, vastik ja tegelikult nagu ka seotud nagu sihukese mehelikkusega nagu see ajalugu meil on nagu hästi mehelikkuse ajalugu meil. Et nagu see sihuke vägivalla värk minu jaoks ei käi nagu naiselike toredate pehmete väärtustega kokku.

Väga tihti rõhutatakse, et füüsilisel ja vaimsel vägivallal ei tohiks vahet teha. Teise inimese alandamine või solvamine on samuti vägivald. Vaimset vägivalda peetakse vahel füüsilisest vägivallast muserdavamakski. Samas on piirid vaimse ja füüsilise vägivalla vahel küllaltki hägused.

Mida sinu jaoks tähendab vägivald, sõna kui vägivald üldiselt?

Lauri, 24: Tagumine! Täiesti jalgade ja kätega. Et tegelt, et ma tõukasin näiteks oma elukaaslast. See ei olnud vägivald aga see oli alandav. See oli inimese, see oli isiksusevastane käitumine. Ma alandasin teda. See tegi talle väga haiget.

Mis võib põhjustada vägivalda?

Vägivaldse käitumise põhjusena kaldutakse nägema üleüldist stressi ja rahulolematust eluga ning oskamatus olukorraga muul viisil toime tulla.

Vitja, 33: Arvan et inimestel on midagi puudu./.../Igaühel on oma soov. Ühele seda, teisele midagi muud.

Kas äkki see on rahapuudus?

Vitja, 33: Jah, sel põhjusel võib olla ka. Inimesel on midagi puudu ning ta ei saa midagi teha selleks et seda saada. Inimene saab vihaseks, sest ei saa midagi teha. Või ei tea kuidas seda teha.

Inimesed ei ole erinevatel põhjustel rahul iseenda ja oma eluga ning kurnatuna negatiivsetest emotsioonidest ja kannustatuna eeskujust – meedias vohavast vägivallast – muutuvad ka ise vägivaldseks.

Mis põhjustab vägivalda ühiskonnas?

Nele, 52: Joomine. Majanduslik kitsikus. Ületöötamine. Tunnustuse puudumine ka kindlasti. Ja siis see, et, see on väga kaudne, aga see, et meil tuleb väga sadistlikku, julma action'it igalt kanalilt, see häälestab lapsi.

Inimestevahelisi pingeid suurendab ebavõrdsus ja alavääristav suhtumine teistesse.

Liia, 36: Seda põhjustavad see, kuidas sa suudad suhtuda teise inimesse, näiteks samasugune, kui ta on kõrgklassi mingi daam, et siis tema jaoks on see alamkiht, kõik need töölised ja ta võib sulle niisama sind endast välja viia ja tema tunneb, et tema on nüüd jumal ja sina oled selline.

Kui tuua vägivaldne käitumine mikrotasandile ja püüda seda analüüsida tegija motiivide põhjal, jäi selgitamisel kõlama inimeste oskamatus suhelda ning keerulisi olukordi teisiti lahendada.

Ragne, 37: Kas rumalus või siis, inimesed lihtsalt ei oska leida muid viise oma eesmärkide saavutamiseks. Näiteks vägivald pätiga, kaigas võtta ja pähe lüüa, see on ju kõige kergem viis. Et kellelki midagi saada, ükskõik siis, kas emotsionaalselt või füüsiliselt, see on ju kõige lihtsam viis. Kõige rumalam ja öeldakse, et ka kõige instinktiivsem. Et võib-olla sellepärast on seda nii palju. Selleks, et mitte olla vägivaldne, peaks omama mingisugust mõtlemisvõimet,

analüüsivõimet, seal peas peaks midagi töötama. Aga tihtipeale inimesed ei vaevu oma pead ennem kasutama, et lihtsam on alati vägivalda kasutada.

Usuti, et kogetud vägivald sünnitab pea alati uut vägivalda – inimene takerdub sarnastesse käitumismudelitesse, kuigi tema roll võib pendeldada ohvri ja ründaja vahel.

Margus, 54: Mina väidan seda, et kes on vägivalda ohver, see saab ise kasutama vägivalda. Ja mõnes muus situatsioonis on ta ise ohver. Nii et see on kõik läbisegi. Ühes situatsioonis ta on vägivaldne, teises, läheb edasi, ja ta on ohver juba. Iseenda, oma vägivalda ohver.

Ühiskondlikul ja igapäevaelu tasemel ei peetud üldjuhul vägivalda õigustatuks, erandjuhul mainitakse sõjaolukorda. Perevägivald on intervjueeritavate nägemuse kohaselt laialdaselt levinud seetõttu, et antud teemaga ei ole tegeletud, inimesed õpivad oma vanematelt vägivaldset käitumist ja lõpuks kujuneb aja jooksul välja lõputu ahel, mida 'pärandatakse' põlvkonnalt põlvkonnale (täpsemalt sellest teemast eespool, peatükis „Perekondlik taust”).

Lähisuhtevägivalda olemus

Kuigi intervjueeritavad olid valdavalt kasvanud tingimustes, kus vägivaldne käitumine oli tavaline, oli selle tajumises erinevaid nüansse. Leidus neid, kelle jaoks konfliktus ja vägivaldsus olid teatavas mõttes norm, 'nii nagu kõigil' – vägivald ei ole ebatavaline, seda nähakse kõikjal ning peetakse 'normaalseks'. Teiste informantide lapsepõlvemälestustes oli pilte sellest, kuidas kõik perekonnatuttavad lahendasid pereprobleeme vägivaldselt ning nende tutvusringkonnas oli see tavapärane. Samas oli see küll igapäevane, kuid mitte 'normaalne' normatiivses, aktsepteeritud mõttes, ning selle vastu üritati võidelda.

Kas lapsed on näinud ka teie omavahelisi konflikte? Kuidas te sellesse suhtute?

Margus, 54: See on üks elu osa. /.../ Tähendab, ma ei arva, et ma peaksin seda varjama. Seda küll, et kui ma näen nende silmis küsimust või nad küsivad, siis ma selgitan.

Palju tehti vahet nn. olmeprobleemil ja tõsisel vägivallal. Olmeprobleemideks peetakse igasuguseid sõnelusi, väiksemaid kähmlusi, lükkamisi – kõike seda, millel ei ole suuri, nähtavaid füüsilisi tagajärgi. Ette tuli ka seisukohti, mille järgi teatav vägivaldne enese väljajelamine on osa lähisuhtest.

Krista, 36: Et ühesõnaga, minu meelest on see üle patoloogiseeritud ja et tegelikult ühe õige lähedase suhte puhul, juures käib nagu kätš täiesti rahulikult. See võib olla kas nagu mingisuguse klaasidega pildumine teise suunas või...

Samas käsitletakse piinamist ja verise lõpuga vägivalla kasutamist oma ülemvõimu tõsisema näitamisenä, mille korral politsei sekkumine õigustatud on. Muul juhul peetakse väljaspoolt abiotsimist probleemide eest põgenemiseks.

Ei intervjueritud mehed ega naised kaldunud tegema stereotüüpseid üldistusi, mille kohaselt mehed on alati ründaval poolel ning naised alati ohvrid.

Anne, 35: Üsna ühesugused, sest ma ei arva, et naised on alati ohvrid ja et mehed on alati pahad ja mehed on sead. No ei ole ju niimoodi. See, et on füüsiliselt natukene tugevam, no ma ei tea, võib-olla see on nagu määrav, et mehed nagu rohkem kasutavad vägivalda, sest nad on lihtsalt füüsiliselt tugevamad. Neil on seda lihtsalt kergem teha, sest muidu võid sa ju vastasel juhul ise peksta saada, eksju, kui lähed väga vehkima.

Valdavalt nähti perekonflikte, mis lõppesid vägivallaga, alati kahepoolse tegevusena – isegi kui üks pooltest, tavaliselt mees, oli vägivaldsem ja ründavam, ei usutud üldiselt, et teine pool igasugusest vastutusest täiesti vaba oleks. Siin (ja edaspidi) tuleb

intervjueeritavate arusaamiste puhul arvestada sihtrühma valimiskriteeriumiga – nii osalevad mehed kui naised on valitud selle alusel, et nad ise tunnistasid end vägivaldseks.

Krista, 37: Või see nagu kuidas seda asja seletab on see, et it takes two to tango. Seal ei ole niimoodi, et mees äkki niimoodi puhib, puhib, ja siis läheb vägivaldseks. Mina leian, et kindlasti ma nagu piisavalt tegin selleks, et see oli nagu praktiliselt õigustatud reaktsioon.

Et kirvega taga ajada?

Õigustatud või mitteõigustatud, aga lihtsalt et, et see nagu, et mina viisin ta ka sinna, et see nagu see tüli ju eskaleerus.

Kui otsida vastuseid küsimusele, mis põhjustab paarisuhtes vägivalda, võib erinevaid põhjuseid olla palju. Lisaks vägivalda eeltoodud üldisematele põhjustele (nt. stress, oskamatus olukorda teisiti lahendada ja vägivalda instrumentaalsus enese pealesurumisel) toodi esile veel partnerite sobimatust, armukadedust ning tähelepanuvajadust. Väga suureks probleemiks peetakse alkoholi ja selle liigtarbimist. Lapsepõlves nähtud probleemide lahendamise viisid on üle kandunud omaenese kodusse ellu. Lähisuhtevägivalda põhjustest tuleb täpsemalt juttu vastavas peatükis.

Lähisuhtevägivalda käsitlesid kahepoolse probleemina, milles pole süüdi üksnes vägivaldlatseja, vaid kus tähtsat rolli omab ka ohvri käitumine, ka eksperdid. Üsna levinud oli ekspertide seas arvamus, et kui vägivalda ohver ise provotseerivalt ei käituks, õnnestuks tal vägivalda ära hoida.

Kriminaalhooldusametnik: No süüdi on nad kindlasti. Sellepärast, et ega nad ka ei oska ju ka käituda selle vägivaldse inimesega. Võib-olla et tõesti kui nad näevad mingis inimeses vägivaldsuse märke, et need hakkavad ilmnema, siis nad ei oska käituda. Mida nad peaks siis tegema, kuidas seda, kuidas seda nende kaasade vägivaldsust siis nagu noh, vähendada või maandada. Et nemad võib-olla hakkavad hoopis rohkem neid ärritama siis.

Sarnaselt vägivaldse käitumise õpitud mudelile, on ekspertide nägemuses ka vägivalda ohvri käitumismudel sageli pärit ohvri lapsepõlvekodust.

Koolitaja: Novot, naistel sama moodi on stiil meeste valikul. Ja teatud naised võivadki mehed kes on oma käitumiselt vägivaldsed teatud hetkedel. Ja see saab alguse kuskilt, see on ikkagi õpitud asi. Kui me räägime oma rühmanaistest ka, me räägime nende lapsepõlvest ka, siis neil on olnud väga paljudel lapsepõlves selline mehemudel kodus kes on ema suhtes olnud üleolev või vägivaldne.

5. Lähisuhtevägivalla ulatus ekspertide hinnangul

Ekspertide hinnangul on lähisuhtevägivald Eestis laialt levinud ja seda on viimastel aastatel hakatud probleemina teadvustama. Täpseid hinnanguid probleemi ulatuse kohta on raske anda, kuna seda on raske piiritleda (mis on vägivald/lähisuhtevägivald ja mis pole) ning vaid osa vägivallajuhtumitest jõuab koduseintest väljapoole.

Lähtuvalt sellest, mida vägivallana määratleti, erinesid ka ekspertide hinnangud lähisuhtevägivalla esinemise ulatusele. Üks uuringu käigus intervjueritud koolitajatest hindas perevägivalla esinemist tõenäoliseks lausa kahes kolmandikus predest, samas kui politseitöötaja arvamuse põhjal esineb vägivalda ligikaudu igas kolmandas-viiendas peres.

Ametlikult registreeritud lähisuhtevägivallajuhtumite arv on kasvanud eelkõige 2003. aasta mais jõustunud menetlusseadustiku muudatuse tõttu. Varem pidi vägivalla ohver politseipoolse uurimise algatamiseks esitama erasüüdistuse (juhul, kui ohver polnud vägivalla tagajärjel saanud tõsist terviseriket) – see tähendas keerukat ja sageli kallist asjaajamist, mistõttu paljud vägivalla ohvrid süüdistuse esitamisest loobusid. Praegu, pärast seadusemuudatuse jõustumist, piisab uurimise algatamiseks politseile või prokuratuurile avalduse kirjutamisest.

Politseitöötaja: Enne, kui see oli eraasi, et siis ei otsitudki seda abi, või ei leitud, ütleme siis nii.

Intervjueritud ekspertide nägemuses jääb aga suur osa perevägivallast erinevatel põhjustel varjatuks – enamasti on selle taga asjaolu, et vägivalla ohvrid ei julge, oska või taha abi otsida.

Politseitöötaja: No kui põhineda näiteks politsei andmebaaside põhjal, siis nad peegeldavad ikka küll ainult seda jäämäe pealset osa. Selles mõttes, et esiteks, neid ei kvalifitseerita alati õigesti. Teiseks, need naised kutsuvad politsei ka

mõnikord väga hilja või väga äärmuslikel juhtudel. Ja on ka mingid teatud tüüpi naised, kes kutsuvad ja kes üldse ei kutsu näiteks. Kuidagi ma olen tajunud seda.

Siinjuures jääb muidugi eristamata, millisest vägivallast täpselt jutt on – võib eeldada, et vähemalt mingi osa inimestest ei pea vajalikuks tülidest, kus tõsised rünnakud puuduvad ja vigastusi ei tekitata, politseile teatada (täpsemalt sellest teemast viimases peatükis). Teisalt on võimalik, et mingi osa lähisuhtevägivalla ohvritest elab niivõrd ränga terrori all, et ei julge seda teha.

Nagu teoreetilises osas mainitud, peetakse vägivaldsusele kallutavateks riskiteguriteks vaesust, töötust ja võimaluste puudumist (vt. sotsiaalse õppimise teooriad, stressiteooriad). Teisalt leidub autoreid, kes nimetavad peamise seosena vägivaldse käitumise ja struktuuriliselt piiratud elutingimuste vahel vaesemate ühiskonnakihtide piiratumaid võimalusi oma hälbelist käitumist soovi korral varjata. Ka Eesti eksperdid ei nõustu ühiskonnas laialt levinud stereotüüpse arvamusega, mille kohaselt perevägivald on madalamatesse sotsiaalsetesse kihtidesse kuuluvate inimeste probleem. Kinnitati, et perevägivalda võib teoreetiliselt esineda igas peres, olenemata vägivallatseja rahvusest, haridustasemest, materiaaletest võimalustest või vanusest. Politseitöötaja hinnangul torkab perevägivald madalamatesse ühiskonnakihtidesse kuuluvate perekondade juures lihtsalt rohkem silma, kuna nad satuvad sagedamini politsei huviorbiiti muude probleemidega seoses. Kõrgematesse ühiskonnakihtidesse kuuluvate perekondade korral on perevägivald paremini varjatud ning seega ka raskemini avastatav.

Politseitöötaja: Tegelikult ma arvan, et seda on igal pool ühiskonnakihtides enam-vähem ühepalju. Et ongi see, et kui on sotsiaalsete probleemidega inimesed, et siis ongi tavaliselt alkoholihoobes ja siis läheb nagu selliseks madinaks, et mees hakkab peksma ja niimoodi. Hästi tihti juba sellepärast satuvad need lood juba politseisse, eksju. Aga on ka täiesti tavaliste keskmistes perekondades nagu õpetajate perekond. Või siis on sellised rikkamad inimesed, kellel täpselt samamoodi sellised vägivallaprobleemid, et mees on vägivaldne, et selles suhtes ta on nagu näilisem võib-olla...

Politseitöötaja sõnul tulevad rikastes perekondades asetleidvad vägivaldajuhtumid kõige sagedamini ilmsiks lahutusprotsesside käigus, kus ühe abielupoole vägivaldsust kasutatakse kohtus argumendina vara või laste jagamisel. Keskmiste perekondade probleemid jõuavad aga koduseintest väljapoole kõige harvemini.

Politseitöötaja: Kui seal on, ütleme, majanduslikult väga heal järjel olevad inimesed, et nemad tulevad politseisse siiski ainult siis kui on juba mingi lahutus käsil ja siis tuleb välja, et no näed, mees oli vägivaldne. Neil on juba teised motiivid, hästi kaalutletud, et millal siis politseisse tullakse ja mis põhjustel nagu. Selles suhtes nagu nõ see keskklassi osa on rohkem nagu alaesindatud kuna nendel on neid motivatsioone nagu vähem, et kui seal rahasid väga palju jagada ei ole, siis nad lihtsalt ei tulegi ja kui nagunii. /.../ Nii et võibolla keskmise inimese probleemid ongi jah kõige rohkem nagu varjatunud.

Rahvus pole perevägivalda esinemissagedust määrava tegurina oluline – perevägivalda esineb nii eesti kui ka vene perekondades. Politseitöötaja tõi ainsa erinevusena välja selle, et kui venelaste korral esineb perevägivalda kõige enam nn. 'probleemsetes' perekondades, siis eestlastel esineb perevägivaldajuhtumeid ka pealtnäha kõige tavalisemates peredes.

Politseitöötaja: Võib-olla, mida ma tajunud olen, on see, et kaks aastat tagasi oli mul ikka vene juhtumeid rohkem, hästi palju. Ja nüüd on mul eesti juhtumid ülekaalus. Ma ei tea miks. Enne oli lihtsalt nii, et jälle venelane tuli, jälle venelane tuli. Aga nüüd vene rahvuse puhul on just jah see, et hästi palju on seal ka sotsiaalseid probleeme. Eestlaste kontingent on täiesti tavalised inimesed. /.../ Et selles mõttes, et mingid kontoriinimesed või, selles mõttes jah täiesti tavalised inimesed nagu. Naised on väga tihti haritud ja väga sellised nagu, isegi saavad majanduslikult ise hakkama. Aga millegi pärast ikka see vägivaldne mees on seal kõrval nagu olnud ikka tükk aega ja siis antakse nagu uus võimalus ikka ja...

Täpsem teave niisuguse vahe kohta eesti ja vene rahvusest isikute osalusel asetleidnud vägivallajuhtumite osas puudub, kuid võib eeldada, et 'probleemsem kontingent' vene rahvusest kinnipeetute seas satub politsei juurde välise sekkumise pärast (eelmainitud joomine ja peksmine, mis tähelepanu äratavad), ning kuivõrd politseitöötaja räägib viimastest aastatest, mil ühiskondlik teavitamine perevägivallaga seotud teemadel on Eestis arenenud, võib oletada, et ka keskmistes (eesti) perekondades on teadlikkus tõusnud ning ohver (enamasti naine) annab vägivallast ise korrakaitseorganitele teada.

Uskumus, et perevägivald on madala haridustasemega inimeste probleem, ei pea ekspertide sõnul samuti paika. Vägivaldseks võib osutuda ka kõrgharidusega inimene, kuid nagu eelpool mainitud, ei tule hea haridusega perekondades asetleidvad vägivallajuhtumid tavaliselt päevavalgele.

Koolitaja: Meil on (tugirühmades) naisi palju kõrgharidusega ja ma tean et nende naiste mehed on ka paljud kõrgharidusega. Mina arvan niimoodi, et kõrgharidusega perevägivaldne ei satu kriminaalhoolduse alla. Lihtsalt see asi on. Meil ei tule sealtkaudu kõrgharidusega, aga see ei tähenda. /.../ Perevägivald on kõikides ühiskonnakihtides.

Nii politseitöötaja kui ka kriminaalhooldaja sõnul pole suurem osa perevägivalda toimepanijatest kriminaalse taustaga. See kummutab järjekordse stereotüübi, mille kohaselt esineb perevägivalda enamasti kuritegeliku taustaga inimeste perekondades.

Kriminaalhooldaja: Noh, need inimesed, kes nüüd on tulnud selle vägivalda-paragrahviga, nemad ei olegi varem, ei ole varastanud, ei ole midagi muud teinudki nagu kuritegelikku.

Kuigi eksperdid lükkavad ümber levinud müüte ja rõhutavad, et vastupidiselt levinud uskumustele ei esine perevägivalda sugugi üksnes vaeste, asotsiaalide ning madala haridustasemega inimeste seas, ei tohiks antud peatükist veel järeltada, et perevägivalda tuleks enam ette ühiskonna kõrgematesse kihtidesse kuuluvates perekondades. Tuleb

võtta teadmiseks, et perevägivald ei ole üksnes marginaalsete rühmade probleem, kuid mingeidki järeldusi perevägivalda jaotusest ühiskonnas ekspertintervjuude alusel teha ei saa.

6. Perekondlik taust – üldistused, kogemused ja neile antavad tähendused

Lapsepõlve mõjud ekspertide hinnangutes

Ekspertide väitel on perevägivalda sotsiaalmajanduslike karakteristikutega võrreldes lihtsam prognoosida vägivallatseja tausta ja isikuomaduste kaudu. Vägivallatsejale on vägivald sageli juba lapsepõlvest tuttav käitumismudel. Sarnaselt vägivalla põhjendustele õppimisteooria vaatepunktist, õpivad lapsed probleemilahendusoskusi oma vanematelt, ning kui vanemad lahendavad konflikte vägivalla teel, muutub see lapsegi jaoks õpitud käitumisviisiks konfliktidega toimetulekul. Vägivalda võib käsitleda kui käitumismudelit, mis kandub põlvkonniti edasi.

Koolitaja: Kui võtta nii, et kuritegevus on loomulik ühiskonnas, siis on nii, et perevägivald on ka, ta on ühiskonnas olnud ja ta on siin sees. Kogu see asi on jätkuv ja jätkuv ja jätkuv. Ja sellele inimesele, kes on seda lapsena kogunud, see on tema käitumisviis mida ta oskab. Ta ei oska teisiti.

Perevägivalda ühe põhjusena võib välja tuua suutmatuse lahendada konflikte muul viisil kui vägivalla teel.

Ekspertide sõnul võivad vägivallatsejal puududa normaalsed suhted oma vanematega. Vanematepoolne liigselt kontrolliv kasvatus võib viia selleni, et oma perekonda luues ei oska laps uut rolli omaks võtta. Oskamatus võtta üle isa ja abikaasa rolli perekonnas viib aga konfliktide vägivaldse lahenduseni.

Politseitöötaja: Ja siis nad on sotsiaalselt kuidagi tõrjutud. Kummalised suhted emade-isadega, oma kodustega, Ma mõtlen oma ema-isaga.

Samad tendentsid, mida tõid välja eksperdid, tulid ilmsiks ka läbiviidud intervjuudes perekonfliktidega inimestega.

Mälestused konfliktidest vanemate vahel ja neile antavad tähendused

Kõigil intervjueeritavatel oli mingisuguseid mälestusi kodusest vägivallast juba väga varases lapsepõlves.

Krista, 36: Kui ma olin kuuene või viiene ja mu vanemad hakkasid lahku minema. Ja siis isa tuli koju, neil oli nagu sõnavahetus. Isa tuli koju, oli õudsalt vihane, emaga nad mingit moodi siis riidlesid, ja haaras tal nagu kõrist kinni ja raputas teda niimoodi kõrist. Ja mina nutsin sest et see tundus mulle nagu nii õudne, sest et seal käis tohutu kisa ja nihukene lärm kõrval.

Suurema osa intervjueeritavate kodudes oli esinenud vägivalda; osaliselt kehtis see ka vanavanemate ning paljudel juhtudel koguni peretuttavate ja sugulaste perede korral.

Anne, 35: Mina olin siis üks 7 või 6 aastane. Et seltskonnast olid kadunud isa, ema ja siis isaisa, vanaisa, eks. Ja siis ma läksin neid otsima ja siis nad olid seal teises toas, ema oli pikali maas ja isa ja vanaisa mõlemad peksid teda jalgadega. Kõik, nina oli verine, nägu oli verine...

Vägivaldset ja konfliktset käitumist peeti sageli normiks ka täiskasvanuna, intervjuu läbiviimise ajal – seda selgitati väitega 'kõigil oli ju nii'. Muudel juhtudel tajuti vägivaldsust lapsepõlve tavalise osana, kuid suhtuti sellesse pigem hukkamõistvalt.

Ragne, 37: Ma olen ise ka nagu pärit vägivaldsest kodust. Nii et ma arvan, et esimesed lapsepõlve mälestused on ka vägivallaga seotud. /.../ Ema-isa kaklesid . see oli suht-koma pidev ja see oli nagu kogu aeg olemas. See oli nagu mõnes mõttes, lapsepõlve või elu osa. Seda vägivalda oli mitmesugust. Oli puhtalt sihuke

psühholoogiline vägivald ja oli ka, eksju, füüsiline vägivald. /.../ Tema oli selline matšotüüpi mees ja tahtis kõike kontrollida. Ja kuna tal muud kontrollmehanismid puudusid, siis oli see talle nagu oma üleolekuvõimu näitamine. Oma arvamust või asju sulle peale suruda ja lõpuks kui see nagu ei toimind või ta leidis, et sellest jääb väheks, siis oli see füüsiline vägivald.

Intervjueeritavad mõistsid juba lapsena, et vägivald on ebameeldiv, ning vägivallatsejat mõisteti hukka. Hilisemas elus, elukogemuste lisandumisel, võis see arvamus mõnevõrra teiseneda. Naised mainisid, et tüdrukuna mõtlesid nad nõnda, nagu ütles ema, et isa on halb ja teeb emale liiga. Kuid täiskasvanuna hakkasid nad kriitilisemalt suhtuma ka teise poole – ema – käitumisse, süüdistades teda provotseerimises.

Anne, 35: Aga noh, ema, mis ta tegi, seda ma nagu panin hiljem tähele, et mis ta tegi. Ta hakkas bravuuritsema näiteks. Hakkas ise ülbitsema ja põhimõtteliselt läks näo ette vehkima, eks. Et nagu otseselt ei löönud, aga läks vehkima, eks.

Tagantjärele määratletakse mõningatel juhtudel ka ema käitumist agressiivseks, kuigi erinevalt isast ei olnud tema vägivald füüsiline, vaid pigem psüühiline.

Ragne, 37: No hinnang oli see, et, noh, tagantjärgi ma olen mõelnud ja koos õega arutanud, et me lapsepõlves leidsime, et kuna isa oli agressiivsem pool, et noh, see on tema süü. Et selle agressiivse isa süü, et ja tema oli siis ka see füüsiline, eks. Aga tagantjärgi nüüd öelda, et eks see ema oli nõ see passiivne agressiiv. Mitte et ta ei katsunud ära hoida, vaid ta andis ka konkreetseid põhjuseid. Ta tahtis siis võib-olla nagu tagasi seda teha. Kuna füüsiliselt nagu oli isal ju üleolek, siis tema ka, noh, kasutas sellist psühhoterrorit päris palju. Aga lapsele tundus, et see kõik on isa süü, sest tema oli väliselt selline, agressiivsem ja füüsiliselt agressiivsem.

Suhted vanematega. Enda käitumise põhjendamine vanemate (ja vanavanemate) mõjudega

Lisaks vanematevaheliste konfliktide pealtnägemisele olid intervjueeritavad sageli ka ise sattunud vägivalla ohvriks – esimese võimalusena karistamise näol, mida mõisteti range kasvatuses sisulise osana, millisel juhul mainiti sagedamini ema ja mõnel juhul ka vanaema. Sündmuste analüüs tagantjärele, täiskasvanuna, põhjendab liigrangeid kasvatusmeetodeid isiklikest probleemidest ja toimetulekuraskustest põhjustatud stressiga.

Nele, 52: Mina sain iga asja peale peksta. Mis oli ema meelest valesti? See oligi seesama asi, et vale seltskond, halvad hinded, sõnakuulmatus, toad ei ole koristatud, seda ei ole tehtud, teist ei ole tehtud, kolmandat ei ole tehtud... Ja reeglina ma sain rihma. Viimane kord ma sain rihma, kui ma olin 16 – siis ma läksin kodust ära, mõneks ajaks. Ta ise arvas, et „mina, naisterahvas, ma pean kahe eest hakkama sama, teenima kahe eest, kasvatama kahe eest”/.../ Meil elas tema ema e siis minu vanaema, kes oli täpselt samasugune, et kui ema ei tulnud töölt kell 6, siis, või veel hullem, kui tuli mingi seltskonnaga, siis ta tuli vaatas siit trepi pealt: „Kui see labrakas ei ole siit viie minutiga kadunud, ma kutsun miilitsa. Punkt!” Tema perevägivald oli nagu seda moodi, ma arvan, et tema ütles üks kord ja tema, (vanaema) põhimõte oli, et midagi ei ütle kaks korda. Näiteks, kui sa olid dushi all, ja tema ütles, et leib on otsas, mine too leiba, ja kui sa siis kohe ei läinud, siis ta tõmbas näiteks vannitoa ukse lahti ja viskas triikrauaga. Ta oli väikest kasvu, ta ei tulnud nagu selles mõttes mitte peksta andma ega käsitsi kallale, aga ta viskas millegagi, kohe.

Samuti põhjendatakse laste füüsilist karistamist Nõukogude perioodil valitsenud tavadega: seda peeti enesestmõistetavaks.

Toomas, 30: Noh, ise, ise nagu mõtled, et, et mis seal nii väga oli, mille eest karistada, aga lihtsalt, mina ei tea, kas see oli mingi vene aja komme või et kui

vähe hiljemaks jäid, et õhtu hiljem koju tulid või mingi jama oli, siis jälle said ikka püksirihma ja vitsa.

Intervjueeritavate lugudes esines isa harvemini range karistajana, küll aga mitmel juhul joodiku ja vägivaldsejana.

Jaak, 46: No mida ma küll mäletan, et siis on... No me olime kodus kõik, ema tuppa ei lasnud isa, siis lendasid aknad vahepeal sisse ja.

Isa loopis sisse?

Jaa. No see oligi kõige hullem mis mul meeles et isa purjus koju tuli, oli meil kõigil väljasõit kohe /.../Ja selle isa vägivaldsele, ma ei mäleta, kas vanem vend oli aga noorem vend oli kah selle, no vanasti oli Staadioni tänavas[psühhoneuroloogia haiglas], me olime arvel seal. Nii et närvid olid jumalast läbi.

Mälestused lapsepõlves kogetud karistamistest ning alandustest olid kibedad ka täiskasvanueas, negatiivsete lapsepõlvemälestustega põhjendati oma rikunud närve ja liigset ärrituvust (mis omakorda saab enda vägivaldse käitumise õigustuseks).

Millised mälestused sul lapsepõlvest on?

Lauri, 24: Koduarest! Üldiselt... Midagi taolist, siis pool oma elust olen istunud ma koduarestis või peksta saan'd.... Täpsustan, pandlaga./.../ mu sõprade ees, klassivendade ees peksti mind palja persega...pepuga.

Aga mis tunded nagu sul praegu sellest jäänud on?

Ma vihkan oma ema, aga samas jälle armastan. .../ /Täpsustan, ta on mu ema, ta kasvatas mind üles, toitis, värki-särki. hoidis, kaitses. Samas ta keeras minu pool elu ja minu närve putsi.

Intervjueeritavad, kes olid üritanud oma pereprobleemidele lahendust leida spetsialistide poole pöördudes ja enesega tegeledes, analüüsisid sügavuti oma suhteid vanematega ning nende mõju problemaatiliseks ja vägivaldseks inimeseks arenemisele.

Margus, 54: Minu probleem on ema võim minu üle. Sellest on tulnud minu probleemid. Ema võimukus, minu tahte allasurumine. Oma võimukusega, nii vaimse kui siis ka füüsilise võimuga./.../ Siis ma käsitlesin seda ebameeldivusena, ega ma ei osanud sellele siis nime anda. Nagu lapsed ikka. Vanemad on neile autoriteedid. Ega nad muud ei näe. Tema mõtleb, et peabki nii olema. Aga tegelikult on just see oma tahte allutamise, lapse tahet arvestamata, see toimub praktiliselt igal pool ju. Mina näen seda väga palju igatahes. /.../No nt kui ma küsisin millegi kohta. Ema vastas mulle. Aga ma ei saanud sellest aru. Küsisin uuesti. Tema vastas mulle, a ma ütlesin sulle. Mina rohkem ei räägi. Kõik. Ta ei mõistnud mind. Ta kasutas minu peal võimu. Ma korra juba ütlesin kui sa seda ei kuulanud, siis see on sinu oma asi.

Oskate seletada miks teie ema oli selline? Kui olete selle peale mõelnud.

Nüüd ma tean. Seepärast, et tema isa oli autoritaarne.

Inimesed, kes olid oma probleemide ja vägivaldse käitumise üle mõtisklenud, otsisid selgitusi enda ja oma vanemate käitumisele, minnes ajas mitu põlvkonda tagasi.

Anne, 35: Ei no, seda ma ei, vanaisa oli ka meil alkohoolik. Ja tema oli oma ema ka ja isa õppiski sealt ka selle käitumise selgeks. Et vanaema sai ka klohmida, päris palju, terve oma elu. Nt minu ema vanemad olid ju sügavalt usklikud. No, fanaatilised usklikud. Seal ei olnud alkoholi ega ei ühtegi muud sõltuvust. Sõltuvus sellest usust oli jälle niivõrd tugev, et seal need lapsed olidki, et nad pidid kogu aeg, noh, nõõri mööda käima ja oma arvamus ei tohtinud neil üldse eksisteerida. Et nad olid teistmoodi jälle alla surutud. Täpselt samamoodi vägivald kui seal alkoholiga peres kasvanud. Ütleme et kui minu isa-ema, et nad mõlemad ju tulid suhteliselt keerulisest peremudelidest ja kes see siis oleks olnud kes oleks neile öeldud või õpetanud, et vot tehke nüüd teistmoodi. Et teistmoodi saab ka asju lahendada. Ei olnud ju mitte kedagi. Kui sa tuled mingisugusest keskkonnast, ümberringi on palju samasuguseid.

Põhimõtteliselt usutakse, et inimesed omandavad nii käitumismudelid kui ka väärtushinnangud oma vanematelt ja käituvad hilisemas elus vastavalt sellele.

Anne, 35: Sest minu mees ju pööras selja ja läks ära just nimelt selle pärast, et tema emal oli kombeks just tüli ajal täitsa olla kolm päeva vait. Ja tema väitis, et nii ongi õige, et see on ju parem kui karjumine. Aga mina väitisin, et karjumine on parem, sest minu kodus tehti niimoodi. Aga tegelikult on ju mõlemad valed. Et ei ole ju ka, eriti, ma tean et minu sõbranna ka vaikis. Minu meelest see on samasugune vägivald, vaikimine, et tüli korral sa oled lihtsalt õhk.

Niisugustes põhjendustes peegelduvad kindlasti ka psühholoogide poolt ohtralt kasutatud leidnud käsitlused lapsepõlve olulisusest ning selle selgitavast funktsioonist edaspidisele elule.

Vägivaldsed kogemused väljaspool kodu

Lisaks kodus nähtud või kogetud vägivaldsele käitumisele leidus meestel vägivaldliga seotud kogemusi muudestki keskkondadest. Jõu kasutamine konfliktide või arusaamatuste lahendamiseks oli tavapärane juba varajases nooruses.

Vitja, 33: Tegelikult kaklesin palju (alati). Koolist saadik. Kaklesin seal vähemalt üks kord nädalas.

Mis põhjusel?

Ei tea. Samuti tülitseisin klassivendadega ning ning see viis kakluseni /.../ See ei olnud normaalne, aga ma ei näinud võimalust seda vältida. /.../Alates esimesest klassist. /.../ Ei tea, kui selgitad inimesele, aga ta ei kuula, siis pole mõtet ju selgitada. /.../ Ning praktiliselt alati ajab see inimest marru. Võib olla tahtis tema ise kaklema hakata. Aga kui ta tahtis seda siis selgitada pole mingit mõtet midagi selgitada, niikuinii hakkab kaklema.

Lisaks leidus äärmuslikke vägivallakogemusi kinnistest asutustest.

Toomas, 30: Noh, aga seal oli ka sihuke omaette elu, noh sihuke pool vangla, pool sõjaväe kord. Enamjagu (ohkab) seal noormehed, kes seal üheksanda klassi lõpetasid, need seal kas läksid istuma ve, noh, täielikud pätid olid. Siis sihuke peksmine ja vägivald, see oli seal sihuke tavaline asi, isegi kasvatajate poolt kui selline.

Kasvatajad? Kasvatajad olid ka mehed?

Nii mehed kui ka naised. Peksid seal suusakeppidega all keldris seal poisse kui need seal lihtsalt mingi suitsetamise või ma ei tea, mingi asjaga...Aga muidugi, seal ühikas oli siis ööelu oli sihukene noh, nagu sõjaväe värk või selline, noh... Seal ikka võeti sihukeseid kehvemaid poisse ette ja siis tehti nendega seal igast tringlit-tranglit. Vist ühe korra sain seal peksa ja ühe korra öösel une pealt kustutati suitsukoni näiteks talle alla ära ja. Saabastega pilluti une pealt. No sihukesed vanad kahekordsed narid oli siis, no neid oli nii, et mingi paarkend tükki oli meid siis suures toas. Mõni kasvataja oli seal ikka päris karm, seal tehti... Noh, käterätik tehti märjaks, siis tõmmati püksirihma niimoodi, et see märg käterätik pandi tagumiku peale, siis anti püksirihmaga niimoodi et.

Kasvatajad andsid poistele?

Jaa. Sellest oli seal igast jama, seal käisid, vanemad käisid pärast veel seal miilitsas ja igast.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et ühegi intervjuueeritu perekondlik taust polnud kuigivõrd harmooniline. Valdavalt oldi arvamusel, et lapsepõlv polnud mingil juhul õnnelik. Nähti palju vanematevahelisi kaklusi, saadi ise füüsiliselt karistada, vahel väga julmalt. Samuti mainiti mitmel juhul vaimse vägivalda kasutamist kodus. Vanemate (ja vanavanemate) käitumist nähti enda hilisema käitumise põhjustajana.

7. Lähisuhtevägivalla põhjused

Ekspertide nägemus

Patriarhaal-autoritaarsed vaated

Ekspertide hinnangul iseloomustab vägivallatsejat sageli kõrge kontrollivajadus, mis väljendub vägivallaga kulmineeruvates armukadedushoogudes. Kontrolli kaotamise hirm võib viidata vägivallatseja enda sisemisele ebakindlusele, mida püütakse varjata teise ohjeldamisega iga hinna eest, kaasa arvatud vägivaldse käitumise abil.

Psühholoog: Ja selline korra loomise vajadus ja mingisuguse kindluse otsimine on neil küll jah kogu aeg. See muidugi tuleb sisemisest ebakindlusest, eelkõige, ilmselt. /.../ Ja kui seda kontrolli ei ole, siis see võetakse.

Meessoost vägivallatsejaid, kellega psühholoog kokku oli puutunud, iseloomustavad tema sõnul sageli patriarhaalsed vaated ja käitumismudelid. Võttes omaks traditsioonilised soorollid, mille kohaselt mees on perekonnapea, otsuste tegija, võtavad mehed üle ka käitumismudelid, mille üheks komponendiks on vägivald. 'Korra majjalöömist' tajutakse ühe osana mehelikust rollist perekonnas.

Psühholoog: Aga kui rääkida neist meestest, siis üks asi mida ma olen nagu kohanud nende juures, nad on ise hästi uhked selle üle, et neil on hästi kindlad, raudsed põhimõtted. Suuresti seotud sellega, et mis on nagu õige ja mis on õiglane. Ja kui siis asjad ei lähe niimoodi nagu sisemine ettekujutus ette näeb, et nad näevad nagu erinevust tegelikkuse ja oma sisepildi vahel, siis on neil just see õpitud muster mis nagu välja lööb. Nende jaoks on mehelik käitumisviis võtta ja (lööb käega plärts) panna asjad paika, teistmoodi ei ole nagu mõtet seda asja teha.

Patriarhaalsed käitumismudelid pärinevad kodusest kasvatuses. Kui vanemad õpetavad pojale, et mehel ei sobi nõrkust väljendada, õpib laps varakult oma emotsioone alla suruma.

Psühholoog: Jah, et sa ei tohi tunda seda mis sa tunned, sest et sul ei ole seda õigust ette nähtud. Kui sa seda väljendad, siis sa mulle ei meeldi. See olekski nagu sisse kasvatamine kogu aeg, kogu aeg.

Psühholoogi sõnul pärineb harjumus oma emotsioone eitada, endast välja suruda ja ära peita sageli lapseõlvest. Kui vägivallatsejal puudub kontakt oma tunnetega, ei oska ta neid ka adekvaatselt väljendada ega vaos hoida. Ekspertide sõnul kaotab suurem osa vägivallatsejatest enda üle kontrolli ('silme eest läheb mustaks'), ning kui oma emotsioone ja käitumist enam kontrollida ei suudeta, lähebki käiku vägivald.

Psühholoog: Nii palju kui mina olen nendega rääkinud, siis küsimus on kõige rohkem enese väljendamise ja tunnete väljendamise oskuses. Oma soovide väljaütlemise oskuses. Oskuses näha nagu asju laiemalt ja teise inimese seisukohast, et niimoodi empaatia poolest ka. Et mitte olla niivõrd jäigalt kinni iseendas.

Vägivalla põhjuseks võib olla ka vägivallatseja alaväärsuskompleks ja püüe 'meheliku' käitumisega iseennast kehtestada.

Koolitaja: Sest ega mehed ju ka pole vägivaldsed sellepärast et nad on nii tugevad ja tublid, vaid nad on vägivaldsed sellepärast et nad tunnevad et nad ei ole keegi. Ükskõik mida nad välja näitavad.

Vägivaldse käitumise selgitused, mis on seotud patriarhaal-autoritaarsete vaadetega haakuvad lähisuhtevägivalla feministlike selgitustega – mehed on üles kasvanud teadmisega oma privileeritusest, ning samal ajal on neile lapsest saadik õpetatud, et 'mehelikkus' seondub kindlameelsuse ja emotsioonide vähese väljendamisega. Vägivald

muutub kõige ja kõigi aktsepteeritud paikapanemisevahendiks perekonnas, kus mehele peab (tema vaadete kohaselt) olema tagatud perekonnapea positsioon. Vägivaldada kalduvad suure tõenäosusega kasutama pigem need mehed, kelle muud võimalused oma kõrgema positsiooni legitimeerimiseks on piiratud.

Alkoholi tarvitamine

Vägivaldada soodustava tegurina mainisid eksperdid sageli ka alkoholi. Politseitöötaja hinnangul on vähemalt poolte politseisse jõudnud perevägivallajuhtumite juures alkohol rolli mänginud, kuid alkoholi kuritarvitamine on tavaline pigem nn. 'probleemsete' perekondade korral, kes nagnii politsei huviorbiiti keskklassi perekondadega võrreldes sagedamini satuvad.

Politseitöötaja: Tavaline on ta jälle nendes probleemsetes perekondades. Kainest peast on normaalne, purjus peaga tuleb kallale.

Alkoholi seos vägivallaga on mitmetahuline, nagu on välja toodud ka teoreetilises osas – teatud mõttes võimendab see tundeid ja kaotab piirid, aidates nõnda vägivallategudele kaasa, teisalt aga muutub nii vägivallatseja kui ka tema ohvri käitumise omalaadseks õigustuseks. Nii vägivaldset käitumist kui ka alkoholi tarvitamist võib samuti käsitleda reaktsioonina muudele tingimustele või olukordadele.

Psüühilised häired

Omaette vägivallatsejate rühma moodustavad psüühikahäiretega inimesed, kelle vägivallapuhang on ajendatud haigusest. Koolitaja sõnul soodustavad vägivaldsust ka ajutraumad vms. orgaanilised kahjustused.

Politseitöötaja: Siis on skisofreeniaid või mingisuguseid muid haigusi põdevad inimesed nagu. Kellel ongi mingi diagnoos ilmselt, mõnel on mingi kergekujulisem, mõnel raskem, nemad on ka vägivaldsed nagu.

Nagu eespool, teoreetilises osas mainitud, käsitlevad psühholoogiateooriad vägivaldset käitumist sageli psüühiliste probleemide või isiksusehäirete tagajärjena. Psühhiaatriliste probleemidega inimesed on omaette nähtus. Kui käsitleda lähisuhtevägivalda sotsiaalse ilminguna, võib oletada, et mingil määral võib destruktivset käitumist tõlgendada isiksusehäirena, kuid see on samaaegselt seotud mitmete sotsiaalsete teguritega.

Intervjueeritavate nägemus

Küsitlute jutust jäid kõlama järgnevad märksõnad – võitlus võimu pärast, armukadedus, erinevad ootused ja mittemõistmine ning pingete maandamine alkoholi tarvitamisega.

Partneri allutamine oma reeglitele

Üheks olulisemaks pingesallikaks lähisuhetes on erinevad ootused ja nõudmised partneri suhtes, mis ei vasta tegelikule olukorrale.

Krista, 36: Pinged tulevad, sest sinu ootused ei vasta tegelikkusele. Et sul on nagu mingid ettekujutused partnerist, suhtest, ja nüüd pagan, tema ei vasta sellele.

Erinevad ootused kombineerituna patriarhaalse maailmavaate ja kindlate rollimudelitega võivad viia selleni, et üks pool (sagedamini mees) hakkab teisele käitumismudelit, mis on tema arvates ainuõige, jõuga peale suruma.

Margus, 54: Ma hakkasin kasutama survet. Tema oli linnatüdruk, mina olin maalt. Minu ootus oli selline, et tema toimetaks maatoimetusi. Ja hakkasin seda talle ette

heitma ja survet avaldama, tema hakkas vastu punnima. Tekibki kohe probleem. Hakkan teda arvustama, et mis naine sa oled ja tema püüab end kaitsta ja /.../ See venis läbi aastate nii. Niikaua kui taipasin, et teen oma tegemised ise ja lasen tal tema tegemisi teha.

Samuti võib vägivaldset käitumist soodustada patriarhaarsest maailmavaatest tingitud arusaam, et abiellumisel muutub abikaasa omandiks, kellelt oodatakse kuuletumist.

Margus, 54: Peetakse teist omandiks. Registreerimine on üks etapp, kus naine loovutab oma nime ja ta on seotud. Sellest hetkest muutuvad võimuvõitlused kohe raskemaks.

Sooviga oma partnerit omada ja tema tegemisi kontrollida võib seonduda armukadedus, millest samuti lahvatavad tülid, mille käigus võib esineda vägivaldset käitumist.

Lauri, 24: Ja ta on paar korda valetanud, on tulnud välja, et ta ei ole seal, kus ta peaks olema ja et ta ei teind seda, mida ta tegelt ütles ja... Ja noh nii edasi, nii edasi. Ja need kõik nagu tekitavad nagu ühe suure komplekti asjast, et „ahaa, et järelikult...järelikult tal on keegi teine või järelikult ta ei armasta mind või lalalaaa“, ja siis nagu hakkad nagu endale seda paranoiat nagu suurendama. Kogu aeg lisad juurde. Iga kord mingi pisi väike detail, mis tema teeb valesti või ütleb valesti, sa lisad kohe ühte suurde patta. Ja siis tekib see suur suur purse, kus sa nagu lööd kõik lagedale ja siis tema on hämmingus ja siis ta ei vasta midagi, siis ta on vait.

Partneri (peamiselt naise) kontrollimise, muutmise ja omamisega seoses tekkinud konfliktid, mis viivad vägivallani, haakuvad paljuski feministliku perspektiiviga – mehed tajuvad end privilegeerituna ning kalduvad võtma enesestmõistetavana, et naine neile allub, kuuletub ja neid igati austab. Ka intervjuude väljavõtetest selgub, et tegu pole niivõrd isikliku seisukoha, kui maailmapildiga, mis on omandatud sotsialiseerumise käigus ja on nõnda enestmõistetav, et seda on keeruline küsitavaks muuta. See tuleb

selgelt esile näiteks Marguse intervjuu väljavõttes – ta vähemalt proovis lõpetada enese pealesurumise, kui sai aru, et tegeleb teise inimese ahistamisega.

Ebaküps isiksus

Isiksuslikest omadustest aitab vastavates olukordades õli tulle valada indiviidi ebakindlus, mis võib muuta ta ülemäära kahtlustavaks nii eemalviibiva partneri tegemiste kui ka suhtumise ja tunnete suhtes.

Mis selle konflikti tekitab?

Lauri, 24: Paranoia! Minupoolne paranoia jah aga temapoolne...temapoolne mitteaustus. Jah! See on nagu see asi, et kehtestasime kunagi omavahel ühe reegli. Kui sa jääd kuskile kauemaks, kui sa teed midagi, jõuad hiljem või mida iganes, alati helista, ütle, et mul läheb kauem või ma ei tule. [aga naine jätab helistamata] Ebakindlusest tingituna tekib suurem vajadus end ka vahendeid valimata maksma panna.

Ebakindlusest tulenevalt võib ühele partneritest tunduda, et leebeid meetodeid kasutades ei ole ta veenev ja tõsiseltvõetav.

Anne, 35: Ebakindlus ja ma arvan, et võibolla ka see, et äkki mind ei võeta muidu tõsiselt. Või siis, et sa ei suuda ennast kehtestada, ei suuda end arusaadavaks teha.

Leidus hinnanguid, et oma tegudes võivad kaugemale minna impulsiivsed inimesed, kel on raskusi enese kontrollimisega. Isiksuseomadustest nimetati pidurdamatust ja enesekontrolli puudumist.

Ragne, 37: No võibolla niisugune pidurdamatus, kannatamatus. Enesekontrolli puudumine. Ja mõnes mõttes ka rumalus. Ma ei mõtle siin tingimata harimatust, pigem oskamatust kasutada oma mõistust sellises olukorras.

Nagu märgitud psühholoogiateooriatega seoses, soodustavad vägivaldset käitumist isiksuse ebaküpsus, kontrollimatu impulsiivsus ja madal frustratsioonilävi. Need omadused on seotud inimese läbielamistega ning võivad saada hoogu sotsiaalsest elukeskkonnast. Suure tõenäosusega võib vägivaldne käitumine, mis on enamasti ebameeldiv ka vägivaldse jaoks (kalduvust vägivaldsusele ei suudeta vahel eneselegi tunnistada), olla seotud omadusega, mida enda ja teiste juures hinnatakse. Näiteks ülalsiteeritud Anne kirjeldas seda, kuidas abikaasa nende suhte parematel päevadel tema tulisust ja impulsiivsust kõrgelt hindas. Hiljem, probleemide tekkimisel, kasutas abikaasa samade omaduste kohta märksa negatiivsemaid sõnu. Samas võib partneri poolt imetletud impulsiivsus kaudselt kaasa aidata kontrollimatu ja vägivaldse käitumise väljendumisele probleemide tekkimisel suhtes.

Vähene hoolivus ja teisega arvestamine

Konfliktide teravnemisele aitab kaasa hoolimatus või tüdimus teisest inimesest – ei pingutata piisavalt selle nimel, et lahkarvamusi või ebameeldivaid olmeolukordi sõbralikumalt lahendada.

Nele, 52: Kui inimesed on vast tutvunud, siis ollakse valmis kas või nahast välja pugema, et teisele meeldida. Ja siis, ühel ilusal hetkel, X aasta pärast on inimesed väsinud ja siis läheb veel X aastat mööda ja siis on inimesed nõrkinud, et miks peab üldse endast välja pugema, et kellelegi meeldida. Selline on see protsess.

Alljärgev intervjuulõik iseloomustab üsna ilmekalt seda, kuidas aja jooksul leiab aset kaugenemine teineteisest, millega kaasnevad abieluvälised suhted ja hoolimatus oma partneri ning kodu suhtes, mis lõpuks käivitab vägivaldseks arenevad konfliktid ja tülid.

Anne, 35: Kui Liisa sündis ja ma jäin lapsega koju, siis ma jäin juba natukene kõrvale sellest üldisest elust./.../ Ja kui Liisa sai kolmeaastaseks, siis ma hakkasin

mõtlemata, et läheks ikka tööle. Ja siis ma ei läinud enam linna vaid jäin kodu lähedale, teisele tööle. Ja siis hakkasid need ühised sidemed katkema. Mul see elu käis hästi kodu ümber ja tema liikus palju laiemalt ringi. Eks siis oligi, et igale poole ma enam kaasa ei sattunud, minu valvast pilku polnud peal./.../ Ja siis hakkaski, ta hakkas vaikselt rohkem olema kodust ära, rohkem käima igasugustes kohtades ilma minuta, ütleme külas kasvõi, kus me olime varem koos käinud. /.../ Aga ikkagi ta hakkas järjest rohkem seda tegema ja järjest rohkem hakkas olema purjus. Alguses algas vaikselt, et nädalavahetusel oli, siis oli iga päev, oli õlu. Siis lõpuks tuli igapäevasele õllele tuli juurde teine õlu, siis lõpuks oli nii, et iga päev paar-kolm õlut, natuke viina ka, niimoodi tugitooli sees oli viinapudel. Siis ta oli kogu aeg veidi shvipsis ja pahur kui ta kodus oli. Väga hea meelega läks alati kodust ära. Siis hakkas niimoodi olema, et tal ei olnud raha kunagi kodu jaoks, ega mitte millegi jaoks. /.../ Ükskord oli nii, et lapse sünnipäev oli tulemas ja mul oli pandud sünnipäeva jaoks raha kõrvale. Ja ta võttis selle ära. /.../ Ja mina olin nii püha viha täis, et täiesti ei tea mis oleks ära teinud. Ja siis mõtlesin, et võtan ta pangakaardi ära. /.../ võtsin tema mantli taskust rahatasku, esimene asi, kui selle lahti lõin, tuli /.../ mingisugune ilge armastusejutt.

Kui suhetest on kadunud soojus ja koosolu peamiseks osaks jääb probleemide lahendamine, võivad pereliikmed muutuda omamoodi konkurentideks, kes püüavad pigem kaitsta isiklikke huvisid. Nagu selgub eeltoodud väljavõttest, eemaldus mees aja jooksul abikaasast ja kodust, tal tekkisid kõrvalsuhted ning kadus igasugune huvi perekonna eest vajalikul määral hoolitseda.

Inimeste ühist elu puudutavate otsustega võib kaasneda (ehkki patriarhaalsete vaadetega mehe korral võib see algusest peale nõnda olla) teise poolega mitteamvestamine ja kõige korraldamine oma äranägemise järgi.

Ragne, 37: Sest et paraku olen ka mina ise selline, et soovin hästi paljuski ise otsustada ja ega mees on mõnes mõttes samasugune. Et mina nagu igatahes olen enda jaoks teadvustanud selle ideaali. Ma ei tea kas mu mees on. Aga ega me

tihtipeale kumbki selle ideaali järgi ei käitu, eksju. Ja sealt need konfliktid tulevadki. /.../ Aga see on rohkem ka nagu kommunikatsiooniga seotud. Ma arvan, et kui keegi otsustab midagi üksinda teha või otsustab, see ei olegi nagu kõige olulisem. Olulisem on nagu see, et eelnevalt räägitakse välja, või et see info on eelnevalt nagu olemas. Kõige hullemad jamad tekivad nagu siis kui see asi tehakse nagu teadmata. Otsustatakse ära, tehakse ära, ja siis tagantjärele tuleb see välja. Sellest tulevad nagu kõige suuremad jamad.

Ülaltoodud põhjustest, näiteks hoolimatusest ja teisega mitteametamisest tulenevad konfliktid haakuvad stressiteooriatega – pereelu pingeid ning olmeprobleeme ei osata lahendada muidu kui vägivalla abil.

Ressursside nappus

Ka majanduslikku kitsikust ja ületöötamist nimetati konfliktsust ning vägivaldset käitumist soodustavaks, seda eelkõige meeste korral. Eestis valitseva patriarhaalse peremudeliga kaasneb sageli arusaam, et mees peab peret ülal pidama. Mehed, kes ei suuda oma perele piisavalt head elujärge tagada, tunnevad end läbipõrununa ja suutmatus perekonnapea rolli täita võib viia pingete ning vägivallani.

Toomas, 30: Endal ei olnud ka seda rahalist ressursi, et osta endale autot ja sihukesi asju, onju/.../Eks kõik asjad hakkasid niimoodi närvidele käima, et no kuidas ma olen sihuke saamatu või ma ei tea.

Lisaks alaväärsustundele, mis kaasneb kehvena toimetulekuga, on vaesus ja kehvad elutingimused otseseks stressiallikaks ning tülide põhjustajaks.

Sasha, 46: Elasime natuke temaga koos. Siis kolis meie juurde üks tema poeg, kolis teine. Nad ei tahtnud elada ühiselamus Sõle tänaval, kus ise elasin varem, kuigi mina pakkusin nendele: “Poisid, elage seal, saate siis meid siin külastada”. Aga nad ei tahtnud enam. Kolisid kõik siis ühte tuppa. Aga ühes toas – mees, naine ning kaks noormeest – see ei ole normaalne! Mina selgitan: “Nii ei saa, peame leidma teist varianti”. Tema: “Kas sind häirivad minu lapsed?”. Ütlen talle, et räägin teisest asjast. Peame eraldi elama. Nad võivad meie juurde tulla kas päeval või õhtul, vahet pole. Aga öösel tahaks sinuga olla, kahekesi. /.../ Peamine põhjus [suurte konfliktide tekkeks] oli see, et mina, tema ning tema lapsed – kõik elasime ühes korteris. Pidevalt üritasin talle selgitada, et niimoodi elada ei ole võimalik, ma ei taha niimoodi elada. Kui oleks meil kaks tuba – see oleks juba päris teine asi: üks tuba meie jaoks ning teine laste jaoks. Aga meil oli teistsugune situatsioon ning seetõttu kõik tuli välja nii.

Struktuuriliselt elavad vägivalda soodustavates tingimustes ühiskonna madalamatesse kihtidesse kuuluvad inimesed – ühelt poolt võib meeste vägivaldsust soodustada nende piiratud võimalused legitimeeritud maskuliinsuseks, teisalt soodustab ressursside nappus stressi ja konfliktide tekkimist.

Reaktsiooniline käitumine

Destruktiivne ja vägivaldne käitumine võib olla tingitud teise inimese käitumisest. Kui tegemist oli faasiga, mil omavahelised suhted partnerite vahel polnud kuigi head, võis üks pool hakata vägivaldselt käituma selleks, et teise tähelepanu võita.

Lauri, 24: Aga keegi ei tulnud minu käest küsima, mida sa teed või miks sa teed või mida iganes. Ja siis ma võtsin fööni. Ja hakkasin sellega vanni minema.

Põhimõtteliselt ma olin juba vannis peaaegu. Aga ma ei tahtnud seda fööni sinna panna. Ma ei tahtnud ennast ära tappa. Ma tahtsin ainult, et ta pööraks tähelepanu korra elus ka minule. Selle pärast, et viimased kuud, kaks, ta nagu ei pannud mind tähele üldse korteris. Ta pani tähele inimest, kes hoiab last, kes käib tööl, kes toob raha, kes annab raha, kes hoiab last, laseb väljas käia aga mitte kui oma meest. Ma ei ole... Ma ei ole küll... Tähendab ühesõnaga mu probleem on see, et ma vajan ka tähelepanu vahest. Et ei ole ainult naised. Ja siis oligi see etapp, et ma ootasin. Ootasin ja lootsin!

Samasse kategooriasse võiks liigitada ka 'näägutamise', kus üks pool (tavaliselt naine) viib partneri sõnadega endast niivõrd välja, et see muutub vägivaldseks. Eriti pingeliseks muutub õhkkond juhul, kui on tarvitatud alkoholi ja lisaks sõnalisele rünnakule kasutatakse muidki võtteid.

Toomas, 30: Siis tema läks ennem tuppa ja keeras ukse lukku, sisse ei lasnd noh. /.../ ja siis ükskord ma sain sinna tuppa, siis ma peksin selle toa ka täiesti segamini, noh. Siis peale seda viidi mind kohe ära arestimajja.

Reaktsiooniteooriate kohaselt muutuvad inimesed vägivaldseks reaktsioonina psühholoogilisele frustratsioonile ja stressile – seda soodustab oskamatus teisiti käituda ning stressiolukordadega muul viisil toime tulla.

Alkoholitarbimine

Alkoholitarbimine on kahtlemata vägivalda soodustav – ehkki alkoholi pole ilmselt päris õige vägivaldse käitumise otseseks põhjuseks pidada, nagu intervjuueeritavad seda sageli tegid. Otsiti probleeme nii enese kui ka partneri joomises, täpsemalt omadustes, mis joobeseisundis välja löövad, ning alkoholitarbimisega põhjendati vägivaldset käitumist. Samas muutub alkohol niisuguse lähenemise korral vägivalla kaudseks õigustuseks. Kui

purjusolekut tajutakse erilise seisundina, mis on inimesest ja tema tegemistest lahus, kannab tegija selle eest vähem vastutust ning partner käsitleb võimalikku vägivalda kui süüdimatus seisundis tehtud viga, mida on lihtsam aktsepteerida.

Liia, 36: See pole ainult minu üle. Ma räägin, et tal on selline variant, et kui ta joob, et ta võib ükspuha kus minna kaklema, kas tänaval või baaris. Tal lööb nagu väike teine dimensioonivariant pähe. Ta ei ole üldse nagu ta ise, ta on hoopis teine inimene.

Ilmselt rohkem kui põhjusena, võiks alkoholi tarvitamist määratleda stressi leevendamiseks mõeldud lõdvestusena, mis aga viib allasurutud emotsioonide ja pingete vallandumisele, mis konflikti ning vägivaldset käitumist soodustab.

Kas kumbki on kumbagi löönud kainenena ka? Või alati ainult siis kui olete purjus?

Toomas, 30: Jah, alati. Siis tal oli see põhikomme. Et ei taha koju minna või läheb jälle ütlemiseks – et kes on kodus kes ja ma ei tea, mis jälle.

Alkoholi ja vägivalda seose vaatlemisel näib kõige olulisemana tähendus, mida vägivallatsejad oma alkoholitarbimisele ning vägivaldsele käitumisele omistavad. Äärmuslikel juhtudel tajutakse alkoholitarbimist sõltuvuse ja needusena, millest pole võimalik vabaneda.

Miks see asi kõik nii hulluks läks? Mis see probleem ikka oli?

Jaak, 46: No ikka see joomine.

Mis oleks võinud teha, et neid tülisid vähem oleks olnud?

Joomine maha jätta.

Aga mis võiks aidata siis joomist maha jätta?

Selle jaoks pole rohtu. Ütlen ausalt välja. Sääb peab olema iseloomu. See ei tähenda, et praegu siin käivad viinaravil ja siis panevad omale ampulli sisse. See ei aita. Mul kaks sõpra on seal maakohas, kes kah aasta otsa ei võtnud mitte tilkagi. Ja siis see mõju kadus minema ja nad hakkasid kaks korda hullemini veel jooma.

Ilmselt tuleks alkoholitarbimist käsitleda vahendina oma pingetega toimetulekuks, sest inimesel puuduvad oskused ja võimalused nende muul viisil maandamiseks. Kui aga probleemiks peetakse alkoholi ennast, mitte pingeid, mis alkoholitarbimist põhjustavad, või destruktiivset käitumist, mis alkoholi mõjul tugevasti esile kerkib, on pingete leevendamine või oma käitumise muutmine keerukam.

Seksuaalsuhted ja vägivald

Mõnevõrra mainiti pingesallikana ka seksuaalsuhteid, kuid seda pigem mitte stereotüüpsetest arusaamadest lähtuvalt. Ükski intervjuueeritud naistest seksuaalsuhete pealesurumist ei maininud (sellest ei saa küll järeldada, et Eestis taolist käitumist ei eksisteeri), küll aga mainiti meeste poolt naiste liigset seksuaalset nõudlikkust.

Lauri, 24: Ütleme ausalt, et olen nümfomaan aga ka mul on piirid. Näiteks üks tüdruksõber ei suutnud aru saada sellest, et kolm korda päevaks on okei. Mitte kaheksa korda. Siis ma püüdsin järge pidada aga üle poole aasta või üle kolme kuu sa enam niimoodi ei pea või ei suuda. Siis sa otsid varuväljapääsu, et ma ei jõua koju, mul on tegemist. Tuled koju, siis sa teeskled, et sa oled haige, siis igasugu tobedaid vabandusi peaasi, et ei peaks.

Mõnel juhul kumas intervjuudest läbi ka vähene teadlikkus seksuaalsusest ja oskamatus partneriga arvestada, mis võib soodustada konflikti tekkimist.

Margus, 54: Viimane konflikt on just sellega seotud. Nt ma kirjeldan ühte juhtumit mis mu sõber rääkis, sest võibolla ma ei taha sellest oma asjast nii üksikasjalikult rääkida. Sõber rääkis. Olime sanatooriumis. Oli jutuks see ja teine. Tema ütles et kui tal kodus naine jääb rahulduseta, siis ta tõuseb voodist ja paneb pläraki mööda silmi. Nii. Ja nüüd, meie viimane konflikt on kaks päeva vana.

Oot kumb ei saanud rahuldust ja paneb läraki vastu silmi?

Naine.

Naine? Ta läheb nii endast välja, et ta ei suuda ennast kontrollida.

Jah. Just täpselt. Nii. Nüüd meie konflikt on samalaadne. Kaks päeva tagasi ta karjus minu peale. Mina klassifitseerin seda emotsionaalse vägivallana. Mina leian et ma sain täiesti alusetult tema solgipange endale kaela.

Mingil määral mainiti seksuaalsust leppimisega seoses, kuid seda pigem suhte esimeses ja kirglikumas faasis. Valdavalt kaugesid partnerid vägivallaga lõppevate konfliktide tõttu teineteisest ja seksuaalsuhe nõrgenes. Esines ka partneri alandamist seksuaalsuhtest keeldumisega.

Anne, 35: Ega ma tõstsin ta ju *showga* voodist välja. Ega see ju vaikselt ei käinud. Lükkasin põrandale ka vahest kui ta purjus peaga koju tuli. Keerasin selja, lükkasin jalad vastu seinat ja lükkasin /.../ Muidugi seksisime. Aga harvemini. Mis sa ikka seksid kui nii vihane oled. Lõpuks ta pani ju mu nii paika ka. Et kepib kõiki teisi peale minu. Et sa oled nii kole ja vana ja mine vaata peeglisse.

8. Konflikt, leppimine ja selgitus enda käitumisele

Konflikti tekkimine

Konkreetne konfliktiolukord tekib pingete üleskrüvimisest – pisikesed pinged viivad selleni, et üks partneritest plahvatab. Samuti võib tegemist olla mingi olukorraga, mis ühe partneritest endast välja viib (nt. mees ei tule õigel ajal koju, naine ei suuda hoolitseda enda soovitud kodulooma(de) eest). Samas võib asjaolu, et mõnd arusaamatust ei osata rahulikumal teel lahendada, viidata varasematele pingetele – mingi konflikti tekkides teravneb see osaliselt ka vanade arusaamatuste pärast.

Ragne, 37: See läks käest ära, et tüli läks nii suureks. Mis tekib mingist arusaamatusest, mingist vaidlusest, mingist konfliktist. Ja siis nagu niikaua karjutakse üksteise peale, et tahetakse, et teine osapool võtaks teda kuulda. Et oleksid temaga nõus. Aga sa nõus temaga ei ole ja lõpuks ei jää muud üle, kui lükata või tõugata või millegagi visata. /.../ Kusjuures see tüli algpõhjus võib olla täiesti triviaalne. Aga et tüli eskaleerub, sinna kaasatakse muud süüdistused ja tuleb selline lumepalli efekt. Et tüli võita hakati süüdistama mingitel muudel vanadel teemadel, hakati mingeid asju üles kaevama.

Kui suhted on muutunud väga pingeliseks, tekib (ühe intervjuueeritava poolt kasutatud väljendit laenates) nõiaring, kust on keeruline välja tulla. Pidev frustratsioon viib selleni, et konflikt sünnib igast pisiasjast.

Anne, 35: Pärastpoole juba keris, siis ma enam ei imesta. See oli täpselt selline nõiaring, sest kui ta koju jõudis, olin kogu aeg juba pahas tujus. Kogu aeg ootasin ja oli selline ärritus. Ja siis ta tuli, siis oligi juba kihvt, eks ju plahvatada juba. Sa oled niikaua oodanud, et seda frustratsiooni välja elada.

Nagu mainitud, on niisuguste konfliktide korral tavaline ka see, et vähemalt üks partneritest on purjus.

Jaak, 46: Teine juhus on, oli kah, sai purjus peaga koju tulnud, siis ta löi... No läks jälle sõnavahetuseks seal, eks ma seal midagi halvasti ütlesin, siis löödi kannuga mu pää lõhki. Ma ei teagi, kuus või seitse õmblust oli peas. Ja peale seda need kõige suuremad jamad hakkasidki /.../

Aga see konkreetne juhus, mille eest teil kriminaalhooldus on? Tahate rääkida?

No sellest ma võin rääkida. Tulin purjus koju...Ongi seesama. Tulin purjus koju andsin naisele koslepit.

Füüsiliselt vägivaldseks muutumist seostatakse (või vähemalt põhjendatakse) tavaliselt teise poole käitumisega, mis ei jätnud palju muid võimalusi.

Sasha, 46: Ütlen talle: “Korista oma käed ära, mis sa tahad”. Tema seisab, vaatab mind vaikides. Ütlen: “Korista käed ära”. Mitu korda, 5 korda ütlesin talle vist... Näen et pole mõtet juba temaga rääkida. Siis võtsin tal käest kinni, tirisin ta enda küljest lahti, ta tõmbas mul siis veel särgi katki, viskasin ta diivanile. Läksin vannituppa. Mõtlesin, et istun natuke, 10-15 minutit, kuni ta maha rahuneb, siis võin juba välja minna. Aga ei jõudnud. Tema jooksis, pani uks kinni ning ei lase mind sisse. Minu närvid pole ka terasest ju - lükkasin teda, ta kukkus põrandale pikali. Läksin vannituppa ning panin ukse lukku. Siis haaras ta kirve, tahtis sellega lukku avada.

Mõnikord põhjendati vägivalla kasutamist vajadusega konflikti lõpetada. Alltoodud intervjuukatkend illustreerib purjus kaaslase 'paikapanemist'; samas võib vastav olukord (lahenduseta pinge) tekkida ka konflikti korral, kus alkohol nõnda olulist rolli ei mängi.

Liia, 36: Tavaliselt lõpeb nii, et kas lahutab poiss meid ära, või tema saab ise haiget nagu vä. Mina talle näiteks.. mida iganes, võin hammustada näiteks. Kui ta mul võtab kuskilt siit kuskilt kõri juurest kinni siis ma võin ikka päris kõvasti

hammustada kah. Ja kui ta tunneb seda valu, seda valu niiöelda, et see ei ole nagu löömine onju, et see on nagu midagi muud valus. Kui niisama lüüa, siis seda valu ta nagu vähe, vähe huvitub, kui taguda niisama. Aga kui näiteks näpistada hästi kõvasti või hammustada, et see on nagu hoopis teine valu ja seda valu ta eriti ei kannata. Selle võrra ma olen targemaks saanud, et kui midagi on, siis ma võtan proovin kas näpistada või nagu ta... saab selgeks.

Naised ja mehed käituvad konfliktiolukorras mõnevõrra erinevalt – see on osaliselt tingitud nende bioloogilistest erinevustest. Et naised on üldjuhul füüsilise jõu poolest meestest nõrgemad, väljendub nende vägivald partneri vastu, kas siis enesekaitseks või muul põhjusel, pigem mõne esemega viskamises, hammustamises või tõukamises ja harvem otseses löömises.

Ragne, 37: Olen kallale küll läinud jah. Jah, rohkem nagu tõukan või loon või lükkan. Lükkan ta näiteks ära, et kui ta tuleb minu juurde karjuma, siis lükkan või tõukan või viskan teda mingi asjaga.

Meeste vägivald kujutab endast tavaliselt löömist, tõukamist ja kägistamist. Üsna levinud on ka see, et mees elab oma viha välja laamendades – näiteks peksab korteri segamini.

Toomas, 30: Jah, siis peksin täiesti kõik segamini noh. Peeglid puruks seina pealt, riulid kõik puruks noh. Ja siis aknad sisse ja.

Vaimne vägivald

Lisaks tormilistele konfliktidele, kus kasutatakse füüsilist vägivalda, leidus kõigi intervjueritute igapäevaelus ka käitumist, mis kvalifitseerub vaimse vägivalla alla.

Alljärgnevalt on kasutatud mõningaid Helve Kase poolt esitatud vaimse vägivalda alajaotusi – kuivõrd enese käitumisest selles osas räägiti vähe, on siin esitatud intervjueeritute hinnangud oma partneritele. Vaimne vägivald esines:

1) ignoreerimise või vaikimisenä;

Anne, 35: Ta muutus. Ta muutus juba selliseks hoolimatuks, ülbeks. Hakkas mulle halvasti ütlema. Hakkas ignoreerima. /.../ Tema stiil oli selline, et talle meeldis vältida. Oli see mis mind kõige rohkem vihastas, et kui mina tahtsin rääkida. Või ütleme kasvõi karjuma, aga räägime. Siis tema keeras mulle selja, läks minema. Ükskõik mis ma tegin, vehi, karju, kisa, trambi jalgu. Absoluutselt ei reageerinud. Keeras selja ja läks minema.

2) ähvardamisenä;

Jaak, 46: Rääkis vahepeal isegi, et mürgitab ära ja une pealt annab nuga ja.

3) sõimamisenä;

Liia, 36: Tavaliselt tulebki, et mida sa lehm mölised või mida sa lits. Juua täis peaga ta tulevad kõik need vanad noh käitumismaneerid, kui ta veel, see tuleb nagu tal siia ajusoppi kõik, siis ta nagu ei pööragi tähelepanu, et ta nagu oma naisega räägib, ta kujutab vahetevahel ette, noh pöörab ära täiega.

4) alandamisenä;

Anne, 35: Lõpus ta pani ju mu nii paika ka. Et kepib kõiki teisi peale minu. Et sa oled nii kole ja vana ja mine vaata peeglisse.

5) süüdistamisenä;

Saša: Aga tema provotseeris mind ise.

6) manipulatsiooninä;

Aive 32: Ja ükskord oli niimoodi, et minu ema helistas mulle mobiili peale ja ütles et tule ruttu tagasi, muidu Aivar sooritab enesetapu. Noh, minu mees. Et nuttis ja oli nagu endast väljas. Ma ütlesin, et ema, ma ei usu enam temasse onju, et võib-olla ta niisama, noh, näitleb. Aga siis lõpuks ma mõtlesin et äkki on tõesti midagi hullu, et noh, juhtub temaga midagi. Siis ma ütlesin emale et las ta helistab mulle mobiili peale et siis ma räägin temaga. Siis ta lubas noh, mu mees lubas et kõik saab korda, et noh, et ole mingit vägivalda ja sihukest asja, et enam ei... /.../ Ja seda oli korduvalt niimoodi.

7) kontrollina;

Toomas, 30: See naine oli mul ikka üpris armukade ja selline. Et kui vähegi mingi viisteist minutit hiljem õhtu töölt tulid siis jälle hakati pihta et ei tea kus ma käisin ja mis oli või mis toimus. Kusjuures, kusjuures ma ise nagu mingit põhjust ei ole andnud ega mitte midagi, noh, tollel ajal.

8) isoleerimisena;

Liia, 36: Ta oli haiglaselt armukade inimene, ta läks kallale, lõppfinaal ta läks isegi sõbrannade pärast tuli mulle kallale, ta oli isegi armukade juba tüdrukute peale.

Kuigi stereotüüpselt arvatakse, et füüsilised vägivaldajad on pigem mehed ja vaimset vägivalda kasutavad naised, siis antud uurimus seda ei kinnita – psüühilise vägivalda erivorme kasutasid oma partnerite nägemuses nii mehed kui ka naised.

Leppimine

Vägivaldse tüli järel tekib partnerite vahel teatav distantseerumine ning on tavaline, et suhtlemine katkeb sootuks, või siis läheb üks partneritest kusagile ära.

Margus, 54: Varem oli nii, et kui meil tekkis äge konflikt, siis ta läks ära. Läks ära lihtsalt ja ma ei teadnud pool päeva nt kus ta on, või poole öö peale. Teadmata suunas.

Kuidas see leppimisprotsess täpselt käib?

Vaikimisi.

Algselt vaikite ja siis vaikselt hakkate teineteisega leppima?

Ma olen püüdnud viimasel ajal analüüsida, aga see teda ei huvita. See tekitab kohe lisapingeid, nii et ei ole mõtet. Ma olen loobunud.

Mõningatel juhtudel toimus peale lahusolekut 'ametlik leppimine' lilled ja vabandustega, mida mingil määral tähistatakse ning püütakse siis eluga edasi minna.

Lähed hommikul koju ja mis siis saab?

Toomas, 30: Ega ma ei olegi kohe koju läind. Ükskord sai isegi peaaegu nädal aega venna juures oldud. Ja siis lõpuks nagu ta ise helistas. /.../ Läksin viisin lilli ja. Palusin andeks ja (3) Ei mäleta kas sai käidud ka kuskil. Põhiline oli jah see lilledega andeks palumine ja mingid sihukesed asjad.

Tavalisem on aga tüli vaikne vaibumine ja leppimine.

Aga kuidas te ära lepite?

Ragne, 37: Ei lepi. Mina võin veel terve päev otsa tema peale vihane olla, et kuidas ta julges üldse niimoodi käituda. Aga ütleme, et see karjumine, agressiivsus, see läheb ära. Siis üks võib veel nutta, midagi õiendada aga see tüli kulminatsioon on nagu möödas. Sest et me mõlemad vist saame aru, et kui asi on juba vägivaldani läinud, et see on midagi nii jubedat, et, noh ma ütlengi.

Kas see on seotud seksiga?

Ma ei mäleta, kas suhte alguses see võis olla seotud seksiga ka jah. Aga nüüd on lihtsalt see, et kui tekibki pärast tüli selline vaikuse moment eksju, et see teema pannakse kõrvale, me üldse omavahel ei suhtle. Nõ selline ignoreerimise faas, või väldime üksteist. Noh, mina olen muidugi see tüüp, et mina tahan veel tagantjärgi

veel ka asju nagu selgitada ja siis asju selgeks rääkida. Aga mu mees muidugi selline ei ole. Et kõik, tülitseme ära, kõik, tüli on ammendunud, ta rohkem sellest teemast ei taha midagi kuulda. Mina tahan ikkagi rahulikult veel järgmisel päeval arutada, et kas sa said ikka aru, et miks ma vihaseks sain ja tema ütleb midagi ah-ah ja muidugi midagi ei kuule ja välja ei tee sellest enam. Minul on nagu tülitsemine alati, et ma tahan nagu mingit lahendust leida. Ja lahendini nagu jõuda. Aga kui asi läheb nagu kõvaks riiuks, siis ega me ei lahenda midagi.

Mitme intervjuukatkendist võib välja lugeda seda, et intervjuueeritavad soovisid tüli ja selle põhjuseid tagantjärele analüüsida, kuid selleni ei jõutud, kuna partner polnud väidetavalt koostööst huvitatud, mistõttu ei järgnenud ka soovitud lahendust või olukorra paranemist.

Kaklused ja tülid, mis leiavad aset ajal, mil üks või mõlemad osapooled on jooabeseisundis, vaibuvad kainenemisega.

Liia, 36: No kui tema niimoodi tuleb noh mõistuse juurde siis on normaalne, et ta teeb suitsu kõigepealt. Mõtleb, vaatab aknast välja. Siis hakkab küsima, et mis nüüd jälle toimus. Noh ta nagu ei mäleta, samas ta ei mäleta üldse seda, et ta nagu kakleb minuga. Lõppfinaal ongi, et ta tuleb palub su käest jälle kas põlvili andeks või tuleb ja nutab öla peal ja, et ma enam nii ei tee. Nagu ikka lapsed nutavad, et ma enam ei tee.

Partneri andeksandmis- ja leppimissoovist sõltuvalt võib see toimuda peaaegu koheselt, või siis järgneb 'ignoreerimise faas', mis enamikul juhtudest vaikselt hääbub.

Aa, hommikuti? Et siis kui oli, öösel olite purjus, oli tüli, ja siis varahommikul ärkasite üles ja läksite minema. Ei tahtnud naist näha? Miks?

Jaak, 46: Ma ütlen, häbist. /.../ Jah. No, kuidas ta on, see süüme piin või... No siis sellepärast kõndisin kodust minema, õhtu hilja tulin.

A mis te vahepeal tegite, jälle jõite või?

Ei joond. No mul... No, ma olen kalamees, ja siis õnged selga ja jõe või järve pääle. Emajõgi oli seal lähedal ja seal maakohas on kah viis järve kuskil viie kilomeetri raadiuses. Ja siis, no veekogu ääres... /.../ No närvid puhkavad ühesõnaga seal.

Mhmh. A läksite koju, kuidas siis asi arenes?

Kuida siis öelda. Pilt oli, häält ei olnud.

Ahah, okei. (naerab) Kaua siis selline tummfilm kestis?

No see oli kaks-kolm päeva. /.../ Ja siis hääl tuli tagasi.

Kuivõrd ülaltoodud intervjuukatke esitaja väitis ise, et oli purjus keskmiselt korra nädalas (ehkki tüli sellega seoses iga kord ei tekkinud), kulges elu ilmselt pidevas kaklusteleppimiste tsüklis. Ühe hinnangu kohaselt võis mõningane plahvatus koos kerge vägivallaga vabastavalt mõjuda ja pingeid lahendada.

Krista, 36: Siis me läksime nagu hästi rahulikult, tookord kui ma lõin teda seal, onju seal auto ees, siis me läksime... Et tema sai nagu ikkagi vihaseks aga ta tõmbab endasse. Siis me läksime rahulikult nagu autosse, siis olin mina täiesti uus inimene, mul oli nagu kogu see pinge tsiuhh, läinud, ma istusin autosse, arendasin temaga seltskondlikult meeldivat vestlust ja see läks kõik nagu... Täiesti noh... Tema poolt oli see vimm, aga ma tegin kõik, et tema vimm läheks üle, et mina olin nagu täiesti uus inimene, ja sihukene täiesti uus hingamine. Vaata, nagu pärast äikest lööb õhk selgeks, hästi mõnus on.

Antud hinnang on esitatud naise poolt, kes oma meest vihahoos lahtise käega lõi ja siis rahunes. Võiks öelda, et siin on tegemist pigem teise inimese solvamisega, kuid mitte otseselt vägivallaga. Taolise emotsiooni väljaelamine oli pigem poos: on vähe tõenäoline, et mees haiget sai või toimunud füüsilise vägivallana tajus. Seepärast pole antud olukord võrreldav olukordadega, kus keegi tõsiselt viga saab – siis kahetsevad seda ja suhtuvad sellesse õudusega üldjuhul mõlemad pooled.

Milliseid tähendusi vägivaldsele käitumisele antakse ja kuidas enese käitumist põhjendatakse?

Enese vägivaldseks muutumist konfliktiolukordades põhjendatakse viha ja enesevalitsemise kaotusega.

Ragne, 37: See on ikkagi viha jah. Viha, et ta üldse midagi sellist võib öelda. /.../ Et kuidas niimoodi võib üldse mõelda, et näiteks emalt lapse äre võtta. Et kuidas nihukene julm mõte kellelegi üldse pähe tuleb. See ajab mind nii vihaseks, et ma võin täiesti võtta mingisuguse asja ja teda nt visata või siis ka lüüa.

Millega sa oma teguviisi õigustad?

Jah, ega ei õigustagi kuidagi, sest ega ma ei leia, et sellele üldse mingit õigustust olekski. Loomulikult, see on väga vale käitumine. Siin ei olegi õigustada midagi, aga mis ma arvan, mis see põhjus võiks olla, miks ma nii tegin. Võiks olla see jah, et ma hetkel käitun täiesti ebaadekvaatselt.

Samas võib siin välja tuua erinevaid konfliktiolukordasid, mida põhjendatakse enesevalitsemise kaotusega, millel võivad aga olla erinevad tagajärjed.

Margus, 54: Jah. Siis ma saputasin niimoodi, see viis selleni et ta järgmisel päeval uputas need pojad oma käega ära. Aga ma läksin nii endast välja et ma ise juba kartsin, et tema elu oli ohus ju.

See teie saputamine oli siis nii tugev?

Ma kartsin seda vähemalt.

Millal?

Sellest hetkest kui saputamiseks läks. Mehhanism on ju see, et ta ei näidanud ju mingisugust märki, et ta võtaks mingisugustki vastutust ja samas on see olukord ju väljakannatamatu.

Millest tekkis selline situatsioon, et te läksite teisele inimesele kallale? Kuidas te seda interpreteerite?

Mina kaotas kontrolli enda üle. Täiesti selge. Minu võimalused olid ammendatud. Aastaid olen rääkinud ja pakkunud võimalusi. Ja kui ma näen sellist vastutustundmatust või soovi mitte koostööd teha.

Kuigi ülaltsiteeritud intervjuueeritav põhjendab oma vägivaldseks muutumist kontrolli kaotamisega enda üle, aitas vägivalda kasutamine teatud mõttes tal kontrolli saavutada – konflikti põhjus (kassid, mis mehele närvidele käisid ja kelle eest naine tema arvates ei hoolitsenud) said naise poolt likvideeritud. Kas teadvustatult või (antud juhul pigem) teadvustamatult kujutab vägivaldne käitumine endast niisugusel juhul siiski instrumenti partneri allutamiseks oma tahtele ja reeglitele. Kuivõrd vägivald viis lahenduseni, võib see korduda, vaatamata asjaolule, et vägivaldlatseja hiljem oma teo tõttu süümepiinu tundis.

Enese vägivaldset käitumist prooviti igal juhul vähendada, näidates seda pehmemas valguses või süüdistades selles partnerit. Keegi ei nõustunud tunnistama, et lõi oma partnerit – intervjuueeritavad eelistasid kasutada teistsuguseid väljendeid. Näiteks ülaltoodud intervjuukatkest võib lugeda, kuidas mees rääkis saputamisest – ehkki olukord oli tema enda hinnangul niivõrd tõsine, et naise elu pärast oli põhjust hirmu tunda, ei nõustunud ta seda nimetama vägivallaks või löömiseks. Paljuski prooviti näidata, et vägivallateod leidsid aset otsekui kogemata ja tegijast sõltumatult.

Lauri, 24: Ma kägistasin teda sellepärast, et ta hüsteeritses ja tahtis ära minna. Ja ma ei last tal ära minna. Ja käed libisesid kaela peale... Aga läksid tegelt ka kogemata sinna aga.. Nad olid juba seal, et siis oli juba hilja. Sest ta rabeles nii palju, et ma ei saanud ju enam käsi vahetada.

Püütakse näidata, et partner vigastas end ise või oli tegu arusaamatu õnnetusega.

Sasha, 46: Ei tea, kas ta just tol hetkel tegi oma sõrmeluu katki või siis, kui kakles oma pojaga koridoris. Tema süüdistas siis mind, et murdsin ta sõrme. Aga mina ei kujuta ette, kes seda tegi või mis momendil ta seda katki teha võis. Kas siis kui

ma rebisin ta enda küljest lahti, või siis kui lükkasin võib-olla ta kukkus maha kuidagi nii, et see juhtus.

Või siis oli vägivalda tarvis kasutada olukorra lahendamiseks.

Liia, 36: Ütlen talle, et ta on jobu ja ongi kõik ja vahest haaran harjavarre või mida iganes, mis kätte juhtub, et teda maha rahustada jah, kui ta pööraseks läheb.

Naised põhjendasid oma vägivaldset käitumist sageli enesekaitsega.

Veera, 39: Elasin ühes kohas, üürisin korterit. Tema juures käis üks mees. Tema üritas mind rünnata, ründas umbes kaks korda. Hakkas mind kägistama. Tahtsin end kaitsta, lõin teda...ning ta sai surma.

Mehed rõhutavad oma vägivallaakte põhjendades sageli seda, et naine neid provotseeris.

Margus, 54: Eks see ole täpselt samuti provokatsioon, nagu see kassilugu, et ta leiab igale mu ettepanekule vastulause.

Alkoholitarbimine suurendas intervjueeritavate nägemuses partneri provotseerivat käitumist.

Toomas, 30: Ta ongi selline, et kui täis joob, siis hakkab provotseerima, et koju ei tule. Ja igast asjad tulevad jälle, et ma ei tee kodus näiteks tast välja, et „kuskile sa mind ei kutsu.“

Teisalt muutis partneri (mehe) alkoholitarvitamine naise närviliseks ja provokatiivseks.

Jaak, 46: Hää küll, inimene tuleb purjus koju, las viskab rahulikult magama, mida sa tuled utsitama. Tal oli see kombeks. Ja siis sealt jälle hakkasid need tülid pihta.

Mehed kurtsid sageli, et naised 'näägutavad' nende kallal – valdavalt peeti silmas mehe süüdistamist kõikvõimalikes hädades ning enda ja oma käitumise õigustamist.

Mida sa mõtled näägutamise all?

Lauri, 24: Ta õigustab seda, mida tema teeb! Samas ta on öelnud ka „ma tean, et see oli vale, et ma ei oleks tohtinud nii teha““ aga samas õigustab ka „mul on ka vaba aega vaja, laalalaa“.

Naised kinnitasid teatavas mõttes sama vaatenurka ja tõid välja, et naised on verbaalselt sageli meestest osavamad, mis viib mehe füüsilise vägivalla kasutamiseni.

Nele, 52: Ja siis ongi selline situatsioon, et kui üks on suu poolest osavam kui teine ja teisel on lõksuaetud tunne, et mul polegi ennast millegagi õigustada, siis tõenäoliselt sellised asjad kutsuvad ka esile. Ma võin 100% kindlalt öelda, et mina ajan oma suuga küll oma mehe nurka ja meil on olnud selliseid perioode, kus meil asju aeti käsitsi.

9. Väline sekkumine – vajadused ja pakutavad lahendused

Perevägivallas osalejate vajadus abi järele

Ekspertide hinnangud

Ekspertid kinnitavad eelmises peatükis väljatoodud nähtust – vägivallatseja ei tunnista end oma tegudes süüdi. Mõned vägivallatsejad otsivad oma teole õigustust (naine ise provotseeris), teised ei pea enda vägivaldset käitumist probleemiks. Seega ei olda paljudel juhtudel huvitatud ka välisest abist.

Politseitöötaja: No mehed ei ole, enamjaolt 99% ei ole, need ei taha mingit abi ja nemad ei ütleks, et neil mingi probleem oleks. Naine virises kodus ja see on tema probleem. Ja tema on süüdi selles, umbes.

Samuti on tavaline, et vägivaldsem pool (sagedamini mees) ei taju end olukorra eest vastutavana, vaid pigem samuti ohvrina. Ohvrina abi saamine on neile vastuvõetamatu ning vägivallatsejana nad end ise ei määratle.

Koolitaja: Meestel on selline asi nagu ohvri-faas. Nad peavad saama selle kõik endast välja rääkida. Siis nad saavad hakata arutama. Iga inimene tajub ennast mingil hetkel ohvrina, kuigi ta võib käituda domineerivalt, vägivaldselt, mis iganes. Aga see ohvrina tajumine on kasvõi see, et miks siis naine minule nii vähe tähelepanu pöörab. Või siis see, et tõukasin natuke, aga mul oli ju õigus. Kui see ohvri-faas läbi saab, siis saab hakata alles tööle, sest alguses ikka usuvadki siiralt et ongi ohvrid.

Politseitöötaja hinnangul on noorema põlvkonna vastuvõtlikkus abile suurem kui vanema põlvkonna (40+) seas. Kui politseisse pöördatakse esimese vägivaldailmingu järel, vähendab see tõenäosust, et vägivaldne käitumine peres juurdub. Kui vägivald on kestnud pikka aega, on ohver tavaliselt olukorraga leppinud või ei näe välises abis väljapääsu.

Politseitöötaja: Mul on tunne, et vähemalt nooremate inimeste seas, seal 25-30, võib-olla, seal on nagu see vägivald taunitavam üldse, kui vanemas põlvkonnas. Vägivald üldse suhetes. Ma väga palju olen märganud, et just ongi noored kes on esimest korda saanud haiget just selle mehe käest. Et siis kohe tulevad ja uurivad, tulevad politseisse ja küsivad mis saab. Seda tendentsi tegelikult on. On positiivne nähe, et nad tulevad nagu. Et ei ole nii, et on aastakümned talunud vägivalda näiteks. Ehk selles mõttes nagu. Nii et, selles mõttes jah, ma arvan, et nendel kellel on need peresuhted juba aastakümned kestnud, et need väga tihti ei tule just siia.

Vägivallaprobleemidega perekonnad ei otsi ekspertide hinnangul piisavalt professionaalset abi – suure tõenäosusega aitab sellele kaasa teadmatuse ja oskuse määratleda lähisuhtevägivalda probleemina, millele peaks abi otsima. Samas, nagu eespool mainitud, on selles osas toimumas muutused ja nooremad inimesed on teadlikumad ning avatumad. Siiski jõutakse professionaalse abini sagedamini läbi välise suunamise (politsei, kohtu).

Politseitöötaja: Ja mis kummaline on see, et mida ma üldse pole märganud, et inimesed otsiksid abi. Näiteks sotsiaaltöötajate poole pole üldse ükski neist paaridest mitte kunagi pöördunud, või mingite psühholoogide poole, või mitte kuhugi nagu. Et lihtsalt nagu, et kui kuhugi satuvad, siis satuvad, et siis soovitame aeg-ajalt, aga et nad ise enne oleks otsinud nagu mingeid lahendusi, seda üldse ei ole nagu.

Teoreetiliselt on nii ohvritel kui ka vägivaldselt käituvatel inimestel võimalik saada professionaalset abi psühholoogidelt. Vastava väljaõppe saanud psühholoogid kasutavad

vägivaldse inimeste käitumismudelite muutmiseks erinevaid psühhoteraapia tehnikaid, mis on suunatud inimesele endale. Mitme eksperdi jutust kumas läbi tõsiasi, et psühholoogide teenustesse suhtutakse eelarvamustega, mistõttu vaatamata võimalusele, et teatud abi võiks käepärast olla, seda sageli ei kasutata.

Politseitöötaja: Sest psühholoogilisest rääkimisest nad ei saa aru, et sellest võiks kasu olla, sest see psühholoogidesse suhtumine minu meelset on ikka veel sees. Et psühhoteraapia ja sihukesed asjad ei aita, mull-mull.

Vanglates viiakse läbi perekoolitusi abielupaaridele, kus vangidele ja nende abikaasadele õpetatakse konfliktide lahendamise ja majandusliku toimetuleku oskusi ning pakutakse ka perenõustamisteenust. Kriminaalhooldusametniku sõnul olid esimesed taolised koolitused edukad:

Kriminaalhooldaja: Et nüüd on need, kes eelmine aasta koolitusel olid, need on nagu nüüd nagu vabanenud ja ma olen nendega kokku saanud ja mõned on isegi helistanud nagu, et on nagu veel suhtlus. Et see oli nii hea, et nad said üldse teada, kuidasmoodi veel saab käituda. Nii et tegelikult inimestes on teadmatust. See on mu arust kõige tähtsam. Kui juba abielus inimesed ja kellel on lapsed ja ütlevad, me ei teadnudki mitte midagi sellest mida te rääkisite, kuidas saab olla niimoodi ja naamoodi. Ja nad olid väga tänulikud.

Abi otsimine ja kogemused

Inimeste vaatepunktist, kellele lähisuhtevägivald on osa igapäevaelust, sõltub abi otsimine sellest, kas vägivalda peetakse pere siseasjaks või mitte. Teatud piirini peetakse vägivalda pere siseasjaks. Samas on niisuguse piiri tõmbamine alati suhteline ja väljendab hoiakut, nagu oleks 'pehmes' vormis vägivald aktsepteeritav. Kui abi otsitakse tõe poolest vaid pärast seda, kui vägivald on muutunud regulaarseks või lõppenud raskete

tagajärgedega, on probleemi lahendamine keerukam kui juhul, kui probleemiga asutakse tegelema esimeste vägivaldailmingute avaldumise järel.

Ragne, 37: Mingid tavalised riidlemised kindlasti on pere asi. Kuigi, noh, selles mõttes, et kui sa räägid oma lähedastele tuttavatele, et see on siiski hea. /.../ Aga kui näiteks oleks kellegi peres selline regulaarne, või selline ikka, ma arvan, et jube vägivald, siis ma arvan küll et see ei ole peresisene. Ma arvan, et kui keegi teaks, siis ta peaks sekkuma. Ja kui mees või naine ise, eksju, et siis tal ju on probleem selle vägivaldaga. Peaksid sellest nagu rääkima kui on probleemid, siis abi otsima või.

Suurem osa intervjueritustest, kes olid paarisuhetes vägivalda kasutanud, arvasid, et taolise teguviisiga võitlemiseks on tarvis kõrvalist abi ja alternatiivseid lahendusi. Mingil hetkel mõistetakse, et enam nii ei saa ja midagi peab muutuma. Taolisele arusaamisele jõudmise järel püütakse muuta oma elu ja käitumist. Üritatakse joomine maha jätta või vahetada töökohta, tagamaks perele suurema materiaalse kindlustatuse ja seeläbi suurema kindlustunde, mis väidetavalt maandab osa pingetest. Samas ei piisa alati keskkonnavahtetusest ja isiklikust initsiatiivist. Seetõttu on paljud küsitletutest otsinud abi väljastpoolt kodu.

Abi saamine sõpradelt

Esmane abi on suhtlemine sõprade, tuttavate, sugulastega ja töökaaslastega.

Toomas, 30: Tavaliselt öeldakse nii et noh, enda sisse ei ole ka mõtet kõiki asju koguda noh. Meil siin pereelust teavad pooled sugulased kõik noh, kuidas keegi elab. Et ei ole nagu konkreetselt midagi erilist varjand seal.

Teatavas mõttes aitab see maandada pingeid ja stressi – võimalik, et ka mõelda juhtunu üle järele.

Liia, 36: Noh ma pean kellelegi nagunii ära rääkima. Töökaaslased, minu enda töökaaslased on ka teatud inimesed on need, kellele ma võin, et saan ise nagu noh kõigepealt ikka ära rääkida...

Samuti otsiti probleemidele lahendust eneseabiraamatutest.

Anne, 35: Vahepeal ma käisin võtsin raamatukogust raamatuid, igasuguseid eneseabiraamatuid ja neid, naised kes armastavad liiga palju ja. Ja ajasin näpuga järge, et kuidas suhteid jälle normaalseks saada ja nii. Aga kui mingisugune väike sihukene asi tuli, siis oli jälle asi, sellised teravused, halvasti ütlemised.

Mitmed intervjuueeritavad selliste lahendustega rahuldusidki. Mõnel juhul küll mõeldi välise abi otsimisele, kuid reaalseid samme selleks ei astunud. Siin võib põhjuseks olla nii eelarvamuslik suhtumine välisesse abisse, probleemi tõsiduse eitamine, info vähesus, majanduslikud põhjused kui ka pessimistlik hoiak abi tõhususe suhtes. Oluline on kahepoolne motivatsioon ja koostöö.

Ragne, 37: Jah ma olen küll mõelnud tegelikult, et oleks meil vaja minna perenõustaja või psühholoogi või kellegi sellise juurde jah. Aga see on selline, noh, me pole kumbki. Võib-olla kui mu mees oleks, ta on isegi mõned korrad olnud nagu nõus, noh, niimoodi, passiivselt nõus. Aga mõnikord on ta mitte nõus olnud. Võib-olla kui tema oleks ka aktiivselt nõus, jah, me otsime, helistame, teeme, ma tulen sinuga kaasa. Siis nagu me oleks praegugi käiks psühholoogi juures.

Kogemused psühholoogidega

Välise abi otsimine, kui see üldse aset leiab, algab psühholoogide või perenõustajate külastamisega – seda kas omaalgatuslikult, perekonna nõudmisel või

korrakaitseorganitepoolse suunamise tagajärjel. Psühholoogide teenusesse suhtumine on ambivalentne. Eriti meeste seas on suhtumine välisesse abisse, sh. psühholoogidesse, suhteliselt kriitiline. Üsna tavaline on, et psühholoogi poole pöördumist kaalutakse kõige viimase võimaliku variandina – siis, kui pereringist või sõpradelt abi ei leita, või kui pole kedagi teist, kellele oma probleemidest rääkida. Eesti patriarhaalses ühiskonnas ei ühildu psühholoogi külastamine ilmselt mehelikkuse kuvandiga.

Toomas, 30: Ma ei tea, ma ei ole nagu nendega nii kokku puutund et noh. Sama hästi ma saan teiste inimestega ka rääkida oma need asjad kõik lahti ära ja noh. Kas, kas teda konkreetselt on vaja... Noh, võib-olla tõesti, et kellel ei ole rääkida teiste inimestega ja noh, neid probleeme ja asju lahti harutada, siis muud väljapääsu noh, muidugi ma ei näe noh.

Hinnangud psühholoogide teenustele on erinevad. Negatiivsete kogemuste põhjused peituvad mõnevõrra erinevate psühholoogias kasutatavate suundade sobivuses aga eelkõige psühholoogide ebaprofessionaalses käitumises, mis väljendub üleolevas/halvustavas suhtumises abiotsijasse. Kõige probleemsemas olukorras inimesed, kes tõenäoliselt abi kõige enam vajaksid, seda ei saa. Võimalik, et kriminaalhoolduse kaudu suunatakse inimesi vähempopulaarsete ja ühtlasi ka vähemprofessionaalsete psühholoogide juurde.

Jaak, 46: Vat Tartus siin see kriminaalhooldaja saatis mind ka psühholoogi juurde. Kaks korda olen käind säääl. /.../ No ma ei taha nüüd kedagi solvata, aga väga ülbelt käituvad. /.../ No enam-vähem see, et sa oled alkohoolik, et paberites juba kirjas. No enam-vähem tuleb nii välja, et mida sa tahad meie käest saada? /.../ Üks oli, ma ei mäleta ta nimegi enam. Ja siis ma võtsin teise. Aga too kah, et siin paberites kirjas, alkohoolik, et enam-vähem mida sa tahad. Sellepärast ma ei taha nende juurde minna ka enam. /.../ Ma ei tundnud end mugavalt ja noh, ühesõnaga, nagu nõögiti kohe.

Psühholoogidele heideti ette ka liigset autoritaarsust ja jäikust õpitud ravimeetoditest kinnipidamisel. Et vägivaldne käitumine on ühiskonnas stigmatiseeritud, on vägivaldlatsejad tundlikud psühholoogi võimalikele negatiivsetele hinnangutele.

Margus, 54: Ma olen käinud väga paljude psühholoogide juures. Võib-olla 10, 12. Aga on üle Eesti kuskil 2-3 inimest kes suudavad aidata sel tasemel mis inimesed vajavad. /.../ Algul käis naine ja mina andsin nõusoleku, et kui vaja siis ma tulen juurde. Ja siis kutsutigi juurde ja see psühholoog hakkas rakendama oma õpitud kognitiivset.. /.../ Ta hakkas selle alusel kõike seda tegema ja andis meile kirjandust ja tegi oma teste, absoluutselt see mulle ei sobinud. Ja mis kõige hullem, kui sealt seansilt ära läksin, siis ta ütles, et nüüd te lähete, näete, pood on seal ja te ostate lille. Ja mina vaatan siit aknast kas te ostate oma naisele lille. /.../ Täpselt nagu ema. Sa teed seda ja kui sa seda ei tee, siis sa ei ole keegi. Ja ma kontrollin. Esiteks, ta rakendas minu peal mulle sobimatut teooriat, mis ta oli hästi selgeks õppinud. Ja teiseks, ta kasutas oma võimu. Mis abi sealt saab olla. /.../ Ja psühholoogide viga ongi see, et nad ei suuda oma hinnagut, või hinde panemisest loobuda. Et sa olid tubli poiss, või et sa olid paha laps. See on jah see kõige tähtsam asi.

Samas leidis neidki, kes olid psühholoogi teenustega rahul. Positiivse kogemusena mainiti eelkõige asjaolu, et psühholoog ei mõistnud abiotsijat hukka, vaid lihtsalt kuulas mured ära.

Anne, 35: Ma käisin poolteist aastat ühe psühholoogi juures ja temast oli isegi abi. Et lõpuks oli üks inimene kelle juurde ma sain lihtsalt minna, istuda suures soojas nahktugitoolis. Nagu filmis. Siis ta andis mulle veel suure sooja pleedi ümber, tegi teed. Siis ma jõin teed ja rääkisin. Ja ta ei mõista sind hukka, lihtsalt kuulab. Ja ta ka ei õpeta sind, et kuidas sa peaksid elama. Lihtsalt kuulab sind. Täiesti tipp-topp kogemus.

Kõige tõhusam oli abi siis, kui nõustaja ei pakkunud välja valmis lahendusi, vaid aitas abiotsijal oma probleemide põhjusteni jõuda ning iseseisvalt lahendusi leida.

Margus, 54: Ainukene, kellelt ma abi olen saanud, oli psühhoanalüütik. Ta ei hakanudki kaevama, ma tundsin esimesest hetkest, et ta on see inimene kes saab mind aidata. Ta ei mõistnud mind mitte milleski hukka. Mitte milleski. Ta hakkas otsima minus neid põhjuseid. Ta ei nimetanud neid, aga ta tõi neid välja niimoodi, et mina ise mõistsin, mingil hetkel. Ja ta suunas mind väljapääsu poole. Ta ei öelnud ette, mitte midagi niimoodi konkreetselt ära ei seletanud. Kogu see töö käis mulle tajumatu suunamisena. See mind ei häirinud absoluutselt. Mitte ühtegi halvustavat pilku, halvustavat sõna ma selle inimese suhtumisest ei tajunud.

Ekspertide poolt osutatud suundumus, mille kohaselt noorem põlvkond on välisele abile vanema põlvkonnaga võrreldes vastuvõtlikum, leidis kinnitust ka asjaosaliste intervjuudes. Noored on psühholoogiteenuste kasutamise suhtes positiivsemalt meelestatud. Lisaks sellele, et suure osa vanema põlvkonna jaoks on perevägivald tabu, mängib teatud rolli ka asjaolu, et kui vägivald on kestnud pikka aega, on see nii vägivaldseks kui ka ohvri jaoks muutunud osaks normaalsest käitumisest.

Nele, 52: See on nii kahtlaselt kaua kestnud. Meil saab kevadel 30 aastat. Selles on palju ajalõike, mis on täiesti erinevad. Praegu on 2 pensionile minevat inimest, kes peavad kuidagi endaga toime tulema, noh üldjuhul hoiavad kokku. Meil on sellised vead, mis me endaga kirstu kaasa veame, ilmselt meist kumbki ei ürita teist n-ö ümber teha, vähemalt mitte kapitaalselt.../.../ Kui mul tütre oli siin jamasid, siis esimese asjana tuli kõne alla, et kui proovime edasi, siis esimese asjana oli kohe – perepsühholoog.

Psühholoogiteenuse suhteliselt kõrge hind piirab nii nõustaja poole pöördumist kui ka teenuse kasutamise järjepidevust.

Anne, 35: Aga see kogemus, see on ju täpselt see, et lühike aeg mis sa seal oled, see maksab 300 krooni. Ja kui sa käid seal ikkagi kaks korda nädalas ja maksad lõpuks 4-5000 krooni kuus selle eest, siis see ei ole igapäevane nagu jõukohane.

Psühhiaatrilise abi suhtes väljendati üldkokkuvõttes üsna negatiivset arvamust. Ühest küljest tekitasid rahulolematust psühhoneuroloogiahaigla tingimused, teisest küljest arstide käitumine.

Anne, 35: Mina ütlen kohe, et meie see hullumaja, no nimetame seda psühhoneuroloogiahaiglaks ja psühhiaatriline abi, see on täiesti metsas süsteem. /.../ Ja siis see esimene kord kui sa sinna lähed vastuvõttu. Sind pannakse alguses kinnisesse osakonda, sind koheldakse nagu hullu. Sõna otseses mõttes hullu. Sinu ümber ongi need hullud, mingi 80-aastane vanamutt kisub end alasti ja tahab, üritab teisi naisi vägistada, eksju. No ütleme, et tahaks nagu tsiviliseeritud kohta.

Enamus intervjuerituist oli arvamusel, et perevägivald on kahepoolne probleem, mistõttu nõustaja abi vajavad mõlemad partnerid. Siin võib ühiskonnas levinud suhtumine, mille kohaselt perevägivallas on üks pool vägivaldne ja teine ohver, ning süüdi on nimelt vägivaldne pool, muutuda takistavaks lahenduste leidmisel. Ühe poole vastumeelsus probleemi lahendusse oma panust anda kahandab ka vägivaldsema poole motivatsiooni nõustaja poole pöörduda.

Toomas, 30: Kas nüüd ämma või äiaga, kellegiga me rääkisime, et noh, et siis tuleb minna mõlemal noh, psühholoogi juurde või kuskile nõustaja juurde onju. Ja siis selle peale naine oli neile ütlen niimoodi, et temal ei ole mingit psühholoogi vaja, et on aint minul. /.../ Mina olin juba nõus minema, aga lõpuks oli see, et tema, tema ei lähe ja, ja siis oligi nii et noh et... Kui ei lähe, ei lähe siis. /.../ Üksinda ei ole ka mõtet minna kui naine ei lähe.

Üks osapool tajub probleemi tavaliselt teisest teravamalt ja soov abi otsida pörkub partneri vastuseisule.

Anne, 35: Me käisime isegi perenõustaja juures. Mina vedasin kohale. See oli pärast esimest jama. Aga seal me käisime ainult ühe korra ja siis meil oli kokkulepe, et teiseks korraks paneb tema aja kirja, aga siis ta leidis tuhat põhjust et miks talle ükski aeg ei sobi ja siis me sinna rohkem ei jõudnudki.

Spetsiifiline abi – tugirühmad

Eestis on vägivallaprobleemiga perede korral seni tähelepanu pööratud peamiselt vägivalla ohvritele, töö vägivallatsejatega on teenimatult tagaplaanile jäänud. Vägivaldse inimese käitumismudelite muutmine eeldab ka talle abi pakkumist.

Psühholoog: Just see vägivallatemaatika mis on käsitletud Eestis on suunatud ühele poolele, just sinna naiste poolele. Aga see, kellel on see probleem, sinna meeste poolele, ei ole nagu suunatud midagi.

Eestis Sotsiaalprogrammide Keskus on korraldanud koolituse vägivallaprobleemidega tegelevate nõustajate/rühmajuhude koolitamiseks.

Eestis on MTÜ „Vägivallast vabaks” loonud tugirühmasid vägivaldsetele meestele, kel on probleeme oma viha juhtimisega lähisuhetes.. Tugirühmade tegevus oli suunatud kognitiivteraapiale. Tugirühma eesmärk oli vägivalla olemuse selgitamine ning vägivaldsele käitumisele alternatiivide leidmine konkreetsete vägivallajuhtumite analüüsi kaudu. Rühm pandi kokku kohustuslikus korras – sinna suunati kriminaalhooldusel olevaid vägivallatsejaid, vabatahtlikele oli rühma töös osalemine tasuline. Rühma vedava koolitaja sõnul oli vägivaldsetele meestele suunatud tugirühma tegevus olnud edukas – osalejad jäid rahule ning rühmast väljalangejaid polnud.

Koolitaja: Aga meestel, see esimene rühm mis lõpetas, nemad olid rahul ja mitte keegi ei jätnud pooleli, mis oli positiivne kuna kriminaalhooldus arvas et sinna tuleb võtta vähemalt kümme liiget, et mõni kukub nagunii välja.

Teisalt, vaatamata sellele, et rühmast keegi välja ei kukunud, ei ole täpselt teada, milline oli rühma kasutegur. Kõnealuses rühmas osalenu ei tunnista, et ta oleks rühmas konkreetset abi saanud.

Vitja, 33: Huvitav on inimestega rääkida, aga ei saa öelda et aitab väga. /.../ Meid oli 4 inimest. Igaühel on omad probleemid, igaüks hindab neid omamoodi. Ütleme, et kolmel neljast suuri probleeme ei olnud. Nagu sain aru nendel oli nagu minul, naine jooksis spontaanselt politseisse avaldust kirjutama ning siis algasid probleemid./.../ Inimesed on erinevad ning inimesest sõltub tulemus samuti - kui tahab tema et teda aitaks keegi, siis arvatavasti see on võimalik.

Teisalt mainis sama inimene, et nad pingutavad koos naisega parema läbisaamise nimel ja viimasel ajal pole vägivallaga lõppenud tülisid olnud – seega on võimalik, et tugirühm avaldas siiski mõju, kuigi osaleja seda ise otseselt ei taju.

Tugirühmade, millega liitumine oli vabatahtlik, tegevus edukaks ei osutunud. Kuigi rühmadesse registreeruti, jäi osalemisaktiivsus madalaks. Et taolised tugirühmad kujutasid endast uut nähtust, polnud inimeste teadlikkus sellest teenusest kuigi kõrge, mistõttu huvi tugirühmade vastu jäi kesiseks. Ekspertid rõhutasid järjepidevuse olulisust – tugirühmade toimimahakkamine võtab aega ning esialgne ebaedu oli seega üsna oodatav. Tugirühmade kohaseks toimimahakkamiseks soovitasid ekspertid muuta osalemise tugirühmades vägivaldsetele inimestele kohustuslikuks ning teenuse riigi poolt rahastatavaks.

Politseitöötaja: Ma arvan, et need meeste huvigrupid peaksid ikkagi olema lahti, nad peaks olema aasta, kaks. Niikaua kui nad hakkaksid toimima./.../ Pigem siis

jah, riik maksaks ja et saaks neid mehi saata sinna. Tegelikult saab neid saata sinna sundkorras. Selles mõttes, et võib ju küll mõelda, et sundkorras ei aita, aga tegelikult aitab iga asi mingis mõttes. Et kui prokurör otsustab asja lõpetada, siis ta ütleb, et lõpetab ära kui sa lähed teraapiasse. See peab olema siiski võimaldatud neile tasuta, sest paljudel pole raha ja nad ei tea mis ja kus.

Peamiseks põhjuseks, miks vägivaldsete meeste tugirühmad püsima ei jäänud, on intervjuueeritavate nägemuses ühiskonnas levinud stigmatiseeriv suhtumine vägivaldsetesse. Juba nimetus 'vägivaldsete meeste tugirühm' lahterdab seal osalejad süüdlasteks, hälbiva käitumisega inimesteks.

Margus, 54: Suhtumine on vale. Kui te nimetate inimesi vägivaldseteks, siis kellele meeldib sinna tulla, olgu ta siis anonüümne või mitte. Aga kui paneks sinna teise nime, et aitame kaasa teie suhtele või tõstame teie suhte kvaliteeti. Et inimene ei tunneks end isiklikult puudutatuna. Oleks võibolla külastajaid olnud.

Eriti just meeste seas oli suhtumine igasugustesse tugirühmadesse umbusklik. Oma probleeme ei soovita teiste ees avalikult lahata, saadavasse abisse suhtutakse kriitiliselt.

Jaak, 46: Ta saatis mind sinna, mis ta on, A ja A vist. Seal ma ühe korra käisin, rohkem ma sinna ei lähe. Miks mina hakkam teistele oma probleemi lahkama?

Paljud vägivaldsete meeste polnud taoliste tugirühmade loomisest kuulnudki, seega peitub vähese huvi taga ka infopuudus.

Toomas, 30: Too moment ma sellest ei teadnud küll midagi jah. Ja siis kui ma käisingi siin nende konstaablite juures ja nüüd... /.../ Või niimoodi, siis mulle keegi nagu ei mainind küll peale psühholoogide sihukese... Jah, psühholoog oli põhiline noh, kuhu saata või mingid pere need... Noh, kus saavad need pereprobleemidest rääkida. Muud sellist küll mulle nagu ei pakutud ja ei räägitud noh.

Kuivõrd tugirühmadel on nn. 'negatiivne silt' küljes ja paljud vägivaldsete abivahendajate abivahendajate ei pöördu, võiks ka mõningate intervjueeritavate nägemuses tugirühmade tegevuse edukust tõsta inimeste sundkorras tugirühmadesse suunamine.

Lauri, 24: Tegelt ma peaks võib olla minema sinna. Ma peaks kasvõi mingi kaks korda, kolm korda käima, et saada aru, mis toimub. Aga üldiselt niimoodi vabatahtlikult ise ma ei jaluta sinna.

Ettepanekud olukorra parandamiseks ja lähisuhtevägivallaga võitlemiseks

Ekspertidid pakkusid lisaks olemasolevatele teenustele välja uusi võimalusi perevägivalla ennetamiseks. Soovitati pöörata suuremat tähelepanu noorema põlvkonna teadlikkuse tõstmisele, näiteks perevägivalla käsitlemisele inimeseõpetuse tundides.

Kriminaalhooldaja: No tähendab, see vahepealne osa ongi tegemata jäänud et see asi on üldse niimoodi läinud. Nüüd on siis nagu, kuidas öeldakse, tule kustutamine. Et algama peaks ju ikkagi sealt noh, koolist, kasvatuses.

Rõhutati, et avaliku hukkamõistu asemel tuleks vägivaldsele inimesele õpetada oskusi, kuidas oma emotsioone ja käitumist ohjeldada. Vägivaldse käitumise põhjuseks on sageli oskamatus leida alternatiivseid käitumisviise.

Psühholoog: Ja ma kujutan ette, kui neile õpetada konkreetseid oskusi, konkreetseid oskusi saab ju harjutada, on olemas see treening, ma viin neid ka läbi, muidu. Et see võiks neid aidata äkki kõige rohkem, sest sellest näpuga vibutamistest ja selle aru saamisest, et see ei ole ilus, see neid ei aita põrmugi. Selles ma olen nagu üsna veendunud.

Pakuti välja ka mõte teha lisaks naiste varjupaikadele varjupaik ka meestele. Politseitöötaja sõnul on oluline, et vägivaldseid mehi nõustaks varjupaikades nõ. 'pehmete' või 'feminiinsete' väärtustega mehed, murdmaks vägivaldsete meeste jäiku mõttemalle. Tema sõnul on Norras taolistes varjupaikades käinud vägivaldsetest meestest 80% lõpetanud vägivalla kasutamise.

Politseitöötaja: Ja siis, et sellel mehel oleks ka kuhugi minna, et siis temaga tegeletakse, ehk siis teised, nõ normaalsed mehed. Mingite teiste väärtustega, ma ei tea kas siis feminiinsete või pehmete meeste väärtustega, siis ütleme niimoodi. Ja ta saab seal olla, et nad ei ole kõik mingid alkohoolikud või narkarid./.../ Või noh, kognitiivses mõttes või teistmoodi, kuidas siis teistmoodi käituma õppida. Ja neil pole kellegi pealt vaadata ka minu meelest.

Vägivallakogemustega inimeste arvates tuleks vägivallast rohkem rääkida, et probleemi laiemalt teadvustada, ning teha seda erapooletult. Senised kampaaniad on eelkõige olnud suunatud nõ. 'tulekahju kustutamisele', st. ohvrite abistamisele, ning vägivallatsejaid on nende kampaaniate käigus pigem häbimärgistatud. Mõistev suhtumine aitaks probleemi lahendamisele rohkem kaasa kui moraalilugemine. Ka vägivallatsejaid tuleks õhutada abi otsima.

Margus, 54: Vägivallast tuleks rääkida. /.../ Meil on palju kirjandust. Ma ei taha öelda et see on puhta rämps aga ta on tendentslik. Kui olete sirvinud raamatut 'Moraalne ahistamine'. See on raamatukogus, alles hiljuti lugesin. Praegu müügil ei ole. See on ainus raamat, mis ma olen lugenud, et vägivallast räägitakse erapooletult. Muidu on nii et üks pool on vägivaldne ja teine pool ei ole. Tuleb rääkida vägivallast, mitte silte külge panna.

Vägivaldsete inimeste tugirühmad aitaksid kaasa probleemi lahendamisele, kui info nende tegutsemisest ka abivajajani jõuaks.

Ragne, 37: Ma ei tea kas meil Eestis on, aga igal pool mujal maailmas on igale vähegi hälbivale tegevusele oma mingisugune selline tugirühm. Ma ei tea kui palju neid Tallinnas või Eestis on. /.../ Ma arvan, et see on kindlasti väga vajalik. Esiteks ma leian, et see meie tänapäevane keskkond on selline, et noh, inimestel on ka kiire ja seda aega, et omaette maha istuda ja üksinda tegeleda enda probleemiga. Seda on nii vähe tegelikult, et minu meelest see on väga hea.

Lähisuhtevägivalla probleemi lahendamisel mängib olulist rolli ka ohvri käitumine – kas ta pöördub abi saama või mitte. Kui ohver probleemi tõstatab ja selle lahendamiseks samme astub, on tõenäolisem, et abi jõuab ka vägivaldse pooleni.

Ragne, 37: Ja et meil ei oleks mingisugust sellist stigmat küljes. Et meil on kindlasti see sama, häbiküsimus. Et ega ka häbi on olla ohver. /.../ Ja paljudel on ka kindlasti, ma kujutan ette, piinlik abi paluda ja kõik sellised asjad.

Samas saab riik vähe ära teha juhul, kui abivajajal puudub tahe abi saada.

Margus, 54: Seda ei saa miski mõjutada kui inimesed on, noh, kui inimesed ei lase ennast mõjutada.

Vägivalla ennetamine eeldab inimeste õpetamist ja olemasolevate käitumismudelite muutmine terviklikku lähenemist – probleemid leiavad lahenduse juhul, kui muuta elustiili tervikuna.

Nele, 52: Eks nad peavad ise tahtma. Elustiil määrab – ka neil, kellel on mingi haiglaslik asi. Ja vägivallaga on samamoodi, et sellest lahti saada, pead kardinaalselt muutma oma elustiili.

10. Kokkuvõte

Antud uurimuses, mis otsib vastuseid küsimustele lähisuhtevägivalda põhjuste ja võimalike lahenduste kohta, on fookuses oma vägivaldsust möönnud inimeste nägemused.

Intervjueeritavad mõtestasid vägivalda valdavalt kui oma tahte pealesurumist vahendeid valimata, mille põhjuseks võib olla pahatahtlik soov teist allutada, kuid ka lihtsalt oskamatus end teisiti väljendada. Lähisuhtevägivalda käsitleti kui kahepoolset akti – üldiselt ei usutud, et ohvrit ja ründajat oleks võimalik selgelt eristada, ning veelgi enam kritiseeriti vaatenurka, mille kohaselt vägivallatsejateks on alati mehed ning ohvriteks naised. Samal seisukohal olid nii eksperdi, kuigi oma töö kaudu puutusid nad kokku valdavalt vaid vägivaldse mehega, nägid nad vastutust ka naisel, ning eriti mõlemast soost intervjueeritud. Viimaste puhul ei tohi muidugi unustada, et valimisse sattumise kriteeriumiks oli enese vägivaldsuse tunnistamine – inimesed, kes end vägivaldseks tunnistavad, ei näe reeglina süüd ainult endal.

Intervjueeritavad, kelle jaoks lähisuhtevägivald oli elu tavaline osa, olid peresisese vägivallaga kokku puutunud juba lapsepõlves. Valdavalt olid vägivaldsed tülid sagedased nii nende peredes kui ka lähikondsete seas. Nad olid ise lapsena kogenud väärkohtlemist – liigrangeid kasvatusmeetodeid (füüsiline karistamine), vanemate autoritaarsust, alkohoolikust isa laamendamist ning vanematevahelist vägivalda. Nii ekspertide kui ka intervjueeritavate endi hinnangul mängisid lapsepõlvemõjutused edaspidise elu kujunemisel otsustava tähtsusega rolli. Psühholoogiateooriad väidavad, et lapsepõlves kogetud traumad põhjustavad isiksushäireid, mis raskendavad normaalsete suhete loomist hilisemas elus. Seda kinnitavad ka intervjueeritavate kogemused ning nende põhjendused oma käitumisele. Teisalt väidavad õppimisteooriad, et inimesed omandavad vanematelt käitumismudeleid, mida tulevikus ise kordama hakkavad. Isegi juhul, kui mainitud mudelid nende väärtustega ei haaku, on impulsiivne käitumine stressiolukordades mõjutatud varasemas elus nähtust ja kogetust. Kui arvestada, et Eestis on uuringutulemuste alusel väärkohtlemist kogenud iga viies laps (Soo & Soo 2002), on loogiline eeldada, et perevägivalda esineb igas viiendas peres, nagu eksperdid pakkusid. Seda juhul, kui lähisuhtevägivalda määratlemisel võetakse aluseks põhitunnus, mille

kohaselt peab tegemist olema ähvarduse või vägivallaga, mis on äratuntav ja vastavalt tajutav. Ilmselt leidub käitumisi, mis mõningate spetsialistide arvates võiksid samuti kuuluda vägivaldse käitumise alla, mida aga toimepanijad või ka ohvrid otseselt vägivallana ei taju.

Et inimesed oskaksid määratleda lähisuhtevägivalda lahendust vajava probleemina, mida ei tohiks lihtsalt taluda, tuleb tähelepanu pöörata teavitustööle. Tundub, et Eestis on selles osas märgata edusamme. Eriti just noorem põlvkond üritab lähisuhtevägivalla vastu rohkem võidelda.

Lisaks eelmainitud lapsepõlvemõjudele on lähisuhtevägivalla mõjutajateks ühiskonnas levinud arusaamised ja normid. Nii ekspertide kui intervjueeritavate nägemused kinnitavad patriarhaalse ühiskonna mõjusid vägivaldsele käitumisele, juhul kui patriarhaalsed vaated on inimese (mehe) jaoks ainuõigetena kinnistunud. Sageli leiab see aset kombinatsioonis emotsionaalse rumalusega, mida võib samuti kaudselt käsitleda patriarhaalse ühiskonna mõjuna. Soorolliteooriate väitel (ja uurimuses osalenud ekspertide kinnitusel) õpetatakse mehi oma emotsioone tagasi hoidma ning 'mehelikkust' võrdsustatakse jõu ja võimuga. Patriarhaalne maailmapilt võib olla inimestesse juurdunud ja nad käituvad selle järgi taipamata, et teevad midagi halvasti või ahistavad oma partnerit⁹. Samas ei piisa lähisuhtevägivalla selgitamiseks feministlikust perspektiivist. Meeste vägivald naiste vastu on kahtlemata palju levinum ja ohtlikum kui naiste vägivald ja ühiskondlikul tasandil väljapaistvaid tendentse saab feministlike teooriatega paljuski selgitada. Samas võib vägivalda mikrotasandil analüüsidest küll näha ühiskonna väärtushinnangute mõjusid, kuid tavaliselt lisanduvad paljud muudki tegurid. Pervägivallateooria kohaselt tekib vägivald suhtesse paljuski frustratsiooni tõttu, mida soodustavateks teguriteks on tüdimus teineteisest, pinged ja stress, kuid teisalt ka inimeste isiksuslikud omadused.

Lähisuhtevägivalla liigitamisel on olulisel kohal teoreetilises osas väljatoodud intiimse terrorismi ja situatsioonilise koduvägivalla eristus. Antud uurimuse raames intervjueeritute kogemusi ja nägemusi analüüsidest võiks eeldada, et tegu on pigem situatsioonilise koduvägivallaga. Samas, nagu teoreetiliste mõistete korral sageli juhtub,

⁹ Siia sobib hästi näide Margusest, kes ei olnud rahul oma koduse elu ja enese vägivaldsusega, kuid kellel kulus aastaid jõudmaks arusaamisele, et ta ei peaks oma naist vahendeid valimata oma reeglitele allutama

ei ole erinevate nähtuse piirid elus samavõrd selged kui kontseptsioonide määratlused ning võivad esineda segunenult. Konkreetsete konfliktide kirjeldused viitavad sellele, et arusaamatused eskaleeruvad suureks tülik, mis paisub vägivalla kasutamiseni, või siis on suhted ja kodune elu muutunud nõnda stressirohkeks, et aeg-ajalt leiavad aset 'plahvatused', kus üks või mõlemad pooled vägivaldseks muutuvad. Intervjuudes ei viita miski otseselt sellele, et kumbki partneritest elaks teise hirmuvalitsuse all. Intervjueeritavate nägenuses vaibuvad konfliktid üldjuhul vaikselt ja püütakse teineteisega leppida ja eluga edasi minna. Suurema osa intervjueeritavate korral oli konfliktirohkeim periood juba möödas ja olukord mingil viisil lahenenud. Mõned informantidest on tänaseks lahutatud, teiste elu aga endisest paremaks muutunud. Seda erinevatel põhjustel – partnerid pingutasid enam ja rollid loksusid aja jooksul paika; mitmel juhul paranes perekonna majanduslik olukord, mis vähendas stressi ning soodustas paremat läbisaamist.

Kui ekspertide väitel ei otsi korduva vägivalla all kannatavad inimesed piisavalt abi, siis intervjueeritavad olid pigem välisele abile avatud. Tegu oli isikutega, kes olid abi otsinud või vähemasti pidasid seda võrdlemisi oluliseks, ehkki polnud erinevatel põhjustel ise spetsialistide poole pöördunud. Peretüüpsid üldiselt kiivalt varjata ei püütud – oli üsna tavaline, et oma probleemidest räägiti sugulaste ja sõpradega, intervjuueritavatel oli ka kogemusi psühholoogidega. Mitu (meessoost) intervjueeritut tegid psühholoogidele etteheiteid ebaprofessionaalse käitumise pärast, kuid ette tuli ka positiivseid hinnanguid (naiste poolt). Vägivaldsete meeste tugirühmadest ei olnud valdav osa intervjueeritustest kuulnud ja suhtmine taolisesse interventsiooni oli ambivalentne – ühelt poolt usuti, et see võiks olla kasulik, teisalt kritiseeriti stigmatiseerivat hoiakut.

Soovitused

- Vägivaldset käitumist on raske tunnistada – mitte ainult teistele, vaid ka enesele – ning kõik mehed üritasid ilmselgelt näidata naiste suhtes toimepandud füüsilist vägivalda pehmemas valguses. Ilmselt väljenduvad soolised erinevused siin ka lihtsas faktis, et naised suudavad mehele vähem füüsilist kahju tekitada, isegi kui nad meest ründama peaksid. Seda oleks mõistlik interventsioonide korraldamisel

arvesse võtta ja vähemalt meeste julgustamisel psühholoogide või tugirühmade poole pöördumiseks võiks kasutada neile vastuvõetavamad terminoloogiat.

- Eestis (samad tendentsid ilmnevad ka mujal) on vägivalda teemale seni enamasti lähenetud üldiselt aktsepteeritud feministlikust vaatepunktist, mille kohaselt mehed on vägivallatsejad ja naised ohvrid. Nagu kinnitavad uurimuste tulemused ja nagu mainitud käesolevas töös, on taolised juhtumid kahtlemata ülekaalus, kuid samas ei tohiks täielikult mööda vaadata asjaolust, et rollid võivad olla võrdsed või vahetusse läinud. Ilmselt näeb tänane praktika ühelt poolt ühiskonna suhtumise ja teiselt poolt mehelikkuse osas valitsevate arusaamade tõttu ette, et vägivalda ohvriks langenud mees oma naise vastu süüdistust ei esita¹⁰. Lähisuhtevägivalda selgitamisel võiks rakendada teisi teooriaid ja vaatepunkte ning ühtlasi julgustada mehi nende vastu suunatud vägivalda tunnistama. Praegusel juhul taastoodab ja konstrueerib valitsev süsteem probleemidega peredes mehe vägivaldsust. Mehe jaoks võib olla lihtsam reageerida naise käitumisele vägivaldseks muutumisega kui otsida lahendusi väljaspoolt.
- Kogu lähisuhtevägivalda käsitlev terminoloogia tuleks üle vaadata ja töötada välja mõisted, mis ei oleks bipolaarsed ja 'sildistavad'. Üheselt saab ohvrist ja vägivallatsejast ilmselt rääkida intiimse terrorismi korral. Situatsioonilise koduvägivalda korral ei ole aga piir vägivallatseja ja ohvri vahel tõenäoliselt samavõrd selge, mistõttu kasutada võiks erinevaid mõisteid. Antud nõuanne haakub kahe eelneva punktiga – sellest võiks abi olla üldiste arusaamade kujundamisel, kuid ka konkreetsete interventsioonide täiustamisel. Tugirühma nimega 'vägivaldsete meeste tugirühm' on ilmselt raske atraktiivseks pidada – tõenäoliselt oleks osalejaid rohkem, kui sama algatust nimetataks näiteks 'lähisuhte parandamise tugirühmaks' vms. Interventsioonide korral tuleks oluliseks pidada positiivse poole rõhutamist – inimese probleemseks kuulutamine

¹⁰ Näiteks Jaak mainis, et rünnaku ohvriks langemise (pea lõhki löömine; kuuma veega üle valamine) järel pakuti talle süüdistuse esitamise võimalust, kuid ta jättis selle tegemata

on alati stigmatiseeriv, mõistlikum oleks rõhutada positiivset lahendust, milleni interventsioon peaks viima.

- Lähisuhtevägivallaga seotud teemad on vähemasti osaliselt seotud ühiskonnas valitsevate arusaamadega mehelikkusest ja naiselikkusest, nagu ka aktsepteeritud lahendustega konfliktidele, sealhulgas lähisuhtekonfliktidele. Selles osas on Eestis viimasel ajal tehtud palju teavitustööd, mis vajaks aga edasist täiustamist igal tasandil (avalik diskussioon, kampaaniad, haridus).
- Esmase preventsoonina tuleks lähisuhetega seonduvad teemad, sealhulgas stressiga toimetulek ja konfliktide rahumeelse lahendamise viisid, lisada kooliprogrammi koosseisu. Uurimusest ilmnas, et lähisuhtevägivalla näol on sageli tegemist oskamatusena muul moel käituda, mida aitaks teatud määral ära hoida inimeste õpetamine.
- Teisese preventsoonina tuleks süvendatult tegeleda lastega, kes kasvavad vägivaldses kodus. Inimestel, kes näevad ja kogevad vägivalda lapsena, on suur tõenäosus täiskasvanuna sarnastesse olukordadesse sattuda. Tõenäoliselt tuleks sisse seada süsteem, mis saadaks lapsed vägivallaprobleemide ilmnemise korral peres koheselt erinõustaja/psühholoogi juurde.
- Rehabilitatsioonina on kahtlemata oluline osa spetsiifilistel tugirühmadel ja psühholoogide abil. Nagu töid välja uurimuses osalenud eksperdid, tuleks vägivaldsetele meestele mõeldud tugirühmi (küll mõne muu nimetuse all) ühiskonnas juurutada. Ilmselt on õigustatud kohustuslik suunamine taolistesse rühmadesse, seda vähemalt seni, kuni vabatahtlik liitumine nendega pole ühiskonnas tavaliseks muutunud. Samuti tuleks niisuguseid rühmi rohkem reklaamida, rõhutades võimalikke positiivseid tulemusi ja vältides nendes osalejate stigmatiseerimist rühmade nimetuste kaudu.

- Mingile osale psühholoogidest võiks pakkuda lisakoolitust lähisuhtevägivalla all kannatavate inimeste nõustamise alal. Vägivallaprobleemide tõttu kohustuslikus korras psühholoogi juurde suunatavad isikud peaksid kindlasti sattuma vaid vastava väljaõppega spetsialistide hoole alla. Kui psühholoogide külastamisega seonduvad kogemused on negatiivsed, nagu intervjuudest mõnel juhul ilmnes, kalduvad abiotsijad endasse tõmbuma ega tunne soovi spetsialistide poole pöörduda, mistõttu nende probleemid võivad pigem süveneda.

Kasutatud kirjandus

- Bowlby, J. (1981) *Attachment and loss*. Harmondsworth: Penguin
- Charmaz, K. (2006) *Constructing Grounded Theory. The Practical Guide Through Qualitative Analyses*. London: Sage Publications
- Daley, M. (1978) *Gyn/Ecology: the metaethics of radical Feminism*. London: Womens Press
- Denzin, Yvonna S; Lincoln, Norman K (toim.) 1994, *Handbook of Qualitative Research*, Thousand Oaks, CA: Sage
- Dobash, R.E ja Dobash R. (1979) *Violence against wives*. New York: Free Press
- Dutton, G.D.(2006) *Rethinking domestic violence*. Toronto: UBCPress
- Fantuzzo J.W. ja Lindquist, C.V (1989) The effects of observing onjugal violence of children: a review and analyses of research methodology. *Journal of family Violence*, 4, 77-94
- Gelles, R. J. (1979) *Family violence*. Beverly Hills, Ca: Sage
- Gelles R. J. ja Staruss A. M (1988) *Intimate violence*. New York: Simon and Schuster
- Hearn, J (1998) *The Violences of Men*. London: Sage Publications
- Horsfall, J. (1991) *The Presence of The Past. Male Violence in the Family*. North Sidney: Allen and unwin
- Jary, D. ja Jary, J. (1999) *Unwin Hyman Dictionary of Sociology* New York: HarperCollins Publishers
- Johnson, H. (1996) *Dangerous domains: violence against women in Canada*. Toronto: Nelson Canada
- Kase, H. (2001) *Vaikijate hääled*. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.
- Kase, H. ja Pettai, I. (2005) *Perevägivald Lääne-Eestis 2004-2005. Politseistatistika analüüs*. Tallinn: Avatud Eesti Fond.
http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=20775/Perev%E4givald_L%E4%E4neEestis2004.2005.Politseistatistika+analyy.pdf (28.06.07)
- Kase, H. ja Pettai, I. (2006) *Sünnitaja käitumine ja koduvägivald Eestis*. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.
<http://www.oef.org.ee/repository/Document/kokkuvoterasedateuuringust.pdf> (01.07.07)

Kase, H. ja Pettai, I. (2003) *Vägivalla mõju naiste tervisele. Meedikute küsitluse tulemused*. Tallinn: Avatud Eesti Fond.
http://www.oef.org.ee/repository/Document/Meedikute_kysitlustulemused.pdf
(28.06.07)

Lagerspetz, M. 1997, "Oleneb millisesse paati satun": Noorte Eestlaste mustad stsenaariumid, Akadeemia nr. 11, lk 2243-2258, 1997

O'Keefe, M. (1997) Predictors of dating violence among high school students. *Journal of Interpersonal violence*, 12 (4), 546-68

Messerschmidt, J. (1993) *Masculinities and crime: critique and reconceptualisation of theory*. Maryland: Roman and Littlefield

Palin-Davies, S. (2006) *Male victims of Female-Perpetrated Domestic Violence*. Norwich Social Work Monographs.

Pettai, I. (2005) Vägivalla peegel Eestis – mida näitavad uuringud. *Ohvriabi* (3: 2005).
<http://ajakiri.ohvriabi.ee/arhiiv/03/uurimus.shtml> (28.06.07)

Pettai, I. ja Proos, I. (2003) *Vägivald ja naiste tervis. Sotsioloogilise uuringu materjalid*. Tallinn: Avatud Eesti Fond.
http://www.oef.org.ee/repository/Document/Vagivald_ja_naiste_tervis.pdf (28.06.07)

Ptacek, J. (1990) Why do Men Batter their Wives? In Yllo, K.; Bogard, M. (eds) *Feminist perspective on wife abuse*. London: Sage Publications

Smith, M.D. (1990) Patriarchial ideology and wife beating: a test of feminist hypothesis. *Violence and victims*, 5, 257 - 73

Soo, K. ja Kutsar, D. (2004) *Seksuaalse väärkohtlemise kogemused ja hoiakud Eesti noorte hulgas*. EV Sotsiaalministeerium

Soo, K. ja Soo, I. (2002) *Teismeliste väärkohtlemine Eestis: riskitegurid ja tagajärjed*. Tartu.

Strauss, A. M. (1990) Ordinary violence, child abuse, and wife-beating: What do they have in common? In Strauss, A.M. ja Gelles, R (toim..) *Physical violence in American families* (403-24) New Brunswick: Transaction

Strömpl, J., Selg, M., Šahverdov, B., Tammaru, M. (2005). *Vägivald ja väärkohtlemine: laste perspektiiv*. EV Sotsiaalministeerium

Thorne-Finch, R (1992) *Ending of violence: the origins and treatment of male violence against women*. Toronto: University of Toronto Press

Totten, M (2001) *Guys, Gangs and Girlfriend Abuse* Ontario: Broadview Press

Retsensioon uuringuraportile

Vägivald lähisuhetes: selle põhjused ja võimalikud lahendused

Helen Biin
Tartu Ülikool
Sotsioloogia ja Sotsiaalpoliitika Instituut

Retsensioon käsitleb Airi-Alina Allaste ja Vaike Võõbuse poolt läbi viidud uuringu „Vägivald lähisuhetes: selle põhjused ja võimalikud lahendused“ aruannet eesmärgiga anda tööle võimalikult objektiivne hinnang ning tuua välja töö tugevad ja nõrgad küljed. Retsensioonis on hinnatud uuringu järgmiseid aspekte:

1. uurimuse eesmärgi ja uuringuülesannete püstitus;
2. kasutatud teoreetiliste lähtekohtade asjakohasus lähtuvalt uuringu eesmärgist ja probleemipüstitusest;
3. teiste viidatud uuringute ja võrdlusandmete kvaliteet, ulatus ja aja- ning asjakohasus;
4. uuringu metodoloogia ning valimi kirjeldus ning põhjendatus lähtuvalt uuringu eesmärgist ja probleemipüstitusest;
5. tulemuste interpreteerimine ja järelduste adekvaatsus;
6. raporti struktuur, uuringu tulemuste vormistus ja esitus;
7. uurimisteamiga seonduvate mõistete kasutus.

Retsensioon on valminud Eesti Vabariigi Sotsiaalministeeriumi tellimusel.

1. Hinnang püstitatud uurimuseesmärgile ja uurimisülesannetele.

Uringuaruandes on esitatud mitu osaliselt erinevat uurimuse eesmärki. Raporti sissejuhatavas peatükis leheküljel 2¹¹ on autorid uurimuse eesmärgi püstitanud järgmiselt: „Uurimuse eesmärgiks oli eelkõige keskendumine nende inimeste vaatenurgale, kes möönavad oma vägivaldsust lähisuhetes, ning teema avamine antud perspektiivis“. Paraku puudub selge viide sellele, milline on täpselt teema, mida avatakse ning mille suhtes lähisuhetes vägivaldsust möönnud inimeste vaatenurki uuriti. Ilmselt on siinkohal silmas peetud partneritevahelises vägivallas osalenud inimeste vaateid vägivallale. Selliselt on uurimisteamiga aga liiga lai ning vajaks tingimata kõrvale ka seda konkretiseerivaid uurimisülesandeid.

Raporti 3. peatüki esimeses alapeatükis „Uurimisprobleem ja meetodi valik“ (lk 21) on püstitatud uurimiseesmärgile veel pisut valgust heidetud järgnevalt: „Antud uurimuse

¹¹ Kuna uuringuraportis puudub korrektne lehekülgede nummerdus viitavad leheküljenumbriid siin ja edaspidi raporti lehekülgedele loendades alates tiitellehest.

sihtrühmaks on mehed ja naised, kes on ise oma lähisuhtes vägivaldsed, ning uurimuse keskmeks vägivalda põhjused, selle mõju perele, samuti intervjueritavate seisukohad võimalike lahenduste osas. Uuringu eesmärgiks on aidata kaasa lähisuhtevägivalda põhjuste ja tagajärgede paremale mõistmisele vägivaldsete inimeste vaatepunktist“. Väljatoodud uurimuse kese ei vasta täielikult raportis hiljem esitletud uurimistulemustele. Nimelt puudub uuringuaruandes osa, mis käsitleks vägivalda mõju perekonnale, samas on üsna põhjalikult käsitletud respondentide lapsepõlvkogemusi ja vägivaldaepisoodidega konfliktide kulgu. Uurimiskeskme kirjeldus tuleks viia vastavusse raporti sisuga.

Uuringut kokkuvõttes 10. peatükis on uurimuse eesmärgina välja toodud aga hoopis vastuste leidmine lähisuhtevägivalda võimalikele põhjustele ja lahendustele läbi oma vägivaldsust möönnud inimeste vaatepunkti. Eesmärk laiendada partneritevahelise vägivalda põhjuste mõistmist vägivaldsete inimeste vaatepunktist ja heita valgust võimalikele lahendustele on uuringuga täidetud ning väga hästi kokku võetud 10. peatüki soovitusete osas. Leheküljel 21 (ptk. 3) püstitatud uuringueesmärgi teisele poolele, milleks on lähisuhtevägivalda tagajärgede parem mõistmine vägivaldsete inimeste vaatepunktist, pole retsensendi hinnangul töös piisavalt tähelepanu pööratud.

Uurimuse eesmärgi ja uurimisülesannete puudulik püstitus peegeldub ka uuringuraporti tulemuste esituses. Teemad ja peatükid on kohati laiavalguvad ja korduvad (nt vägivalda põhjuseid on käsitletud nii 4., 6., 7. kui ka 8. peatükis); mõne käsitletud teema mõttekus või vajadus lähtuvalt uuringu eesmärgist on segane (nt. ptk. 5); samuti on uurijatel kohati segadus selles osas, mida või keda täpselt uuritakse – kirjeldatud on nii ekspertide (vägivallatsejatega oma töös kokku puutuvate inimeste) arvamusi vägivallatsejate ja vägivalda motiivide kohta, oma vägivaldsust möönnud inimeste hinnanguid enda käitumisele ja samade inimeste hinnanguid oma partnerite vägivaldsusele ning käitumisele vägivallasituatsioonis. Uurimuse eesmärgi ja uurimisülesannete täpsustamine võimaldaks selliseid segadusi vähendada ja uurimust paremini fokuseerida.

Kindlasti tuleks uurimisprobleemi ja –ülesannete täpne kirjeldus kokkuvõtvalt esitada juba uuringuraporti alguses, et lugejal oleks esitatud teoreetiliste käsitluste ja varem läbiviidud uuringute kokkuvõtteid lugedes selge, mil viisil need suhestuvad antud uuringu eesmärgiga. Samuti on oluline jälgida, et töös viidataks läbivalt samadele uurimiseesmärkidele, mitte ei püstitataks erinevates peatükkides osaliselt erisisulisi eesmärke.

2. Kasutatud teoreetiliste lähtekohtade asjakohasus lähtuvalt uuringu eesmärgist ja probleemipüstitusest.

Töö teoreetiliseks ja metodoloogiliseks lähtekohaks on autorid välja pakkunud K. Charmaz'i poolt välja töötatud konstruktivistliku põhistatud teooria. Põhistatud teooria kasutamist antud töös põhjendatakse kaheti. Esmalt toovad autorid välja vajaduse saavutada võimalikult avatud suhtumine teemasse ja intervjueritavatesse (lk. 21) ning teiseks põhjendatakse põhistatud teooria kasutamist järgmiselt: „Nagu mainitud, puudus [põhistatud teooria kasutamisest tulenevalt] uurimuse alguses konkreetne teoreetiline

lähtekoht ja eesmärgiks oli maksimaalne avatus. Viimane oli uurijale lihtsam sellepärast, et tegu oli tema esimese uurimusega antud valdkonnas.“ (lk. 24). Kui esimese motiiviga põhinstatud teooria kasutamiseks võib nõus olla, siis töö teoreetiliste ja metodoloogiliste lähtekohtade valik selle alusel, mis on uurijale lihtsam ja meelepärasem, ei pruugi uuringu eesmärkide saavutamist silmas pidades viia parima teoreetilise ja metodoloogilise lähtekoha valikule. Töö teoreetilised ja metodoloogilised alused tuleb valida uurimuse eesmärgist, püstitatud uurimisprobleemist ja – ülesannetest lähtuvalt. Siinkohal ei soovi ma väita, justkui oleks põhinstatud teooria kasutamine antud teema käsitlemisel ja uurimiseesmärkide saavutamisel põhimõtteliselt vale, vildakas on vaid teoreetilise ja metodoloogilise lähtekoha valiku kriteerium.

Küsimusi tekitab ka uuringu autorite väide aruande 24. leheküljel: „Käesoleva raporti näol ei ole tegu uute teooriate loomiseks mõeldud süvaanalüüsiga, vaid uurimusmaterjali analüüsi käigus tekkinud ideede vahendamise ja mõningate teooriatega seostatult“. Toodud väitest järeldub, et uuringus ei ole siiski kasutatud põhinstatud teooriat ja/või uuringu autorid on nimetatud teooria olemust vääriti mõistnud. Kuigi põhinstatud teooriat kasutades ei lähtuta uuringutes varem loodud teoreetiliste käsitluste etteantud raamistikust, on selle viimaseks etapiks ning eesmärgiks siiski antud andmete kirjeldamiseks sobiva teooria loomine.

Raporti 1. peatükis antakse ülevaade paljudest erinevatest vägivalla teoreetilistest käsitlustest. Töö autorid on korduvalt rõhutanud, et toodud ülevaade on mõeldud eeskätt vägivallakäsitluste mitmekesisuse demonstreerimiseks (lk. 2-3 ja 13) ja interpreteerimisvõimaluste tutvustamiseks (lk. 24), mitte töö teoreetiliste lähtekohtade selgitamiseks. Kuigi erinevate vägivallakäsitluste tutvustus on huvitav ning kahtlemata ka hariv lugemismaterjal, tekib küsimus, kas lugeja tutvustamine lähisuhtevägivalda käsitlevate teooriate paljususega sellisel kujul on antud uuringu seisukohast oluline. Väga paljude erinevate ning kohati üksteisele vastu rääkivate teooriate lühitutvustused võivad lugejat töö fookusest ja eesmärgist eemale juhtida. Käesoleval kujul jääb toodud teooriate seos uuringu materjaliga nõrgaks ja mõjub kohati kunstlikuna. Soovitaksin uuringuaruande autoritele pigem keskenduda vaid töös hiljem viidatud ja kasutatud teooriate selgitamisele; teistest vägivalduskäsitlustest huvitatud lugejale võib välja pakkuda viite vastavaid teooriaid käsitlevale kirjandusele. Keskendumine vaid töös kasutatud teooriatele oleks oluline ka põhinstatud teooria seisukohast – kuigi antud lähenemises ei alustata uurimisprobleemi lahendamist rangelt varem väljatöötatud teooriate raamistikku järgides, on asjakohase teoreetilise kirjanduse sügavuti tundmine, esitus lugejatele ning uurimuse konteksti asetamine siiski oluline.

3. Teiste viidatud uuringute ja võrdlusandmete kvaliteet, ulatus ja aja- ning asjakohasus.

Uurimisraporti 2. peatükk on pühendatud lähisuhtevägivalda käsitlevate uuringute tutvustamisele ning seal antakse põhjalik ülevaade Eestis varem läbiviidud perevägivalla teemalistest uurimustest. Kuigi viidatud uuringud on kvaliteetsed ning üldiselt ka aja- ja asjakohased, jääb selgusetuks miks on kaks lehekülge peatükist pühendatud lastevastast

vägivalda käsitletud uuringute tutvustamisele. Kahtlemata on perevägivald ja lastevastane vägivald omavahel kaudselt seotud, kuid antud töö fookuseks on eelkõige partneritevaheline vägivald lähisuhetes.

Küsimusi tekitab ka varasemate uuringute tulemuste esitluse jagamine kvantitatiivseteks ja kvalitatiivseteks uurimusteks olukorras, kus mitu viidatud uuringut (nt. 2001. aasta esimene lähisuhtevägivalla uuring, 2003. a. Uuring "Vägivald ja naise tervis") sisaldavad endas nii kvalitatiivset kui kvantitatiivset komponenti. Selline varasemate uuringute esitlemise viis raskendab töö lugemist ning hägustab eelnevate uuringute tulemuste terviklikku mõistmist. Olukorda parandab 2. peatüki viimane alapeatükk "Kokkuvõtvalt Eesti uuringutest", kus korratakse üle eelnevalt tutvustatud uuringute peamised tulemused. Samas puuduks selle alapeatüki järel vajadus, kui eelnenud uuringute tulemused oleks eespool loogilisemalt esitletud.

Lisaks Eestis läbi viidud uuringutele oleks huvitav ja asjakohane tutvustada ka võimalikke väljaspool Eestit läbiviidud käesolevale uuringule sarnaseid uurimisprojekte.

4. Uuringu metodoloogia ning valimi kirjeldus ning põhjendatus lähtuvalt uuringu eesmärgist ja probleemipüstitusest.

Uuringu läbiviimisel on kasutatud kvalitatiivseid uurimismeetodeid, täpsemalt süva- ja ekspertintervjuusid. Uringuaruannet lugedes torkas silma, et kvalitatiivsed uurimismeetodid on võrdsustatud süvaintervjudega. Nii nagu kvantitatiivseid meetodeid on väga palju ja nad erinevad üksteisest oluliselt, on palju ka erinevaid kvalitatiivseid meetodeid. Seetõttu ei piisa uuringu kirjeldustes viitest sellele, et kasutatud on kvalitatiivseid meetodeid (lk. 21) või kvalitatiivset meetodit (lk. 24), vaid tingimata on vaja täpsustada ka konkreetset uuringus kasutatud andmekogumis- ja analüüsimeetodeid.

Süvaintervjude kasutamine lähisuhetes vägivaldselt käitunud respondentide uurimiseks on põhjendatud ning parim uuringu eesmärgi (vastuste leidmine lähisuhtevägivalla võimalikele põhjustele ja lahendustele läbi oma vägivaldsust möönnud inimeste vaatepunkti) saavutamiseks. Pisut tekitab kahtlusi see, kas väga tundlikku teemat käsitlevate vestluste läbiviimine avalikes kohvikutes on parim võimalik valik, mistõttu soovitatakse autoritel selle valiku tagamaid aruandes sügavamalt puudutada.

Ka ekspertintervjuudest on saadud väärtuslikku, uuritavat nähtust paremini mõista aitavat informatsiooni. Allakirjutanu hinnangul on ekspertintervjuudest saadud informatsiooni suurimaks väärtuseks antud töö eesmärgi silmas pidades valguse heitmine erinevustele ekspertide ja intervjueritute nägemuses vägivalla põhjuste ja lahenduste kohta, mis võimaldab korrigeerida vägivalda kasutanud inimesele pakutavate teenuste lähenemist ja suunitlust. Kuna ekspertintervjuudest saadud materjal on heaks selgituseks ja täienduseks oma vägivaldsust möönnud isikute intervjuude tulemustele, soovitaksin töö selguse ja töösisesse viitamise huvides ekspertide ja teiste intervjueritute analüüsi tulemused üksteisest eraldada. Väikese miinusena võib välja tuua selle, et ekspertidelt kogutava informatsiooni roll uurimuses on mõnes kohas pisut segane. Näiteks 5. peatükis

„Lähisuhtevägivalda ulatus ekspertide hinnangul“ on ekspertidel palutud hinnata lähisuhtevägivalda levikut Eestis. See on kvantitatiivset laadi informatsioon, mida oleks tõenäoliselt võimalik saada varasematest perevägivalda käsitlevatest uuringutest, andmebaasidest ning teoreetilisest kirjandusest. Kvantitatiivse loomuga informatsiooni saamine ekspertintervjuu kaudu on asjakohane juhul, kui vastav materjal muul viisil kättesaadav ei ole.

Autorid mainivad, et nii süvaintervjuude kui ekspertintervjuude aluseks olid intervjuukavad. Kahjuks pole neid tööle lisatud ja aruandes puuduvad viited selle kohta, milliseid punkte või teemasid intervjuukavad ette nägid. Selline informatsioon on uuringutulemuste ja uuringu ulatuse mõistmiseks vajalik ning soovitan intervjuukavad tööle lisada või täiendada intervjuude läbiviimist käsitlevat alapeatükki intervjuudes puudutatud peamiste teemade loendiga.

Kuigi uuringu autorid on kvalitatiivsete uurimismeetodite põhiolemusele raportis viidanud (lk. 21 ja 24), esineb töös sellegi poolest kohti, kus püütakse saadud tulemusi kvantifitseerida, tuua välja gruppidevahelisi erinevusi või tõdetakse, et saadud tulemuste üldistamine kogu ühiskonnale ei ole kahjuks võimalik (nt. lk. 36, 63, 69). Soovin panna uurijatele südamele, et kvalitatiivne uurimus ei ole oma olemuselt väikesemahuline kvantitatiivne uurimus ning kvalitatiivses uurimuses ei ole võimalik ega vajalik püüelda täiuslikult esindusliku valimi poole (vt. näiteks lk. 22).

Valimi koostamisel on kasutatud meetodit, mida autorid nimetavad kättesaadavuse valimiks (lk. 22). Antud valimi tüüp on kahjuks vähetuntud ning selle tugevused, miinused ja eelised teiste võimalike valimitüüpide ees vajaksid kindlasti selgitust. Samuti soovitan valimit tutvustavas osas enam avada seda, kes valimisse sattusid. Hetkel selgub raportist, et intervjuueriti 13 inimest, kelle hulgas oli seitse naist. Lisada võiks kindlasti ka intervjuueritute vanusevahemiku, samuti võimalusel piirkonna (linn/maa, võib-olla ka maakond) jmt. hilisemat analüüsi mõista ja mõtestada aitavad teavet.

5. Tulemuste interpreteerimine ja järelduste adekvaatsus.

Kuigi tulemuste interpreteerimine vastab teadustöö headele tavadele, esineb aruande lõikes teatav ebahühtlus uurijate poolt esitatud selgitava ja analüütilise materjali mahu osas. Näiteks peatükkides 4 ja 5 ning osaliselt ka 7. peatükis on uurijatepoolset interpreteerivat ja analüütilist osa vähem ning põhirõhk on tsitaatidel, seevastu 9. peatükis on tsitaatide ning selgitava osa vahekord väga hea (vt. ka käesoleva retsensiooni punkti nr. 6).

Raportit lugedes torkab silma uurijate teatav usaldamatus respondentide poolt antud informatsiooni osas. Sellele, et osad respondendid infot moonutavad, varjavad või uurijale suisa valetavad, on viidatud nii valimit tutvustavas alapeatükis lk. 22, intervjuude läbiviimise kirjelduses lk. 23 kui ka hiljem. Uuringu eesmärgiks on välja selgitada respondentide nägemus teatud teemadest, mitte objektiivne sündmuste kirjeldus või

puhas tõde ja seetõttu on väga keeruline väita, et esitatud teabe näol on tegu uuritavapoolse valetamise, salgamise või moonutamisega.

Analüüsi käigus tehtud järeldused on valdavalt adekvaatsed ning nendeni jõudmise viis läbinähtav. Samas leidub ka kohti, kus uurija poolt tehtud järelduseni jõudmist tuleks enam lahti kirjutada, valida nähtuse illustreerimiseks sobivam tsitaat ja/või lisada osade väidete juurde allikaviide (nt. lk. 26 Lauri tsitaat vaimse vägivalda kohta; väide selle kohta, et ühiskonna madalamatesse kihtidesse kuuluvad inimesed elavad vägivalda soodustavamas keskkonnas lk 54; reaktsiooniteooria viide ning sellele eelneva tsitaadi omavaheline sobivus lk 55; alkoholitarvitamise stressi leevendav toime lk 56 jne.).

6. Raporti struktuur, vormistus ja uuringu tulemuste esitus.

Uuringuaruande struktuur on loogiline ja vastab üldjoontes teadustöödele esitatavatele nõuetele. Siiski võib välja tuua mõned soovitusel. Esmalt panen raporti autoritele südamele, et juba töö sissejuhatuses tuleks senisest selgemalt ja fokuseeritumalt välja tuua uurimuse eesmärk ja uurimisülesanded, tutvustada kasutatud metodoloogiat ja anda intervjuueeritute lühiiseloostus. Praegusel kujul on osaliselt räägitud uuringu eesmärgist (vt. ka käesoleva retsensiooni punkti nr. 1) ning on võimalik aimata, et tegu on intervjuudel põhineva uuringuga, kuid täpsemat selgust uuringu eesmärkide, metodoloogia ja respondentide kohta saab alles raporti kolmandast peatükist. Teiseks soovitan raportisse lisada eraldiseisva peatükina või 2. peatüki alapeatükina osa, kus defineeritakse uuringus kasutatud mõisteid. Hetkel on see küll 2. peatükis osaliselt olemas, kuid väärriks kindlasti täiendamist (vt. ka käesoleva retsensiooni punkti nr. 7) ja eraldi esiletõstmist. Töö lugemisel häirib ja tekitab segadust uuringuandmete analüüsi osas pidevalt korduv vägivalda põhjuste teema. Vägivalla põhjustest on räägitud nii 4., 6., 7. kui ka 8. peatükis. Soovitan vägivalla põhjuste käsitlemist võimaluste piires koondada ühte peatükki.

Töö 8. peatükk „Konflikt, leppimine ja selgitus enda käitumisele“ sisaldab nelja alapeatükki: „Konflikti tekkimine“, „Vaimne vägivald“, „Leppimine“ ning „Milliseid tähendusi vägivaldsele käitumisele antakse ja kuidas enese käitumist põhjendatakse?“. Jääb arusaamatuks, kuidas sobitub antud peatüki konteksti alapeatükk vaimsest vägivallast ning miks see ei ole ära toodud varem, näiteks peatükis „Vägivalda üldised määratlused ja selgitused. Lähisuhte vägivalla olemus.“ (ptk. 4)?

Uurimisraporti vormistuses esineb mõningaid pisivigu:

- (1) tööle puudub sisukord, mis 95 lehekülje pikkuse ning kümnest peatükist koosneva uuringuaruande puhul on tingimata vajalik;
- (2) lehekülgede nummerdus on vigane (kuni 19. leheküljeni on kõigi lehekülgede numbriks „1“, leheküljed 20-30 on tähistatud numbriga „2“ jne.);
- (3) alapeatükkidel puudub nummerdus;
- (4) esineb üksikuid trükivigu (puuduvad või vahetusse läinud tähed jmt);

- (5) korduvalt esineb viitamisviga juhul, kui autori nimi on teksti sees välja toodud (nt. Jaan Jalgratas on leidnud ...) – viidatava autori järel peab sulgudes välja tooma ka publikatsiooni avaldamisaja (nt. Jaan Jalgratas (2005) on leidnud ...).

Uuringuraport on kirjutatud väga heas ja ladusas keeles, mille tulemusena on aruande lugemine nauditav. Kuigi üldiselt on uurimistulemuste esitus korrektne, häirib osades peatükkides ülemäärane tsitaatide kasutamine (nt. ptk. 4, 5, osaliselt ptk. 7). Liiga sagedane (pikkade) intervjuuväljavõtete kasutamine viib lugeja mõtte tsitaatides leiduva rohke infomaterjali tõttu sageli loetava peatüki fookusest eemale ning seetõttu on töö lugemine ja mõistmine kohati raskendatud. Soovitan nimetatud osades lisada autoritepoolset selgitavat ja analüütilist teksti ning tsitaate kasutada autori väidete/uuringu tulemuste illustreerimiseks.

7. Uurimisteamaga seonduvate mõistete kasutus.

Uurimisraportis kasutatakse partneritevahelise vägivalda nimetamiseks läbivalt terminit *lähisuhtevägivald*. Raporti 5. leheküljel peatükis "Teoreetilised lähtekohad vägivalda mõtestamisel" on välja toodud erinevad võimalused pere- ja lähisuhtevägivalda nimetamiseks. Autorid kirjutavad: "Kuigi lähisuhtevägivald on laiem mõiste kui vaid partneri vastu suunatud vägivald, viitab see seostatuna empiirilise materjaliga antud raportis vastavalt uurimisprobleemile vaid partnerite vahelisele vägivaldale". Jääb arusaamatuks, miks kasutatakse uuringus läbivalt laiemat mõistet (*lähisuhtevägivald*) kitsama nähtuse (*partneritevaheline vägivald*) kirjeldamiseks, kui selleks puudub sisuline vajadus.

Raportis kasutatakse termineid *vägivald*, *füüsiline vägivald*, *seksuaalne vägivald* ja *vaimne vägivald*, kuid ükski kasutatud terminitest ei ole korralikult defineeritud ning selgitamata on jäetud paralleelselt kasutatavate mõistete omavaheline suhe. Raporti 1. peatükis leheküljel 4. tõdevad autorid, et vägivalda defineerimine on keeruline ning pakuvad välja määratluse, mille kohaselt vägivald "on seos vägivalda, ähvarduse või potentsiaalse vägivaldaga" ning "vägivald [on] äratuntav järgnevate elementide järgi: jõu (olgu füüsilise või mitte) kasutamine; teisele kahju tekitamine on kavatsuslik; ohver tajub tegevust enese vastu suunatud vägivalduna; kolmas osapool, näiteks korrakaitseorganid, tuvastavad ründaja käitumises vägivalduse". Antud kirjelduste näol ei ole tegemist vägivalda mõiste defineerimisega, vaid selle operatsionaliseerimisega. Kuna uuringu objekt on defineerimata, puudub kindlus, millist käitumist või milliseid situatsioone uuringus vägivalduna käsitletakse. Kuna füüsilise vägivalda olemus on üsna hästi intuiivselt tajutav, torkab definitsiooni/määratluse puudumine eriti silma raporti selles osas, kus käsitletakse vaimset vägivalda (8. peatüki 2. alapeatükk "Vaimne vägivald" lk 61). Paralleelselt kasutatavate terminite osas tundub allakirjutanule, et mõisteid *vägivald* ja *füüsiline vägivald* kasutatakse töös valdavalt sünonüümidenä kuni eelpool nimetatud 8. peatüki 2. alapeatükini, kus tehakse esimest korda juttu ka vaimsest vägivaldast. Töös kasutatavad põhimõisted tuleks kindlasti korralikult defineerida ning mõistete kasutus töös ühtlustada.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et tegu on ääretult huvitava uuringu ja kõneka uurimismaterjaliga, millele lisab väärtust asjaolu, et analoogseid uuringuid Eestis varem läbi viidud ei ole. Uuringus käsitletud teema on raske ja tundlik, mistõttu respondentide leidmine on tavapärasest oluliselt keerukam. Seda enam vääriks uuringu läbiviijad tunnustust respondentide leidmise ja neilt väärtusliku informatsiooni oskuslikku kogumise eest. Uuringu tulemused on väga hästi kokku võetud aruande lõpus esitatud soovitusel vägivaldsete inimestega tehtava rehabilitatsioonitöö paremaks korraldamiseks. Töö teema ning uuringu fookuse paremaks mõistmiseks oleks vajalik selgem uurimisülesannete ja uuringu eesmärgi püstitamine, kasutatavate mõistete defineerimine ja uurimistulemuste sügavam analüütiline esitlemine. Väärtuslik oleks ka põhitud teooria viimase etapini, so. andmete selgitamiseks sobiva teooria loomiseni jõudmine. Kuna tegu on väga mahuka uurimismaterjaliga, tasuks seda tulevikus kindlasti sügavuti edasi uurida ning erilist tähelepanu võiks pöörata Eestile spetsiifiliste aspektide leidmisele, mida on mujal maailmas loodud teooriate ja läbi viidud uuringute alusel raske selgitada.